

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM

DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ

DİNSEL HOŞGÖRÜ ALGISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KILIÇ

Niğde

Kasım, 2017

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM

DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ

DİNSEL HOŞGÖRÜ ALGISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KILIÇ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT

Niğde

Kasım, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
09.11.2017

Ahmet KILIÇ

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. Bayram POLAT danışmanlığında AHMET KILIÇ tarafından hazırlanan "**Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

09 / 11 / 2017

JÜRİ :

Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT**

Üye : **Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA**

Üye : **Doç. Dr. Ali Osman KURT**

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Gökhan ÖZDEMİR
Enstitü Müdür V.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİNSEL HOŞGÖRÜ ALGISI

KILIÇ, Ahmet

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT

Kasım 2017, 121 Sayfa

İnsan, sosyal bir varlıktır. Başkaları tarafından kabul görme isteği, insanın sosyalleşme arzusunu ne denli önemseydiğinin göstergesi olabilir. Sosyalleşen bireyin bu süreçte birtakım sorunlar yaşaması beklenir. Bu sorunların toplumsal yaşamı oluşturan dinamiklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Hoşgörü, sevgi, saygı, empati ve dini anlayış gibi çeşitli dinamiklerin algılanışı bireyden bireye, toplumdan topluma değişkenlik gösterir. Değişkenliğin çatışmaya dönüşmemesi, karşılıklı anlayışla mümkün olabilir. Birey, içinde yaşadığı toplumun değerleriyle çatışmadığı sürece, toplumsal ahenk içindeki yerini sağlamlaştırabilir. Günümüz dünyasının toplumsal sorunlarından birinin “hoşgürsüzlük” olduğu düşünülürse, bireyler ve toplumların bu sorunu aşmaları durumunda evrensel huzur ve barış yolunda çok önemli mesafeler kat edeceği söylenebilir.

Yapılan çalışmada; toplumsal yaşam kültürü açısından önemli yer tuttuğuna inanılan dinsel hoşgörü kavramının ve geleceğin mimarlarından biri olan SBÖA'nın dinsel hoşgörü algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Dinsel hoşgörü kavramının yanı sıra hoşgürsüzlük,

toplumsal yaşam ve kültür kavramlarının üzerinde de durulmakla birlikte konu başlığını oluşturan kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle hoşgörüyü sağlayan faktörler ve hoşgörüsüzlüğün sebepleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Çalışma hazırlanırken konu içeriğini desteklediği düşünülen, günümüzde hoşgörü algısına örnekler verilmiştir. Ayrıca; hoşgörüyü sağlayan faktörlere değinerek, toplumsal yaşam kültürünün önemine vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında öğrenim görmekte olan SBÖA'nın dinsel hoşgörü algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda; SBÖA'nın cinsiyet, medeni durum, mezun olunan lise türü değişkenlerinde anlamlı bir fark bulunmazken, SBÖA'nın öğrenim gördükleri sınıf düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hoşgörü, Sosyal Bilgiler, Kültür, Din, Öğretmen Adayı.

ABSTRACT

Master's Thesis

THE PERCEPTION OF RELIGIOUS TOLERANCE OF SOCIAL SCIENCE CANDIDATE TEACHERS

KILIÇ, Ahmet

Nigde Ömer Halisdemir University

Turkish and Social Sciences Education of Department

Thesis Advisor: Asst. Assoc. Dr. Bayram POLAT

November 2017, 121 pages

Man is a social entity. The willingness to be accepted by others can be a sign of what people care about the desire for socialization. The socialized individual is expected to have some problems in this process. These problems are thought to be caused by the dynamics that constitute social life. The perception of various dynamics such as tolerance, love, respect, empathy and religious understanding is variable from individual, to individual from society to society. It may be possible with mutual understanding that your variability does not turn into conflict. As long as the individual does not conflict with the values of the society in which he lives, he can consolidate his place in social harmony. If one of the social problems of today's world is thought to be "intolerance", it can be said that if individuals and societies overcome this problem, they will attain very important distances in the path of universal peace and peace.

The purpose of this study is; to examine the concept of religious tolerance, which is believed to have an important place in terms of social life culture, and social information, and is to examine the perceptions of religious tolerance of teacher candidates, one of the architects of the future, in terms of various variables. In addition to the concept of religious tolerance, concepts of intolerance, social life and culture have been emphasized and the concepts that constitute the topic have been tried to be explained. From here, the factors that cause tolerance and the causes of intolerance have been tried to be emphasized. while the study is being prepared, examples of today's perceptions of tolerance supporting the content of the topic are given. Also; Also; Referring to factors creating the tolerance, the emphasis was placed on the importance of social life in the formation of the culture. For this purpose,

religious tolerance perceptions of social science teacher candidates studying in the field of Social Studies Education of Niğde Ömer Halisdemir University were examined in terms of various variables. In the results of this research; there was no meaningful difference in social studies teacher candidates' gender, marital status, graduated high school type variables, but there was a significant difference at the grade level of social studies teacher candidates.

Key words: Tolerance, Social Studies, Culture, Religion, Teacher Candidate.

ÖNSÖZ

Farklı dil, din, ırk, mezhep, inanç(sızlık) ve cinsiyet gibi unsurların hızla arttığı bir zaman diliminde, birlikte yaşama, uzlaşma, diyalog, çoğulculuk olarak ifade edilen kavramlar ve Batı'daki tolerans kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan hoşgörü kavramı üzerindeki tartışmaların Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme süreciyle hız kazandığı söylenebilir. Bu durumun nedenleri arasında Avrupa kıtasının temel insan hak ve özgürlükleri bakımından gelişmiş olduğu düşüncesi ileri sürülebilir. Öte yandan Dünya'nın en büyük savaşlarının kaynağının da Avrupa medeniyeti olduğu düşüncesi akla gelebilir. Değişik kültür ve medeniyetlerden oluşan toplumların, tarih boyunca zaman zaman birbirleriyle savaş sürecine girmiş oldukları söz konusu olsa da; savaş ve çatışmaları önleyip, toplumsal yaşamda huzur ve güveni sağlamak için sarf edilen çabaların da yadsınamaz bir boyutta olduğu söylenebilir.

Modern çağımızın ölümcül toplumsal hastalığı diyebileceğimiz hoşgörüsüzlüğün, giderek yaygınlaştığını söyleyebiliriz. Bu çalışmanın amaçlarından biri de, hoşgörüsüzlüğün günümüzdeki toplumsal yansımalarına örnekler verip, hoşgörüsüzlüğün çirkin yüzünü göstermeye çalışmaktır. Bu çalışma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT danışmanlığında yapılmıştır. Öncelikle beni tez öğrencisi olarak kabul eden, çalışmalarım süresince beni yönlendiren, aydınlatıcı bilgiyi, yapıcı eleştirici, yardım ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca; hayata karşı duruşuyla bana pozitif enerji veren merhum babama; manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşime sonsuz teşekkürler...

Ahmet KILIÇ

Niğde, 2017

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii
I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1. 1. Problem Durumu.....	3
1. 2. Araştırmanın Amacı.....	4
1. 3. Araştırmanın Önemi.....	4
1. 4. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1. 6. Tanımlar	6
1. 6. 1. Sosyal Bilgiler.....	6
1. 6. 2. Hoşgörü ve Tolerans	6
1. 6. 3. Dinsel Hoşgörü	7
1. 6. 4. Din.....	7
1. 6. 5. Peygamber.....	7
1. 6. 6. Kültür	7
II. BÖLÜM	8
İLGİLİ ALAN YAZIN	8
2. 1. TOPLUMSAL YAŞAM VE KÜLTÜR	8
2. 1. 1. Toplumsal Yaşam	8

2. 1. 2. Kültür	9
2. 2. Din.....	10
2. 2. 1. Tanrı.....	11
2. 2. 2. İman-İnanç	13
2. 2. 3. Peygamber.....	14
2. 2. HOŞGÖRÜ VE TOLERANS	15
2. 3. DİNSEL FARKLILIKLAR	20
2. 4. HOŞGÖRÜ ORTAMINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER.....	24
2. 4. 1. Özeleştirici-Otokontrol	24
2. 4. 2. Bağışlama.....	25
2. 4. 3. Kusur Araştırmama.....	25
2. 4. 4. Öfkeyi Yenme.....	25
2. 4. 5. Sabırlı Olma	26
2. 5. HOŞGÖRÜSÜZLÜK VE SEBEPLERİ	27
2. 6. SOSYAL BİLGİLER VE HOŞGÖRÜ EĞİTİMİ.....	32
2. 7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	36
III. BÖLÜM	42
YÖNTEM	42
3. 1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	42
3. 2. ÇALIŞMA GRUBU.....	42
3. 3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	44
3. 4. VERİLERİN ANALİZİ	45
IV. BÖLÜM.....	46
BULGULAR VE YORUM.....	46
4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Ölçeğindeki Maddelere İlişkin Görüşleri	46
4. 2. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 1'e İlişkin Görüşleri	48

4. 3. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 2'ye İlişkin Görüşleri	50
4. 4. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 3'e İlişkin Görüşleri	52
4. 5. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 4'e İlişkin Görüşleri	54
4. 6. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 5'e İlişkin Görüşleri	56
4. 7. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 6'ya İlişkin Görüşleri	58
4. 8. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 7'ye İlişkin Görüşleri	60
4. 9. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 8'e İlişkin Görüşleri	62
4. 10. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 9'a İlişkin Görüşleri	64
4. 11. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 10'a İlişkin Görüşleri	66
4. 12. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 11'e İlişkin Görüşleri	68
4. 13. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 12'ye İlişkin Görüşleri	70
4. 14. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 13'e İlişkin Görüşleri	72
4. 15. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 14'e İlişkin Görüşleri	74
4. 16. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 15'e İlişkin Görüşleri	76
4. 17. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 16'ya İlişkin Görüşleri	78
4. 18. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 17'ye İlişkin Görüşleri	80
4. 19. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 18'e İlişkin Görüşleri	82
4. 20. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 19'a İlişkin Görüşleri	84
4. 21. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 20'ye İlişkin Görüşleri	86
4. 22. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 21'e İlişkin Görüşleri	88
4. 23. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 22'ye İlişkin Görüşleri	90
4. 24. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 23'e İlişkin Görüşleri	92
4. 25. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 24'e İlişkin Görüşleri	94
4. 26. SBÖA'nın Cinsiyet Durumuna İlişkin Bulgular	96
4. 27. SBÖA'nın Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular	97
4. 28. SBÖA'nın Ortaöğretimden Mezun Olunan Lise Türüne İlişkin Bulgular	98
4. 29. SBÖA'nın Medeni Durumuna İlişkin Bulgular	99

V. BÖLÜM.....	100
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	105
EKLER.....	112

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Akt. : Aktaran

age. : adı geçen eser

Bkz. : bakınız

c. : cilt

çev. : çeviren

DHÖ : Dinsel Hoşgörü Ölçeği

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İng. : İngilizce

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : sayfa

SBÖA : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları

sy. : sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

yay. : yayınevi, yayınları

yy. : yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: SBÖA'nın demografik özelliklerine ilişkin istatistiki bilgiler.	43
Tablo 2: SBÖA'nın dinsel hoşgörü ölçeğindeki maddelere ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması.	46
Tablo 3: Madde 1 (Dinlerin Temel İnanç Esaslarının Eleştirilmemesi Gerektiği Kanısındayım)'e ilişkin istatistiki bilgiler tablosu.	48
Tablo 4: Madde 2 (Farklı inanıştan biriyle evlenmede sakınca görmem)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.	50
Tablo 5: Madde 3 (Başka ülkeye yerleşmemde o ülkede yaygın olan dinin farklı olması vereceğim kararı etkilemez)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	52
Tablo 6: Madde 4 (Farklı dinden biriyle aynı evi paylaşmakta sakınca görmem (ev arkadaşlığı)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	54
Tablo 7: Madde 5 (Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duyarım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	56
Tablo 8: Madde 6 (Seçimlerde oy vermeyi düşündüğüm adayın dini inanışı benim için önemlidir)'ya ilişkin istatistiki bilgiler.	58
Tablo 9: Madde 7 (Arkadaş seçiminde dini inanç benim için önemlidir)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.	60
Tablo 10: Madde 8 (Dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların dinler arası hoşgörüye katkı sağladığı kanısındayım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	62
Tablo 11: Madde 9 (Farklı dinden birinin, benim dinime saygı göstermesini beklerim)'a ilişkin istatistiki bilgiler.	64
Tablo 12: Madde 10 (Farklı dine mensup insanların, aynı mabette inançları doğrultusunda ibadet etmelerini yadırgamam)'a ilişkin istatistiki bilgiler.	66
Tablo 13: Madde 11 (İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanlar benim dinime mensup değilse pek önemsemem)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	68
Tablo 14: Madde 12 (İnsanların, din ve inançlara saygı duyması gerektiği kanısındayım)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.	70
Tablo 15: Madde 13 (Din adına yapılan savaşları (haçlı seferleri gibi) doğru bulmam)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	72
Tablo 16: Madde 14 (Ülkemizdeki farklı dinlerin ve inanışların, misyonerlik faaliyetleri yapmalarına saygı duyarım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.	74

Tablo 17: Madde 15 (Farklı din ve inançlara mensup insanlara, devletin eşit mesafede yaklaşması gerektiği kanısındaım)’e ilişkin istatistiki bilgiler.	76
Tablo 18: Madde 16 (Ülkemizdeki farklı dinlere ait eski mabetlerin tadilatının yapılmasını hoş görürüm)’ya ilişkin istatistiki bilgiler.	78
Tablo 19: Madde 17 (Farklı dini inanca sahip kişilerin kamuya açık toplantılar düzenleyerek fikirlerini açıklamalarına saygı duyarım)’ye ilişkin istatistiki bilgiler. .	80
Tablo 20: Madde 18 (Bireylerin, çevresindeki farklı din ve inançlardan insanların cenaze merasimine katılmasında sakınca görmem)’e ilişkin istatistiki bilgiler.	82
Tablo 21: Madde 19 (Hiçbir din ve inanışa mensup olmayan insanlara saygı duyarım)’a ilişkin istatistiki bilgiler.	84
Tablo 22: Madde 20 (Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duymam)’ye ilişkin istatistiki bilgiler.	86
Tablo 23: Madde 21 (Müslüman bir erkeğin farklı dinden biriyle evlenmesini hoş görürüm)’e ilişkin istatistiki bilgiler.	88
Tablo 24: Madde 22 (Uzun yolculuk sırasında üzerinde farklı bir dini simge taşıyan biriyle yan yana oturmaktan rahatsız olmam)’ye ilişkin istatistiki bilgiler.	90
Tablo 25: Madde 23 (Antisemitist (Yahudi karşıtlığı) faaliyetleri desteklemem)’e ilişkin istatistiki bilgiler.	92
Tablo 26: Madde 24 (Hıristiyanlıktaki ve Yahudilikteki kutsal günlerin, ülkemizde resmi tatil olarak kabul edilmesinde sakınca görmem)’e ilişkin istatistiki bilgiler.	94
Tablo 27: SBÖA’nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları.	96
Tablo 28: SBÖA’nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	97
Tablo 29: SBÖA’nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Mezun Olunan Lise Türü Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları	98
Tablo 30: SBÖA’nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları.	99

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: DHÖ Madde 1'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	49
Grafik 2: DHÖ Madde 2'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	51
Grafik 3: DHÖ Madde 3'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	53
Grafik 4: DHÖ Madde 4'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	55
Grafik 5: DHÖ Madde 5'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	57
Grafik 6: DHÖ Madde 6'ya ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	59
Grafik 7: DHÖ Madde 7'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	61
Grafik 8: DHÖ Madde 8'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	63
Grafik 9: DHÖ Madde 9'a ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	65
Grafik 10: DHÖ Madde 10'a ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	67
Grafik 11: DHÖ Madde 11'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	69
Grafik 12: DHÖ Madde 12'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	71
Grafik 13: DHÖ Madde 13'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	73
Grafik 14: DHÖ Madde 14'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	75
Grafik 15: DHÖ Madde 15'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	77
Grafik 16: DHÖ Madde 16'ya ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	79
Grafik 17: DHÖ Madde 17'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	81
Grafik 18: DHÖ Madde 18'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	83
Grafik 19: DHÖ Madde 19'a ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	85
Grafik 20: DHÖ Madde 20'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	87
Grafik 21: DHÖ Madde 21'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	89
Grafik 22: DHÖ Madde 22'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	91
Grafik 23: DHÖ Madde 23'ye ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	93
Grafik 24: DHÖ Madde 24'e ait yüzdellik çubuk grafik tablosu	95

EKLER LİSTESİ

EK 1. Kişisel Bilgi Formu ile Dinsel Hoşgörü Ölçeği

EK 2. Araştırma İzin Belgeleri

EK 3. Özgeçmiş

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Gelin tanış olalım,

İşi kolay kılalım.

Sevelim, sevilelim,

Dünya kimseye kalmaz.

Yunus Emre

İnsan sosyal bir varlıktır. Toplumsal ilişkiler insan hayatında önemli bir yer tutar. Toplumun temel dinamiklerinin birlikte yaşama arzusu ile orantılı olduğu söylenebilir. Günümüz modern toplumlarında, birlikte yaşam arzusu kolay olmayan bir durumu yansıtmaktadır. Son yıllardaki savaşların, isyanların, iç çatışmaların ve ırksal cinayetlerin bu duruma örnek teşkil ettiği söylenebilir. İnsanoğlunun toplumdan ayrı yaşamayacağı düşüncesinden hareketle, en azından, farklı olanlarla belirli ortak paydalarda anlaşarak birlikte yaşamak için çaba sarf etmesi gerektiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu bağlamda, hoşgörü, müsamaha, tolerans, öfkeyi yenme, bağışlama, saygı ve tahammül gibi tutum ve davranışlar, toplumsal birlikteliği kuvvetlendiren önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan içinde bulunduğu sosyal çevrede hoşgörülü olduğu ölçüde hoşgörü ve saygı görür. İnsanın fitratında her zaman ve her yerde sevilme, saygı ve itibar görme, hoş karşılanma duygusunun yattığını söylemek mümkündür. Bu duyguları toplumdan bekleyen insanın da hoşgörüyü kendi tutum ve davranışlarında özümlemesi gerekmektedir. Hoşgörüyü davranışların bir özü olarak yansıtmaması gereken insanın, bu psikolojik tutumuna sosyolojik boyutlar kazandırarak, bunu topluma da mal ederse, huzur, güven ve barış içerisinde birlikte yaşamaya önemli katkılar sağlayacağı düşünülebilir.

21. yy farklı dil, din, ırk, mezhep, inanç-inançsızlık gibi olguların bir araya toplanma yüzyılı olmuştur. Walzer'in de ifade ettiği gibi, "Birlikte

yaşama biçimleri hiçbir dönemde bugün olduğu kadar ayrıntılı bir şekilde tartışılmamıştır. Zira ötekiyle her an karşı karşıya gelme hiç bir zaman bu kadar yaygın olarak yaşanmamıştır”.

Bu farklılıkların bir araya gelmesi sosyal ve siyasi alandaki ötekileştirmeyi daha da artırmaktadır. Bundan ötürü dini, etnik, siyasi ve kültürel farklılıklar, kin ve nefret ifade eden sözler, çok kültürlü bir ortamdaki tartışma hatta çatışmalarda eksikliği hissedilen bir unsur olarak hoşgörünün önemini kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkarmaktadır.

İçinde yaşadığımız bu yüzyılda, çıkarları olmayan savaş taraftarı hariç herkesin barış, huzur ve güven istediğini söyleyebiliriz.

“Hem evrensel hem yerel, hem bireylerarası hem de toplumlararası ilişkiler düzleminde barış ve huzur ortamının yani birlikte ve hoşgörülü yaşamının nasıl sağlanabileceği sorunu üzerinde önemle durulmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Bundan ötürü, evrensel ve yerel düzlemde, birlikte yaşama, çoğulculuk, hoşgörü, barış, huzur ve güven gibi olguların yükselen değerlerin başında yer alması şaşırtıcı görünmemelidir.” (Mermer, 1997: 19). Çünkü “Tüm beklentilerin tersine yirminci yüzyıl insanoğlunun gördüğü en kanlı ve nefret dolu yüzyılı olmuştur. Bu yüzyılda çoğunlukla kuruntuların egemen olduğu politikalar inanılmaz boyutlarda ölümlere yol açmıştır. Zalimlik kurumsallaşmış, büyük ölçüde yaygınlaşmıştır. İnsan öldürme işlemleri kitlesel üretim sayesinde örgütlenmeye başlanmıştır. Daha önce tarihin hiçbir döneminde insan öldürmek bu kadar yaygınlaşmamış, hiçbir dönemde savaşlar bu kadar insan hayatına mal olmamış, böyle mantıksız amaçlar uğruna insanların hayatına son verilmek için bu kadar yoğun çaba gösterilmemiştir.” (Brzezinski, 1996: 4). Yirminci yüzyılın sonunda, savaş, dini hoşgörüsüzlük, ırkçılık, açlık, cahillik gibi kelimelerin anlamlarının unutulması gerekmektedir. Dünyanın hoşgörüye ihtiyacı olduğunu vurgulamak adına olumsuz anlamlar ifade eden kelimelerin unutulması evrensel barış için büyük önem taşımaktadır.

Hoşgörü, aslında karşılıklı pratik fayda sağlaması açısından da önemli bir yere sahiptir. Yani, farklı dil, din, ırk, düşünce ve yorumlara tahammül etmek, onları anlayışla karşılamak ve onların varlıklarının sürdürülebilmesine imkân vermek, aslında kendi farklılıklarının varlığını garanti altına almak demektir. Ayrıca bu,

farklılıkların varlığının en önemli gerekçesini oluşturması anlamına da gelmektedir (Erkal, 1992: 22). Locke, hoşgörü ortamının tesis edilebilmesi için hiç kimse ne tek tek kişiler, ne kiliseler hatta ne de devletler, din vesilesiyle birbirlerinin dünyevi mallarına ve sivil haklarına tecavüz etme yetkisine sahiptirler. Başka kanaatte olanlar böylece, insanlığa nasıl öldürücü bir ihtilaf ve savaş tohumu ettiklerini, sonsuz düşmanlıkları, yağmaları ve katliamları nasıl tahrik ettiklerini kendi başlarına iyice düşünsünler. Bu düşünce, egemenliğin zorla tesis edilmesi ve dinin silah gücüyle yayılması gerektiği fikri üstün gelmedikçe, insanlar arasındaki ortak dostluk korunamayacağı gibi, ne barış ne de güvenlik tesis edilebilir tavsyesinde bulunur.” (Locke, 1998: 28).

Hoşgörü kavramıyla ilişkili olan ve zaman zaman birbirlerinin yerine başka kavramlar ve deyimler kullanılmaktadır. Bunlardan en önemli ikisinin tolerans ve müsamahadır. Bu nedenle çalışmamızda, zaman zaman bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar sunulmuştur.

1. 1. Problem Durumu

Araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir:

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algısı ne düzeydedir?

Problem cümlesi doğrultusunda araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. SBÖA'nın dinsel hoşgörü algı düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. SBÖA'nın dinsel hoşgörü algı düzeyleri ortaöğretimden mezun olunan okul türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. SBÖA'nın dinsel hoşgörü algı düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1. 2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; toplumsal yaşama kültürü açısından önemli yer tuttuğuna inanılan dinsel hoşgörü kavramının ve geleceğin bilim aktarıcısı konumunda bulunan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir.

1. 3. Araştırmanın Önemi

Sosyal bir varlık olan insan için, toplumsal değer ve normlar sosyal hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal değerlerin kültürel özellikler taşıdığı ve aynı zamanda kitleleri bir arada tutmak adına birleştirici, bütünleştirici olduğu görülmektedir. Bireyin toplumla kaynaşmasında kültürel uyum önemli olmakla birlikte, bunun yanında kişinin başkalarının varlığını kabul edip, onlara saygı göstermesi toplumsal yaşam için son derece önemlidir. Başkalarına saygı hoşgörü kavramıyla yakından ilgilidir. Hoşgörünün özünü bireylerin farklı dil, din, ırk ve yaşam tarzlarına karşı anlayışı oluşturmaktadır. Hoşgörünün bireylerin hayatında yer alması, bireyin hem kendi toplumunda, hem de başka toplumlar tarafından takdir edilmesine katkı sağlar.

Günümüzde gelişen teknolojinin etkisiyle kişilerin yaşam tarzları, beklentileri ve değer yargıları değişkenlik gösterebilir. Meydana gelen değişikliklerin devlet ve toplum düzenini aksatmayacak şekilde olması toplumsal düzenin devamı için oldukça önemlidir. Aksi takdirde toplumsal noktada başlayan sorunlar zaman içerisinde dev bir sorun yığını olarak yıkıcı bir etki meydana getirebilir. Günümüz toplumlarında birçok sorun olmasına karşın, bu sorunlar arasında en önemlilerinden biri olarak hoşgürsüzlüğü rahatlıkla söyleyebiliriz. Modern çağ insanların bireyci tutumları bu durumu tetiklemektedir. İnsanlığı tehdit eden durumlara bakıldığında; temelde insana ve doğaya karşı hoşgörü kavramının bireylerin hayatında yeterince yer etmemesi sorunun kaynağını oluşturmaktadır. İnsana karşı tahammülsüzlük içerisinde birçok nedeni barındırmaktadır. Bu nedenlerden birinin de “dini anlayış” olduğu söylenebilir. Bireylerin farklı inanca sahip olması doğal bir durum olarak karşımıza çıkmasına

karşın, bu durumu kabullenmemenin sonucunda hoşgörüsüzlüğün yakın çevreden başlayarak evrensel bir soruna dönüştüğünü söyleyebiliriz. Yakın dünya tarihinde farklı dini inanışlardan kaynaklanan birçok savaş bulunmaktadır.

Bireyleri oldukları gibi kabullenmenin zor bir durum olduğu söylenebilir. Karşılıklı anlayış ve kabullenme sağlıklı bir gelecek inşa etmeye katkı sağlar. Öğretmenlerin geleceğin mimarlarından oldukları, toplumda yaygın olarak kabul edilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlıklı bir gelecek inşa etmede eğitimin yeri oldukça önemlidir. Eğitim ordusunun güçlü olması aynı zamanda toplum ve devletin güçlü olması anlamına gelir. Toplumsal değer ve normları en iyi aktaranlardan biri de öğretmenlerdir. Hoşgörünün evrensel değer olduğu düşünüldüğünde, konunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Çocuklarımıza bu değeri vermenin sadece öğretmenlerin değil, herkesin görevi olmalıdır.

Sosyal Bilgiler dersinin çocukları hayata hazırlamada, toplumsal değer ve normları vermede diğer derslerden bir adım önde olduğu söylenebilir. SBÖA'nın iyi yetişmesi gelecek nesillerin daha iyi yetişmesi adına oldukça önemlidir. Hoşgörü kavramını içselleştiren bir sosyal bilgiler öğretmenin öğrencilerine kazandıracak birçok toplumsal değer vardır. Tahammül etmeyi, başkalarına saygıyı öğrenen çocukların da topluma katacaklarını da unutmamak gerekir. Dinsel hoşgörüyü egemen kılmak adına Sosyal Bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarına birçok görev düşmektedir. Araştırma bu bakımdan önem taşımaktadır. Ayrıca; bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

- Çalışma grubunu temsil eden katılımcıların ölçek sorularına samimi ve içten bir biçimde yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.
- Örneklemin evreni yansıttığı varsayılmaktadır.
- Ölçekte kullanılan soruların anlaşılır olduğu varsayılmaktadır.
- Çalışmada elde edilen verilerin ilgili literatüre katkı sağlayacağı varsayılmaktadır.

1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde elde edilen veriler ile sınırlıdır.
- Araştırma, Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları ile sınırlıdır.
- Çalışma grubu ulaşılabilen kişilerle sınırlıdır.
- Araştırma, araştırmada kullanılan yöntem ile sınırlıdır.

1. 6. Tanımlar

1. 6. 1. Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler, temel eğitim öğrencilerinin değişen ve sürekli gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşeri bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanıdır. (Sever, 2015: 3).

1. 6. 2. Hoşgörü ve Tolerans

Başkalarının hoş gitmeyen görüş ve davranışlarına katlanma, onları hoş görme; düşünce ve kanaatlerini serbestçe ifade etmelerini ve onların yaşamalarını hoş görmesidir. (Bolay, 1997: 200-201).

Tolerans hoşgörü kavramının içeriğinde olmayan katlanma, göz yumma, rahatsızlık duyma, tahammül etme ve sıkıntı çekme gibi olumsuz tutum ve davranışlar (Yürüşen, 1996: 18).

1. 6. 3. Dinsel Hoşgörü

Kişinin, kendisinden farklı dini inançlara sahip olan başka inançlara müdahale etmekten bilerek veya isteyerek kaçınması olarak bilinmektedir.

1. 6. 4. Din

Din, insanın tabiatüstü varlığa, Yüce Allah'a yönelmesi, bu kudretli varlığa sevgi, korku ve niyazla bağlanması, buyruklarına itaat ve sevgi ile karşılık vermesi, onun dini hayat içine girmesidir. (Tümer, 1986: 221).

1. 6. 5. Peygamber

Aydın (2005)'a göre Peygamber, ilahi dinlerde Allah'ın vahyine muhatap olan ve bu vahiyleri kendi milletine veya top yekûn insanlığa hitap eder tarzda tebliğle görevli şahsiyettir.

1. 6. 6. Kültür

TDK (2000)'ya göre kültür: 1. Tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere sözlü veya yazılı aktarmada kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. 2. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. 3. Bireyin kazandığı bilgi.

TDK (2016)'ya göre kültür: 1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin; 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; 3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi; 4. Bireyin kazandığı bilgi; 5. Tarım; 6. *biy.* Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme.

II. BÖLÜM

İLGİLİ ALAN YAZIN

2. 1. TOPLUMSAL YAŞAM VE KÜLTÜR

2. 1. 1. Toplumsal Yaşam

İnsanı sosyal bir varlık olarak düşündüğümüzde, diğer bireylerle birlikte yaşama koşullarını oluşturabilmenin yollarını arayacak ve bundan dolayı toplumsal hayatta bireyler arası ilişkilerde çok hassas davranmak zorunda kalacaktır. Çünkü bireyin, insanlar arasındaki yeri ve değeri onun diğer insanlarla kendi arasındaki diyalogla, takınmış olduğu tavır ve davranışlarla doğru orantılıdır. Yani toplumsal bir varlık olarak insan, diğer bireylere hangi yönden bakıyorsa, diğer bireyler de ona o oranda bakacaklardır. Zira insana verilecek önem ve değer kendinden değil, başkaları tarafından verilmektedir. İnsanın toplumsal hayatta ikili ilişkilerde ortaya koymuş olduğu tavrın, aslında bizzat onun kendine verdiği değeri ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Bu bakış açısıyla olaya yaklaşılacak olunursa, en azından kendi onur ve şahsiyetini korumak ve hoşgörü ile karşılanmayı arzu eden birinin, diğer bireylere karşı da aynı şekilde davranması gerekmektedir.

Müslümanların kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerim, değişik kimlik ve inançlara sahip insanların beraber yaşamalarının pek doğal olduğu düşüncesiyle, birlikte yaşamın formüllerinden birini şu şarta bağlamıştır: “Onların Allah’tan başka yalvardıklarına (taptıklarına) sövmeyin ki onlar da bilmeyerek taşkınlıkla Allah’a sövmesinler!” (En’âm, 6) diye belirtilmiştir. Bu ayet, her şeyden önce toplumsal hayatta çok farklı inançtan insanların bulunabileceğine işaret etmektedir. Bundan dolayı böyle bir toplumda yaşayan insanların, bu bilinçle hareket ederek kendileri gibi inanmayanlarla sorun çıkarmadan yaşayabilmelerini öngörmektedir.

Toplumsal hayatta hoşgörünün varlığına ihtiyaç duyulan en büyük faktörün; farklı cins, ırk, inanç ve kültürlerden olan insanların birbirlerinden hiçbir rahatsızlık duymadan bir arada yaşayabilmesidir. Bu noktadan hareketle, aynı türden olma durumunun azalıp çeşitliliğin arttığı toplumlarda sorunların da, aynı oranda artacağı düşüncesiyle hoşgörüye daha çok ihtiyaç duyulacağı söylenebilir.

Toplumsal bir varlık olan insanın, bundan ötürü başka insanlarla bir arada yaşama zorunluluğunun var olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç itibariyle toplumsal hayatta birlikte yaşayabilme imkânı insanların hoşgörüsüyle doğru orantılı olduğundan, onlar hoşgörü ilkelerine ne kadar bağlı kalırlarsa, birlikte yaşama imkânının da o derece artması mümkündür. Başka bir deyişle, birlikte yaşama formülleri, hoşgörülü olmayı gerekli kılarken; hoşgörü de birlikte yaşayabilmenin bir sigortası olarak değerlendirilebilir.

2. 1. 2. Kültür

TDK (2016)'ya göre kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.

Kültürel sistemlerin hiçbiri ne gökten iner, ne de durup dururken yok olur. Her toplumun dünü, bugünü, kısa veya uzun bir tarihi vardır (Çiftçi, 2000: 201). İnsan gereksiniminin ortaya çıkması sonucunda kültür oluşmaya başlar; beslenme, üreme, sağlığını koruma ihtiyacı, bu ihtiyacın karşılanması için insanın yaşamına bu doğrultuda bir ortam ilave olunur ve insan ister istemez bu ortamla birlikte yaşar, işte bu ortam kültürdür (Bilhan, 1996: 209). Sonuç itibarıyla, insanoğlu kültürü oluşturmuş, kültür de onun ilerlemesine, gelişmesine ve yükselmesine yardımcı olmuştur. Öyle ki, insanoğlu yaşadığı toplumsal hayatta çeşitli ortak kural ve prensipler, davranış kalıpları geliştirirken, öğrendiği bilgi yapısıyla da doğal çevreyi kendine özgü bir biçimde değiştirmeye başlamıştır. İşte bu paylaşılan kültür sayesinde toplumsal yaşam ortaya çıkmıştır (Çiftçi, 2000: 182). Ortaya çıkan bu yaşam (kültür) Bloom'a göre hayatı yaşamaya değer yapan şeyin adıdır (Doğan, 1995: 211).

Kültürel değer, norm ve davranışlar, toplumda insanların manevi ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılarlar. Toplumun ortak değer, norm ve davranış kalıpları, toplumda oluşan dünya görüşü, dinsel inanç, ahlak, milli duygular, tarih bilinci ve gelenekler şeklinde kurumsallaşır. Bunlar topluca, insanların ve toplumun ortak ideal ve amaçlarının belirlenmesinde etkili olurlar. Her toplumun kendine özgü kültürel özellikleri bulunmaktadır. Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, toplumun içinde var olan her bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları ve kıymet ölçülerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte o toplum mensuplarının çoğunluğunda ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayırt eden özel bir hayat tarzı sağlar (Mümtaz, 1972: 40).

Özet olarak, kültür bir ülkenin halkını bir arada tutan, hayatlarına yön veren, anlam katan, geçmişten gelip geleceğe yol alan, diğer kültürler ile etkileşim süreci içerisinde değişen, gelişen ve gelecek nesillere aktarılmak suretiyle muhafaza edilebilen bir değerler bütünüdür.

2. 2. Din

Din kavramını, dil bilginleri Arapça, “deyn” kelime kökünden isim veya mastar olduğunu ifade etmektedirler. Seyyid Şerif Cürcâni, “Ta’rifât” başlıklı eserinde “Din, akıl sahiplerini Peygamberin bildirdiği şeyleri kabule çağıran ilahi bir kanundur” diye tarif etmektedir (Tümer ve Küçük, 1993: 8). İsfehani ise, ‘ceza ve itaat’ anlamlarına vurgu yapar. İbn Mansur ise, bunların yanı sıra, ‘hesap ve İslam’ anlamlarını da eklemiştir (Tümer,1994: 315). Yabancı kaynakların bazıları din kelimesinin Pehlevi’den ve İbranice’den geldiğini ifade ederler. Pehlevi’de din, İbranice’de hüküm anlamına gelen din kelimesi Arapça’da adet, huy, karşılık vermek; boyun eğme, anlamları taşımaktadır. Bu kelimenin hem anlam olarak ve hem de lafız olarak, birden fazla anlamı ve kökeni olduğu için kelime hakkında hüküm vermenin oldukça zor olduğunu söyleyebiliriz (Güler, 1998: 54). Aydın (2005) ise, din kelimesinin Latince Religore ve Religio kelimelerinden geldiğini ifade ederek, birinci kelimenin bağlamak, ikincisinin de ibadet anlamını taşıdığını belirterek, dine, Tanrı’ya yapılan ibadet anlamını vermektedir. Kur’ân-ı Kerim’de doksandan fazla yerde geçmekte ve yönetme, yönetilme, tevhit, itaat, hüküm,

toplum, şeriat, adet, ceza, hesap ve millet anlamlarına gelmektedir. Bu anlam farklılığı Kur'ân'daki din kavramının her zaman aynı anlamda kullanılmadığını açıkça göstermektedir. Din kavramının çok çeşitli tanımları yapılabilmektedir. Birkaç tanıma yer vermek gerekirse; Dinin, “insanın tabiatüstü varlığa, Yüce Allah’a yönelmesi, bu kudretli varlığa sevgi, korku ve niyazla bağlanması, buyruklarına itaat ve sevgi ile karşılık vermesi, onun dini hayat içine girmesi” (Tümer, 1986: 221) “az veya çok karmaşık bir inanç sistemine bağlanma” (Tillich, 2000: 11) ; TDK (2016)'ya göre ise, Din ; “1. *din b.* Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet: 2. *din b.* Bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen: 3. *mec.* İnanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült” şeklinde farklı tanımları yapılmıştır.

Din hakkında yapılan tanımlamaların ortak noktasını, aşkın, yaratıcı, tek, sonsuz ve benzeri niteliklerle anılan ilahi bir gücün varlığıdır. Burada, eğer Tanrı tek ise ve dinlerin kaynağını Tanrı oluşturuyorsa neden bu dünyada bir tane değil de birden fazla kendini hak din olarak gören din bulunmaktadır sorusu akla gelebilir. Günümüz de varlığını koruyan tüm dinlerin, hakikat ve kurtuluşun kendi dinlerinde gerçekleşebileceğini iddia ettikleri söylenebilir. Mesela, kaynağı ilahi olan (Semavi) Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın yanı sıra, kaynağı ilahi olmayan Hinduizm, Budizm, Caynizm, Konfüçyüsçülük ve Taozim gibi günümüzde varlığını sürdüren dinlere inananlar da kurtuluşun kendilerinde olduğunu ileri sürmektedirler.

2. 2. 1. Tanrı

Tanrı kavramı tüm dinlerin bel kemiğini oluşturmaktadır. İlahi olmayan dinlerde de en azından kutsal olan bir varlığa inanç bulunmaktadır. İlahi olmayan bazı dinlerde Tanrı birden fazla olmakla birlikte, monoteist olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinindeki Tanrı inancı ise tektir. Yahudilikte Tanrı Yahve'dir ve antropomorfik (tek) bir yapıdadır. Hıristiyanlıkta teslis inancı vardır. Teslis veya üçleme, Hıristiyanlıkta Tanrı'nın baba, oğul ve kutsal ruh'tan oluşan üçlü doğasıdır. Hıristiyanlar, İbrahim'in, Musa'nın, Yahudilerin ve İslam'ın Tanrısının tek olduğuna inanırlar. Başka bir ifadeyle Hıristiyanlar, kendilerini İbrahim'e dayanan, tek ve aynı

Allah'a inanan üç topluluktan biri olarak görürler. Bu üç topluluk Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlardır (Michel,1992: 56; Awan, 1993: 15). İslamiyet'te ise; tevhit inancı esastır. Tanrı'nın çoğu sıfatları hakkında da genellikle ortak bir fikir birliği oluştuğunu söyleyebiliriz. Tek Tanrılı dinlere göre, bu sıfatların; Allah, tek, ebedi, ezeli, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, evreni ve evrendeki her şeyi yaratan, her yerde hazır ve nazır, merhametli, affedici, yüce, en büyük, kıyametin sahibi ve en adil yargıç olduğudur.

Allah'ın varlığını ve birliğini en iyi biçimde açıklayan Kur'an-ı Kerim'in İhlas Suresi'nin 1-4. ayetleridir. Bu ayetlerde şöyle buyrulmaktadır: “De ki; O tek Allah'tır. Allah, öncesiz ve sonrasız, bütün var olmakta olanların sebepsiz sebebi. O, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır ve hiçbir şey O'nunla mukayese edilemez.” (el-İhlas, 112:1-4).

Allah'ın Rahman isminin bütün canlıları kuşatan bir hoşgörü göstergesi ve bütün insanları kapsayan bir merhamete de işaret ettiği bilinmektedir. Çünkü eğer Allah, hoşgörülü olmasaydı inanmayanlara veya haddini aşanlara karşı dünyada merhamet edip de onlara nimet vermezdi. Ayrıca Allah'ın affeden, selamet veren, güven veren, esirgeyen, koruyan, rızık veren vb. isimleri de O'nun ne kadar hoşgörülü olduğunun bir göstergesidir. Aslında hoşgörü, kendini ve tüm unsurlarını Allah'ın zatından, bu güzel isim ve sıfatlarından almaktadır.

Sonuç olarak hem ilahi dinler ve hem de düşünsel çabaları hoşgörü bağlamında genel olarak değerlendirmemiz gerekirse Tanrı'ya inanan ve bundan ötürü da zorunlu olarak O'nun buyruklarına itaat etmeye söz veren bir insanın, Tanrı'nın hoşgörülü, affedici, merhametli, sabırlı olmayı emreden ilkelerine uyması da bir zorunluluktur. Tanrı'ya iman etmiş olanlar, birlikte yaşanan toplumlarda farklılıklarla barış, huzur ve güven içerisinde yaşamının Tanrı'nın bir emri olduğunu unutmamalıdır.

2. 2. 2. İman-İnanç

İman etme veya inanma insan varlığını ilgilendiren, onun şahsen varlığına ait olan bir durumu ifade etmektedir. İçeriği değişmesine rağmen ilk insan topluluklarında iman ve inanç duygusu olduğu gibi, günümüz toplumlarında da bu duygu bulunmaktadır (Özcan, 1997: 12). Her ne kadar ateist olanlar iman ve inanmayı kabul etmeseler de onların her hangi bir şeye inandıkları söylenebilir. En azından Tanrı ve dine iman etmemeye iman etmiş gibi görünmektedirler.

Dilimizde iman ve inanç kelimeleri aynı anlamda kullanılıyor olsa da bu iki kavram birbirinden farklıdır (Özcan, 1997: 115). İnanç sözlükte, “Dini manada, Tanrı’yı ve onun vahiyle bildirdiklerini kabul etme; onlara bağlanma ve böylece Tanrı’nın güvenliği altına girmekten doğan emniyet duygusudur. Çünkü evrenin tesadüfen meydana gelmediğini, onu bir şuurlu varlığın yarattığına inanan kişi, evrenin tesadüfen yok olmayacağına, bundan ötürü Allah’tan başka kimsenin onu yok edemeyeceğine, O’nun garantisi altına girdiğine olan güveni anlatır. İnanç, manevi alana, deneme üstü ve deneme ötesi olan gayba, görünmez âleme inanıp bağlanma ve şahsi inanmanın içerdiği, doğruluğuna inanılan her şey” (Bolay, 1999: 215-216) anlamına gelmektedir.

Din ile inanç arasında sıkı bir bağ kuran Locke, hakiki dinin varlığını ve gücünü aklın içsel olarak ve tümüyle ikna edilmesine bağlar ve inancın inanmadan inanç niteliği taşımasının mümkün olmayacağını ifade eder. Ayrıca Locke, inançta bir şüphe varsa bu inancın ikiyüzlülüğe götüreceğini şöyle açıklar: “Ne iş yaparsak yapalım, dışsal tapınmamız ne olursa olsun yaptığımızın doğru olduğuna dair, diğer yolların Tanrı’ya daha yakın olduğuna dair, kafamızda bir soru varsa, bu işler ve uğraşlar, bize faydası dokunması bir yana kurtuluşumuza da engel oluştururlar. (...) Böylece Yüce Rabbin bize verdiği böyle bir dini kullanarak, Tanrı’yı hoşnutsuz eder, daha önceki günahlarımıza ikiyüzlülük, onun Yüce Hükümdarlığı’na saygısızlık günahlarını da eklemiş oluruz.” (Yürüşen, 1996: 74; Locke 1998: 36-37). Locke’un, imanı yalnız içsel bir samimiyet ve Tanrı’nın varlığını kabul eden şeyler olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

2. 2. 3. Peygamber

TDK 'ya göre Peygamber; İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse, yalvaç, yalavaç, elçi. Mehmet Aydın'a göre ise Peygamberin anlamı, "ilahi dinlerde Allah'ın vahyine muhatap olan ve bu vahiyleri kendi milletine veya top yekûn insanlığa hitap eder tarzda tebliğle görevli şahsiyetler" (Aydın, 2005: 613) olarak tanımlar. Tanımda da görüldüğü gibi peygamberler, insanlar arasından seçilmiş ve görevlendirilmiş kişilerdir. Kur'ân bu konuda şöyle buyurur: "De ki; ben de sizin gibi ölümlü bir insanım. Tanrı'nın bir ve tek olduğu vahyolundu bana..." (el-Kehf, 18:110). İlahi dinler peygamberin ilkeleriyle değil Allah'ın ilahi mesajı ile şekillenirken diğer dinler, kurucusunun ortaya koyduğu ilkelerle hayat bulmaktadır. Ancak, Yahudi ve Hıristiyan dinlerinin tahrif edildiği ve peygamberlerin din ilkelerini koymakta önemli görevleri olduğu inancı yaygındır. Başka bir ifadeyle, Hıristiyanlar özellikle havarilerle Pavlos'un dini normlar koymakta yetkili olduğuna inanırlar. Ayrıca ruhbanların da çeşitli kural koymak ve kaldırmak konusunda yetkili oldukları bilinmektedir.

Kur'ân'da, birçok peygamberin ismi zikredilmekte, Hz. Muhammed'den önceki peygamberler hakkında da bilgiler verilmektedir. Kur'ân'da ismi geçen peygamberlerin dışında, Hz. Peygamber'in hadislerde bildirdiği yüz yirmi dört bin peygamberin de varlığı bilinmektedir. Müslümanlar hem Yahudilerin peygamberlerine hem de diğer peygamberlere inanmak zorundadırlar. Çünkü Allah, "Hepsi, Allah'a, meleklerine, vahiylerine ve elçilerine inanırlar; O'nun elçilerinden hiç biri arasında ayırım yapmazlar" (Bakara, 285) şeklindeki ayette müminlerin tüm peygamberlere iman etmesini emretmekte ve bu da imanın şartlarından birini oluşturmaktadır.

Hz. Peygamber, "Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim." buyurarak kendisinin gönderiliş amacını ifade etmektedir. İşte, bu ahlaki güzelliklere sahip olan bir peygamberin tabii ki hoşgörünün, müsamahanın, toleransın da en iyi örneklerini sergileyecektir. Çünkü O, hem İslam'ı anlatırken hem de insanlar arası ilişkilerde Kur'ân'dan aldığı bu ahlak ilkesinden hareket ederek hoşgörüyle, şefkatle, muhabbetle ve merhametle muamele etmiş, yumuşak davranmış ve bu hoşgörü tavırlarıyla da insanların hem güvenirliliğini kazanmış hem de onların gönüllerini

fethetmiştir. Nitekim Allahü Teâlâ bu konuda “Ve (ey Peygamber) senin, izleyicilerine yumuşak davranman, Allah’ın rahmetinin bir eseridir. Zira eğer onlara karşı kırıcı ve sert olsaydın, doğrusu senden koparlardı. Artık onları bağışla, affedilmeleri için dua et ve toplumu ilgilendiren her konuda onlarla müşavere et...” (Ali İmran, 159) buyurmuştur. Kısaca peygamberlerin hoşgörülü tutum ve davranışlarını örnek alarak yaşamak; toplumsal yaşama bilincinin gelişmesini sağlar.

2. 2. HOŞGÖRÜ VE TOLERANS

Geçmişe göre bugün, hem ülkemizde hem de dünyada daha çok hoşgörüye ihtiyacın var olduğu söylenebilir; çünkü küresel bir ortamda yaşıyoruz. Bundan ötürü farklı insanların bir arada yaşama zorunluluğu hoşgörüyü gerekli kılmaktadır. Bu yüzden hoşgörünün, günümüz dünyasında en önemli değerlerden birini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Hoşgörü, Farsça bir sıfat olan ve Osmanlıcada da sıkça kullanılan latif, leziz (Hançerlioğlu, 1993: 338) anlamındaki hoş/huş kelimesi ile Türkçedeki görmek fiilinin “görü” şeklindeki kullanımıyla meydana gelmiş bir kelime olduğu bilinmektedir. Burada şu ayrıntıyı hatırlatmak yerinde olacaktır: İngilizcedeki “tolerance” kelimesi Türkçeye çevrilirken bazen hoşgörü bazen de tolerans şeklinde karşılık bulmaktadır. Genel olarak aynı anlamı vermiş olsalar da bazı farklılıkları içerdikleri unutulmamalıdır.

Hoşgörü kavramının, tanımının yapılması zor ve kültürlere göre farklılık gösteren bir kavram olarak nitelendirildiği söylenebilir. Hoşgörünün bu anlamına vurgu yapan eğitimci Betty Reardon hoşgörünün farklı dillerdeki tanımlarını şu şekilde vermiştir. Buna göre,

- ✓ *Tolerancia-İspanyolca*, kendi fikir veya görüşleri dışında diğer görüşleri ve fikirleri kabul edebilmek.
- ✓ *Kuang rong-Çince*, izin vermek, kabil etmek, başkalarına karşı cömertlik göstermek.

- ✓ *Tolerantnost, terpimost-Rusça*, bir şeye veya bir kişiye dayanabilmek yani bir şeyin bir kişinin varlığını kabul etmek, bir şeyle bir kişiyle uzlaşmak, bir şeye bir kişiye sevecen olmak.
- ✓ *Tolerance-Fransızca*, başkalarının kendisinden farklı düşünebileceğini veya davranabileceğini kabul eden bir tavır.
- ✓ *Tolerance-İngilizce*, hoşgörü göstermeye eğilimli olmak, tahammül göstermek. *Tolerate-İngilizce*, dayanmak, izin vermek, eylem, davranış, bir (kişi, mezhep veya görüşün) müdahale veya taciz edilmeden var olmasına izin vermek. 1530'larda ise bir yetkiliden izin almak anlamında kullanılmıştır, Bundan ötürü o tarihte edilgen bir kavram olarak doğmuştur.
- ✓ *Tasamül-Arapça*, bağışlamak, rahatlık göstermek, af, merhamet, başkalarını kabul etmek ve bağışlamak (Gözübüyük, 2002: 40).

Hoşgörünün ilk bakışta kolay görünen tanımı, günümüzde ona daha çok ihtiyaç duyuldukça farklılaşabildiği söylenebilir. Bu yüzden bu kavram üzerinde tek bir tanım yapılmasının güç olduğu görülmektedir. Hoşgörü tanımı yazarlara göre, anlamı, içeriği ve sınırları ile anlatılması zor bir kavram olduğu düşünülebilir. Ayrıca hoşgörü kavramının diğer kavramlarla karıştırılması da, bu kavram üzerinde evrensel bir tanım yapılmasını güçleştirdiği ifade edilebilir.

Hoşgörü kavramının sözlüklerdeki karşılığı genel olarak tolerans ve müsamaha şeklinde kullanılmakta ve bu kavram sözlüklerde “bir şeyi anlayışla karşılayarak olabildiğince hoş görme”, (Püsküllüoğlu, 1971: 180) “başkalarının hoşagitmeyen görüş ve davranışlarına katlanma, onları hoş görme, başkalarının düşünce ve kanaatlerini serbestçe ifade etmelerini ve onların yaşamalarını hoş görme”, (Bolay, 1997: 200-201.) “kanunlara ve etik kurallara aykırı olmadıkça sevilmeyen ya da onaylanmayan şeylerin varlığına tahammül göstermek, insanın hem kendisi hem de sosyal çevresiyle huzurlu, uyumlu bir hayat sürmesi”, (Seyyar, 2003: 194) “başkalarının düşünce ve kanılarını hoş görme, onların geçerliliklerine karşı tepki göstermeme”, (Akarsu, 1988: 97) “kültürel çeşitliliğe saygı göstermek” (Walzer, 1998: 79) gibi farklı şekillerde açıklandığı görülmektedir.

Sözlüklerdeki kullanımlara bakıldığında, hoşgörü kavramının hiçbir olumsuz anlam taşımadığı görülmektedir. Bundan ötürü hoşgörü bir samimiyeti, bir sevgi ve saygıyı, kalpten hissedilen bir duyguyu da ifade etmektedir.

Hoşgörü başkalarına karşı saygı göstermektir şeklinde özetlenebilir. Yani onların inançlarına, dinine, ırkına, ulusuna, rengine, kültürüne, siyasal eğilimlerine, ahlakına, geleneklerine ve düşüncelerine saygı göstermektir. Hoşgörü kendi inançlarımızın ve kökenlerimizin başka insanlardan üstün olduğuna inanmamak demektir. Hoşgörünün özürülü insanlara karşı saygılı olmayı, onları anlamayı gerektirdiği söylenebilir. Hoşgörü başkalarındaki farklılığı tanıyıp, onları dinlemek, anlamak ve onlarla iletişim kurmak demektir. Hoşgörü kültürlerdeki farklılığı tanıdıktan sonra onlara açık olmak, onlardan yararlanmak olduğu gibi hoşgörünün hiçbir kültürün, ulusun, dinin ve ideolojinin ötekilerden üstün olduğunu savunmamaktır. Hoşgörü azınlıkların, yabancıların, sığınmacıların haklarına, kültürlerine saygı demektir. Hoşgörü ön yargıların ve dogmaların karşısında özgürlük demektir. Hoşgörü bilimsel gelişmelere anlayış gösteren, kalıplara bağlı kalmadan değişebilen olumlu bir tutumdur (Topuz, 1995: 6).

Hoşgörü, başkalarının inançları bizimkilerden farklı olsa bile onlara karışmamak ve saygı göstermektir. Bugün Avrupa ülkelerinde yaşayan insanların inançları, ideolojileri, dilleri, dinleri birbirinden farklıdır, her birinin kendi gelenekleri, kültürleri vardır ama hiçbir ülkenin ötekinin davranış biçimlerine karışmadığı ifade edilebilir. Avrupa kültürünü zenginleştiren bu değişikliklerdir. Hoşgürsüzlük ise farklılığa saygı göstermemek başka insanları ve toplumları bize benzemedikleri için hor görmektir. İnsanlar hoşgürsüzlüklerini türlü biçimlerde açığa vururlar, yani hoşgürsüzlüğün çeşitli biçimleri vardır. En belirgin dışa vurum davranışları arasında şunlar yer alır: İnsanları kötülemek, küçümsemek, sert davranmak, insanların bazı özellikleri, gelenekleri, kültürleri ve inançlarıyla alay etmek, önyargılı davranmak, haksız yere suçlamak, dışlamak, etnik topluluk, ulus ve ırk ayrımı yapmak, baskı, silahlı saldırı, kıyım vb. (Topuz, 1995: 10).

Sonuç olarak; yukarıda verilen açıklama ve tanımlardan hareketle hoşgörü zemininin oluşabilmesi için farklı toplumların, kültürlerin, dinlerin, inançların, ırkların, düşünce ve fikirlerin kısaca farklılıkların bir arada yaşamasının zorunlu

olduğu sonucuna ulaşılabilir. O halde hoşgörü kavramının içeriğinde farklı din, dil, ırk inanç ve düşüncelere karşı anlayışlı olma, affetme, dengede tutarak orta yolu bulma, saygı, sınırlar aşılmadığı müddetçe katı ve olumsuz tavır sergilememe gibi anlamların bulunduğu görülebilir. Bu olumlu tutum ve davranışlara bağlı olarak da hoşgörü dinsel açıdan başka inanç, ibadet, mezhep, tarikat; etik açıdan, başka değerler sistemi, davranışlar; felsefi açıdan başka düşünce, ideoloji; etnik açıdan başka ırk; psikoloji ve sosyoloji açısından; başka hayat tarzı, kültür; dil açısından başka dil; insani açıdan farklı cins, vb. farklılıkları doğal halleriyle kabul edip bu farklılıklara karşı olumlu bir davranış ortaya koyma anlamına gelmektedir.

Hoşgörü ile anılan, adeta yan yana getirilen bir diğer kavramın toleranstır. Tolerans ve hoşgörü ile ilişkili farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bu farklı tanımlara rağmen hoşgörünün yabancı dillerde kullanılan tolerans kelimesi ile aynı anlamı taşıdığı yönündeki izahlar günümüzde daha yaygın hale gelmiştir. Ancak bu iki kavramı birbirinden ayırt etmek gerektiği düşüncesi de bir kenara atılmamalıdır.

Tolerans kelimesi latince kökenli bir kelime olup, Türkçe’de hoşgörü veya müsamaha şeklinde karşılık bulmuştur. Bu iki kavram genellikle birbirlerinin yerine kullanılmış ve bu kavramların niteliklerinin aynı olduğu düşüncesi yaygın hale gelmiştir. Kullanım alanında aynı anlamı taşıdıkları düşüncesinden hareket edilerek birbirlerinin yerine kullanılan bu iki sözcük etimolojik açıdan incelendiğinde aralarında büyük farkların olduğu görülebilir. Örneğin, tolerans kavramının içeriği incelendiğinde, hoşgörü kavramının içeriğinde olmayan katlanma, göz yumma, rahatsızlık duyma, tahammül etme ve sıkıntı çekme gibi olumsuz tutum ve davranışların olduğu fark edilecektir (Yürüşen, 1996: 18; Aslan, 2002: 49). Bu yönüyle tolerans ve hoşgörü kavramının aynı şeyler olmadığı en azından aynı anlam alanına sahip olmadıkları ve aynı şeyleri de ifade etmedikleri rahatlıkla söylenebilir.

Hoşgörü kavramının mahiyetini daha açık-seçik bir biçimde ortaya koymak için tolerans sözcüğünün incelenmesi gerekmektedir. Tolerans Latince “tolerare” kökünden gelmektedir. Fransızca’da tolerable, tolerance, İngilizce’de tolerance kelimeleriyle karşılık bulmaktadır. Fransızca sözlüklerde tolerable, “bağışlanabilir, hoş görülebilir (une negligence continue n’est pas tolerable) ve “katlanılabilir, dayanılabilir” (cela n’est pas tolerable); tolerance; “hoşgörü, müsamaha; dayanırlık,

katlanırlık, dayanma gücü, katlanma gücü; anlayış” tolerantisme ise; “dinde hoşgörülük” (Saraç, 1985: 1394.) şeklinde karşılık bulmaktadır. İngilizcede tolerance kelimesine, “müsamaha, müsaade, hoşgörü, hoş görme, tahammül, tolereans...;” tolerant’a ise, “müsamahakar, hoş gören, sabırlı” anlamları yüklenmiştir. Ayrıca iki dilde de bazen “yanılma ve oynama payı” şeklinde de mecazi kullanımlarının da olduğu ifade edilmektedir (Life Time English, 2004: 550).

Haçerlioğlu (2000)’nin Felsefe Sözlüğü’nde tolerans ‘kendi düşünce ve inançlarına karşı olan düşünce ve inançlara katlanma, onlara tepki göstermeme’ olarak tanımlanmaktadır. Cevizci (2002)’nin Felsefe Sözlüğü’nde ise ‘başkalarının kendimizden farklı olan düşünme tarzlarını ve yaşam biçimlerini anlayışla karşılama tavrı; karşımızdakilere paylaşmadığımız görüş, fikir ve duyguları özgürce dile getirme imkânı tanımaya dayanan anlayış’ olarak ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tolerans sözcüğü hoşgörü sözcüğü ile eş anlamlıdır. Aynı şekilde, Oxford Dictionary (2000)’de tolerans sözcüğü hoşgörü sözcüğüne karşılık gelmektedir.

Tolerans herhangi bir insanın; dil, din, mezhep, düşünce, etnik yapı, cinsiyet ve siyaset konularında kendi değerlerinden başka değerlere varlık tanımama gücü elinde iken, kendi güç ve iradesini sınırlayarak, onların varlık alanında yer almalarına ses çıkarmaması demektir.

Tolerans ve hoşgörü kavramları sürekli olarak birbirinin karşılığı gibi kullanılmasına rağmen, hala bu iki kavramın kullanımı, anlam ve içeriği ile ilgili net bir tavır alındığı söylenemez. Çünkü tolerans, hoşgörü kelimesinin içerdiği sosyal, kültürel, tarihi içeriği barındırmadığı söylenebilir. Ayrıca İlber Ortaylı’nın bu konudaki tespitleri dikkat çekicidir (Atalay, 2008: 45):

Tolerans dediğimiz zaman bir müessese ile karşı karşıyayız ve bu çok yanlış yorumlanıyor kanaatimce. Çok yerinde olmayan tavsifler, atribusyonlar, nitelendirmeler yapılıyor. Maalesef bu kelime bizde halkçı bir yorumla ‘hoşgörü’ diye tercüme edilmiştir. Hoşgörü, Anadolu ağızlarından alınmıştır ‘Hoşgör canım’ gibi bir laftır. ‘Ne kadar güzel, toleransı ifade ediyor’ diye kullanılır; ama ilgisi yoktur. ‘Hoş görmek’ tolerans kadar ciddi bir olay

değildir. Mesela, ‘kalabalığın karşısına kravatsız çıkıyorum, bunu hoşgörün’ demek gibi. Buradaki fiil çok ciddi değildir. Aile içinde birisi fazla içip bağırmıştır, hoş görelim. Arkadaşlarımızdan birisi, bir çılgılık, bir kabalık yapmıştır hoş görelim şeklinde uzayıp gider. Bu bir müesseseyi ifade etmez.

Sonuç olarak; toleransla ilgili yukarıda ifade edilenlerden hareketle tolerans şu şekilde tanımlanabilir: Tolerans, farklı dil, din, mezhep, etnik siyasi gibi yapıların bir arada yaşadığı çok kültürlü bir toplumda herhangi bir kişinin bu farklı değerlere sahip olan kişilere karşı egemen olduğu halde, bu gücü kullanmadan onların değerlerinin de kendi egemenliği altında varlıklarını sürdürebilmesine fırsat vermesi olarak açıklanabilir.

2. 3. DİNSEL FARKLILIKLAR

Günümüz dünyasında yaşayan dinler arasında büyük farklar olduğu gibi, her dinin içinde birden fazla mezhep, hatta her mezhebin içinde farklı anlayış ve uygulamaların bulunduğu bilinmektedir. Bu dinsel farklılıkların her biri, kendi dininin gerçeği kuşattığını ve kurtuluş yolunun kendi dininin ilkelerine uyulmasından geçtiğini ifade ederler. Bu durum sadece dinler için değil mezhepler için de geçerlidir. Farklı mezhepler, başka dinlere gösterdikleri hoşgörüyü kendi dinine mensup diğer mezhebe göstermemektedirler. Bu iç ve dış hoşgörünün farklılığından ve kısmen de faydacı bir anlayıştan kaynaklanıyor olabilir. Tabi ki bu durumun siyasi, sosyal, ekonomik, vb. sebepleri de bulunabilir.

Bu çalışmada günümüzde yaşayan tüm dinlerin “öteki”ne bakışını incelemek mümkün değildir. Onun için bu bölümün sınırlarını ilahi-semavi dinler belirleyecektir.

Batı’da tolerans fikrinin on altı ve on yedinci yüz yıllarda ortaya çıkmış bir kavram olduğu bilinmektedir. Ancak John Locke “*Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*” adlı kitabıyla bu kavramın literatüre girmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu yüz yıllarda dinsel hoşgörünün kaynağını oluşturan en önemli sebep, barış uğruna farklılıklara katlanmak olmuştur. Ayrıca hoşgörünün farklı kabulleniş biçimlerini de göz ardı etmemek gerekir. Mesela, çeşitli farklılıklar karşısında edilgen kalma ve iyi niyetle

umursamama tavrı veya hoşa gitmese de farklılıkların da hak ve özgürlüklerinin bulunduğuna dair bir tavır, farklılıklara karşı açık olma, saygı duyma, dinleme ve anlama tavrı son olarak da farklılıkların şevkle onaylanması tutumu hoşgörünün çeşitli kabulleniş biçimleridir (Walzer, 1998: 25-26).

Batı'daki bu hoşgörünün kabulleniş biçimleri her zaman aynı duyarlılıkta benimsenmemiş, zaman zaman dinsel hoşgörüsüzlüğün de meydana geldiğini söyleyebiliriz. Locke bu konuda, hiç kimsenin kendi dini yüzünden hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmaması gerektiğini vurgular. Locke'a göre, Hıristiyan prene tabi olmayan bir Kızılderili bile Hıristiyanlık inancını benimsemiyor diye cezalandırılmamalıdır (Locke, 1998: 44). Ayrıca Locke, dinsel hoşgörüsüzlüğü, din adına yapılan zulüm, baskı, şiddet ve işkenceleri şiddetle kınar: "Hıristiyanlığı kendi kalplerinde sindiremeyenlerin başkalarını Hıristiyan yapmak için samimiyetle ve kalben uğraşmaları imkânsızdır." (Yürüşen, 1996: 71.).

Yahudi dininde seçilmişlik tercih edilen bir özelliktir. Yahudi olabilmek için gerekli şartlardan birinin de Yahudi bir anneden doğmak olduğu bilinmektedir. Yahudilikteki hoşgörü, Yahudi Tanrısına aittir; bir insana, bir Yahudi'ye bırakılmış bir hak değildir (Güner,1995: 78). Bundan ötürü Yahudi ve Hıristiyanların diğer inançlara karşı tutumunun dini ilkeleri ve bu ilkeleri hayata geçirenlerin davranışlarıyla şekillendiği ifade edilebilir.

Arnold Toynbee, Hıristiyanların hoşgörü anlayışıyla ilgili şunları kaydetmektedir: "Hıristiyanlar nasihat etmek ve eğilmek dışında bir emir almadılar ama gel gör ki, pek eskilerden beri, kendi dinlerinden olmayanları demir ve ateşle yok etmektedirler. Hiç şüpheniz olmasın, şayet Batı'nın Hıristiyanları Araplar ve Türkler yerine Asya'da hâkim olsalardı, bugün Yunan kilisesinin hiçbir kalıntısına tesadüf edemezdik. İslam'ın Hıristiyanlığa gösterdiği hoşgörüye Batı'nın Hıristiyanları hiç sahip olmamışlardır." (Hatipoğlu, 1995: 141).

Hıristiyanların hoşgörüsüz tutumlarının kendi dinlerine mensup diğer mezheplere karşı da sürdürmüşlerdir. Selçuklular Anadolu'ya gelmeden önce, burada yaşayan halkın çoğunluğunun Hıristiyan olduğu bilinmektedir. Ancak Bizans'ın takip ettiği Ortodokslaştırma politikası Ermenileri, Süryanileri, yerli halkı Bizans'a düşman

etmiş, bu politika sonucunda da dışlanan bu farklı milletler Selçuklulara yaklaşmışlardır. Antakya'da meydana gelen bir olayda Süryani liderlerden biri, Romalılar tarafından kendi mezheplerine döndürülmüştür. Kendi inancını bırakıp Süryanilere düşman olan bu kişi yüzünden Süryaniler büyük sıkıntı çekmişlerdir. Romalılar patriklerinin emriyle Süryanilerin İncil'ini yakmışlardır (Aktaş-Yasa, 1996: 423). Hıristiyan kaynakları Haçlı Seferleri sırasında Haçlı ordusunun Kudüs'ü ele geçirmek için yetmiş binin üzerinde Müslüman'ın kanını akıttıklarını kaydetmektedir. Michaud ise, bu konuda şu karşılaştırmayı yapmaktadır: “Ömer, Kudüs'ü aldığı zaman, Hıristiyanlara hiçbir kötülük yapmadı. Haçlılar bu mukaddes şehre hâkim oldukları zaman ise bütün Müslümanları katlettiler ve Yahudileri ateşte yaktılar.” Hıristiyan ve Yahudilerin dini hoşgörüsüzlük muameleleri sebebiyledir ki, Avrupa'nın Engizisyon'undan kaçan Yahudilere, Sovyet zulmünden kaçan Ruslara, Hitler Nazizm'inden kaçan Almanlara, Komünist baskısından kaçan Macar ve Polonyalılara ilk kucak açan Müslüman Türkler olmuştur.

Hıristiyanlığın barış dini olduğu iddialarının da tutarlı olmadığını Hz. İsa'ya atfedilen şu ifadelerde de görebiliriz: “Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın. Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim.” (Matta/10:34-35; Luka/ 12: 51-53).

Bu örneklerde gösteriyor ki, bir dinin ilkelerini teorikten pratik hayata geçirenler, genellikle dini ilkeleri yorumlarken kendi fikir ve düşüncelerinin yanı sıra kendi gelenek ve kültürlerine ait zihniyetleri temel olarak ele almışlar ve kendi dinlerinin naslarını zaman zaman ihmal etmişler ve kötüye kullanmışlardır. Doğal olarak bu tutumun, çeşitli hoşgörüsüzlük, çatışma, kavga ve hatta savaş ortamlarına zemin hazırlamıştır.

Bir mukayese yapmak gerekirse, Hıristiyan mezhepleri arasındaki çatışma ve her mezhebin kendini “doğruluk ve kurtuluş”un tek temsilcisi olarak görmesi İslam mezhepleri arasında pek değer bulmamıştır. İslam'daki mezhepler her ne kadar birbirinden farklı olsalar da kendilerinin tek hakikati temsil ettiklerini iddia etmedikleri ve İslam'ın farklı bir yorumunun ortaya konulduğu fikrinde mutabık kalmışlardır. Bu mezheplerin kendilerini tek bir kaynaktan çıkan farklı nehirlerin

tekrar denizde buluşmalarına benzettikleri fikrindedirler. Ayrıca, İslam'daki mezhepler bir tek doğrunun değil birden fazla doğrunun da olabileceğini göstermesi açısından son derece önemlidir.

Kur'an-ı Kerim'deki hoşgörü ve ona yakın ayetler ışığında hoşgörünün temel ilkesinin insanın doğası ve bunun korunması olduğu söylenebilir. Buna göre, insanın doğuştan getirmiş olduğu farklı dil, ırk, cins ve renk gibi sonradan kazanılmasının ve değiştirilmesinin mümkün olmadığı özellikler; farklı din, inanç ve mezhepler gibi sonradan bağlanılan duygular, bunlara bağlı olarak meydana gelen çeşitli sosyal ve kültürel değerler Kur'an'ın hoşgörü çerçevesi içinde değerlendirilebilir. (Aslan, 2002: 67-68.).

Kur'an-ı Kerim'in din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde ele alınabilecek ayetleri, farklı dinlere ait olan hiçbir bireyin, din, inanç, mezhep, farklı fikir ve düşüncelerine baskı yapma, zorlama gibi müdahale edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, "Dinde zorlama yoktur" (Bakara, 256) ayetini hatırlamak Kur'an'ın bu konudaki temel prensibini ortaya koymak açısından son derece önemlidir.

Kur'an'ı Kerim'in öğütlediği bu ve bunun gibi ilkeler, hoşgörünün varlığının açık göstergesidir. İman kavramının özünde ikna ve özgür bir iradeyle kabullenmenin var olduğu bilinmektedir. Zorlama, isteksiz kabullenme iman kavramının içeriğine aykırıdır. Ayrıca, zorlama teolojik bir imkânsızlığın yanında, derin bir psikolojik gerçeği de işaret eder. Herhangi bir dini kabul etmede zorlama, sevgiyle bağlanmayı, teslim olmayı, gönülden inanmayı değil, zor kullanmayı, kızgınlığı, tiksınmeyi, kin ve nefreti beraberinde getirmektedir (Başcı, 1996: 16). "... sana düşen ancak mesajı tebliğ etmek, duyurmaktır." (Rad, 40), "Sizin dininiz size, benim ki bana", ayetleri de zor kullanmanın doğru olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Kur'an-ı Kerim insanların birlikte yaşamaları için ilk önce din hürriyetini sağlamış ve "dinde zorlama yoktur" (Bakara, 256) ayetini ilke olarak ortaya koymuştur. Daha sonra ise farklılıkların bir arada yaşayabilmesi için çeşitli emir ve tavsiyelerde bulunmuş; barış, huzur ve güven ortamının bozulmasına sebep olanlarla da mücadele edilmesini emrederek bununla da yine din, vicdan ve yaşama

hürriyetinin korunmasını hedeflemiştir. Bundan dolayı, hoşgörü, sevgi, saygı, hak, hukuk ve özgürlükleri hem birey hem de toplumda içselleştirici bir rol oynarken, Kur'âni hoşgörünün ise bu sürecin devam edebilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için hoşgörü ortamını güçlendiren ilkeler ortaya koymuştur.

Hangi dine ve nasıl iman edileceği bütünüyle insanın hür iradesine bırakılmalıdır. John Locke'un da felsefesini temelinde bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür. Ona göre: “Hiç kimseye, kendi dinine zorlamak gibi bir başkası üzerinde hâkimiyet kurma yetkisi Tanrı tarafından verilmemiştir. Çünkü hiç kimse, kendi kurtuluşunu sağlayacak bir yolda, hangi inancı, hangi dini benimseyeceği konusundaki seçimini, ister bir prens, ister başka bir özne olsun, başkasına körü körüne bırakamaz; çünkü hiç kimse inancına uymak için onu başkalarının empoze etmesini istemez.” (Yürüşen, 1996: 73).

Sonuç olarak, bütün semavi dinler barış ve huzuru emretmekte hatta semavi olmayan diğer dinler de (Budizm, Hinduizm vb.) aynı amaç için hizmet etmektedir. Ancak, insanoğlunun doğasındaki kan dökme, bozgunculuk yapma gibi davranışların bu barış ortamını bozmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. 4. HOŞGÖRÜ ORTAMINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER

2. 4. 1. Özeleştirici-Otokontrol

İnsan fitratı gereği günah ve suç işlemeye meyilli olarak yaratılmıştır. Başka bir deyişle, insanın özünde hata yapma, yanılma gibi özellikler bulunduğu ifade edilebilir. Bundan ötürü insanın, başkalarının günah islediği, hata yaptığı, kendisinden farklı düşündüğü davranışlarını tenkit etmeden önce kendisini özeleştiriden (otokontrol) geçirmesi gerekir. “Kendinizi beğenip temize çıkarmayın...” (en-Necm, 53:32) ayetiyle de insanın başka insanların eksikliklerini araştırırken kendisini eleştirecek düşüncesinin kalmaması hususunda yasak gelmiştir. Birlikte yaşayabilmenin birinci ilkesi olan özeleştirinin amacı, insanların sadece iyi yönlerini görüp, kötü veya yanlış olabilecek yönlerini ortaya çıkarmamaya çalışmaktır.

2. 4. 2. Bağıslama

Bireylerin birbirleri arasındaki düşmanlıkların yok edilip, birlikte yaşayabilmenin yolunu bulmada önemli bir ilke olan bağıslama, kötülüğe karşı affetmeyle karşılık verme anlamını içermektedir. Toplumsal hayatta kötü bir davranış sergileyen birine iyilikle ve hoşgörüyle muamele yapıldığında; bu davranış o kişide psikolojik bir etki gösterir ve bu sayede de -belki- o kişi kötü davranışını terk edebilir (Keskin, 1997: 23).

Peygamber'in (sav) hayatında affetme ile ilgili birçok örnek bulunmaktadır. O'nun Hz. Ayşe'ye iftira edenleri, Hz Hamza'yı şehit edenleri, Taif'te kendisini taşıyanları affetmesi bunun birkaç örneğidir. Şunu da belirtmek gerekir ki, ferdi hoşgörü bir ölçüde rahatlıkla kazanılabilir, fakat hoşgörünün toplumsallaşması, bu anlamda daha önemlidir. Çünkü toplumsal hoşgörü ferdi ve toplumun gelenekleri arasına gireceği için daha fazla köklü değişiklikler sağlayacaktır. Örneğin; bir kişinin toplum içerisinde sergilediği kötü fiillerin örtülerek başkalarına da örnek teşkil etmemesi ve toplumda giderek unutulması toplumsal hoşgörüye gelenek ve göreneklerin arasına sokabilir.

2. 4. 3. Kusur Araştırmama

Toplumsal hayatta insanların kusurlarını araştıran kişilerin, pek sevilmediği bilinmektedir. İnsanın zayıf bir varlıktır. İnsanların yaratılışı gereği hata yapmaya ve günah işlemeye meyilli oldukları yukarıda ifade edilmişti. Bir kişinin başkasının kusurlarını araştırıp ortaya çıkarması hoşgörü zeminini zedeleyeceği gibi kin ve nefret duygularını da harekete geçirebilir. O halde hoşgörü ortamını sağlayabilmek için İslam'ın da emrettiği gibi (el-Hucurat, 12) insanların kusurlarını araştırıp ortaya çıkarılmaması ve birlikte yaşayabilme ilkesine zarar verilmemesi gerekir.

2. 4. 4. Öfkeyi Yenme

Öfkelenmek, sinirlenmek gibi davranışların insanda fitri olduğu bilinmektedir. Ancak insanları incitecek, ayrılık tohumları ekecek bir öfkelenme de yasaklanmıştır.

“O takva sahipleri ki, öfkelerini yenerler (yutarlar) ve insanları affederler...” (Ali İmran, 134) ayeti ve “Güçlü kimse güreşte rakibini yenen kimse değildir. Asıl güçlü olan öfke anında öfkesine sahip olandır” (Buhari, Edep/76) hadisi de gösteriyor ki öfkelenme normal bir davranış değildir. Ancak küfre karşı, mala, cana, ırza tecavüz ve buna benzer haddi aşan davranışlara karşı öfkelenmek istisna bir davranıştır. Yani Allah ve O’nun korunmasını emrettiği şeyler için öfkelenmek, öfkelenmenin sınırını belirleyen temel faktördür (Keskin, 1997: 22).

2. 4. 5. Sabırlı Olma

Sabır, öfke sınırlarını aşan musibet, sıkıntı ve darlık durumlarında insanın öfkesine hâkim olması, akıl ve dinin ölçüleri çerçevesinde nefsin istediği şeylere set çekmesi anlamlarında kullanılmaktadır (Aslan, 2002: 78.). Ancak sabır, her şeye körü körüne boyun eğmek anlamı da taşımamaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin dışına çıkılmadığı sürece sabırlı olabilmek, hoşgörü ortamına fayda sağlayacaktır. Sabretmek sözcüğünün içeriğindeki tahammül ve katlanma onu tolerans kavramına daha da yakınlaştırır. Fakat olumsuz duruma gösterilecek sabır hoşgörü zeminini de güçlendirebilir. Bunun yanı sıra, hem sabırlı olma hem de tolerans gösterme veya hoşgörülü olma halinde bir benimsememe ve kabul etmeme durumunun varlığı da bu iki kavramın yakın ilişkisini ortaya koymaktadır.

Mevlana, Mesnevi’sinde sabırla ilgili bir hikâyeyi özetle şöyle anlatır: Bir genç, Harakani diye meşhur bir şeyhi görmek ve onun bilgisinden nasiplenmek ister ve şeyhin yaşadığı beldeye gitmek için yola koyulur. Beldeye varınca şeyhi sorar ve evine giderek şeyhin evinin kapısını çalar. Kapıyı açan hanımına şeyhi görmeye geldiğini söyler. Ancak şeyhin hanımı öfkeyle sürekli şeyhin aleyhinde konuşur. Genç buna dayanamaz kızar ama şeyhin hanımı olduğu için bir şey yapamaz. Oradan ayrılarak şeyhi aramaya çıkar ve şeyhin ormana ağaç kesmeye gittiğini öğrenir. Ormana giderken yolda kükreyen bir aslanın sırtına odun yüklemiş ve elinde de yılandan bir kamçısı olan birinin yaklaştığını görünce şeyhin bu kişi olduğu kanaatine varır. Genç bu duruma çok şaşırır ve evdeki hanımına söz geçiremeyen birinin hayvanlara nasıl hükmettiğini içinden geçirir. Şeyh gencin içini okumuş ve hoşgörülü olabilmenin önemli şartlarından biri olan sabırla ilgili şu nasihati vermiştir: “Ben

sabredip o kadının yükünü çekmeseydim, bu erkek aslan benim yükümü nasıl çekerdi? Sabır, genişliğin anahtarıdır, sırrına ermek için gülerek, hoşlanarak onun yükünü çek. Eğer bunları yaparsan sünnetlerin ışığına erişirsin.” (Cunbur, 1996: 160-161).

Hoşgörü ortamını sağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Burada bu faktörlerden önemli olanları ele alınmıştır. Diğer faktörler hakkında ayrıntıya girilmeden kısaca bilgi vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz. İnsanların kişiliklerini kötülememek, onları rencide edecek hareketlerden kaçınmak ve alay etmemek, insan haklarına saygı ve alçak gönüllü olmak da hoşgörü zemininin temel taşlarıdır. Bunun yanı sıra herhangi bir olumsuz tutum ve davranış karşısında lanet ve beddua etmemek de yine hoşgörü ortamını sağlayan faktörlerden birini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; hoşgörülü olmak, kişilerin sadece sözlerinde değil hal ve hareketlerinde kendini gösterebilir. Başka bir ifadeyle söylersek, hoşgörü ve hoşgörüsüz olma durumu sadece teorik bir sorun değil pratik bir sorundur. Bunlar ifade edilirken hoşgörünün teorik yönünün olmadığı kastedilmemektedir. Burada önemli olan hoşgörülü olmayı ifade eden bir kişi, eyleme geçtiğinde de aynı tavrını sürdürmek durumundadır. Yani düşüncelerinde hoşgörülü ama eylemlerinde hoşgörüsüz olan birinin bu çelişkiyle toplumun huzur ve barışına katkı sağlayacağı söylenemez. Fakat her toplumda bu tür çelişkilerin olduğu gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu çelişkilerin en aza indirilmesi ve çelişkilerin sebeplerinin iyice irdelenmesi hoşgörü zemini güçlendirecek ve hoşgörü zeminine olumsuz yönde etki yapan durumları da ortadan kaldıracaktır.

2. 5. HOŞGÖRÜSÜZLÜK VE SEBEPLERİ

İnsanoğlu bugün kendisine otorite tarafından vaat edilen haklarının yerine getirilmediği bu dünyada, gelecek için kurduğu barış içinde yaşama hayallerinin daha da ulaşılmaz bir hale geldiği gerçektir. Bundan ötürü bireylerin, toplumların ve milletlerin birbirlerine karşı artarak devam eden bir hoşgörüsüzlük durumu ile karşılaştığı rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesinin temel ilkesi olan hoşgörü, barış, huzur ve güven ortamında yaşanabilecek bir hayatın temel şartı ve insanlığın devamı için en önemli

özelliklerden biridir. Hoşgörü, başkalarının haklarına saygı göstermekle ilgilidir. Hoşgörü birey, toplum ve milletler arasındaki farklılıkların, herkesi insan olarak zenginleştiren çeşitliliğin kaynağı olduğunu kabul edebilmektir (O'donnell,1995: 33). Hoşgürsüzlük ise, "...kişinin kendisinininkinden sapan ve moral bakımından kınadığı kanaatleri ve eylemleri engelleme gücünü kullanma eğilimi"dir (Yürüşen, 1996: 55). Şunu da unutmamak gerekir ki, hoşgörü, yapılan her türlü olumsuz davranışın kabul edilmesi, benimsenmesi, tasvip edilmesi bundan ötürü kendi din, düşünce ve inancından taviz verilip veya vazgeçilmesi anlamına gelmez ve gelmemelidir.

Hoşgörü, kendisinden farklı düşünenlerin görüşünü anlamak, onlarla konuşmak ve onları dinlemek suretiyle bir diyalog kurma işidir. Hoşgörü, kişiliği gelişmiş, kendi fikir ve inançlarına güvenen olgun bir ruh davranışı olduğu halde hoşgürsüzlük yani taassup bireylerin kendine, fikir, düşünce ve inancına tam güvenemediğinin bir sonucudur. Hoşgörü bir kişi, kendi bilgi ve deneyimlerini artırırken bu davranışı ile farklı olanların düşünce ve kanaatlerini de öğrenmiş olur. Bilgi ve deneyimi arttıkça bakış açısı da genişleyecek, kendisine güveni artacak ve hoşgürsü insanlık sevgisi haline gelecektir. Mevlana'ya göre, dünyadaki bütün kötülüklerin temelinde sevgi eksikliği yatmaktadır. Bu sorun kibir, gurur, çekememe, kin, nefret gibi tutum ve davranışlarla bir araya geldiğinde tüm kötülüklerin anası olmaktadır. Bundan ötürü Mevlana, eğitim ve ahlak anlayışında insanların bu tür kötü hasletlerden kurtulabilmesi için sürekli nasihatlerde bulunur. O, sevgi, merhamet ve hoşgörü insanlık huyu olarak kabul ederken, öfkeyi, ihtirası ve nefreti ise hayvanlık huyları sayar. B. Lewis ise, "bugün artık Hıristiyanlar için de Müslümanlar için de hoşgörü yeni bir erdem, hoşgürsüzlük ise yeni bir suçtur" (Lewis, 1996: 13) diyerek hoşgürsüzlüğü bir insanlık suçu olarak değerlendirmektedir.

İnsanların devlet içinde toplumsal hayatlarını sürdürürken nasıl ki haksızlık, zulüm, tecavüz vb. gibi kötü durumların olmaması için adalet yani yasalar gerekli ise, farklı kültürlerin bir arada uyumlu, mutlu, huzurlu ve güven içerisinde yaşayabilmesinin gerekli koşulu olan değer boyutlu bir hoşgörü alanının da o kadar gerekli olduğu söylenebilir. İnsanın tabiatı düşünüldüğünde kabul edilebilir saptamalara hoşgörü gösterilmezse toplumda kabul edilemez ölçüde saptamalar baş gösterebilir. Bundan ötürü bu tür olumsuz bir durumun toplum için önüne geçilemez sosyal sorunlara sebep olabileceği de unutulmamalıdır.

Hoşgörü(süz)lük zeminini Yürüşen'in sözleriyle ifade edersek, "hoşgürsüzlüğün doğduğu ve hoşgörünün bir gereklilik olarak belirlediği zemin bir toplumda aynı hayat tarzını paylaşmak bakımından bir grup oluşturanların, kendilerinden çok farklı bir hayat tarzını paylaşan grubun ya da grupların hayat tarzını, kendi hayat tarzları için, çeşitli açılardan ama en sık biçimde ahlaksal bakımdan endişe verici ve tehdit edici bulmaları olasılığını güçlü bir olasılık haline getirdiği için toplumsal çeşitlilik zeminidir" (Yürüşen, 1996: 35). Bundan ötürü çeşitliliğin yani çok kültürlülüğün olmadığı veya çok az olduğu bir yerde hoşgörü(süz)lük zemininden de bahsetmek mümkün olmayacaktır. Aristoteles'in Politikası'nda düzeni ve istikrarı tehdit edecek negatif bir öge olarak ve siyasi yapının yıkılmasına sebep olan durumlardan biri de yukarıda da ifade edildiği gibi, devletin aynı türden bir nüfus yapısına sahip olmayışıdır (Aristoteles, 1983: 146). Her ne kadar devletin yapısında aynı türden bir nüfusa sahip olmama durumu devleti tehdit edecek bir durum olsa da bugün bu gerçekten kaçmak mümkün değildir. Dünyanın birçok ülkesinde farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bilinmektedir. Bundan ötürü farklı olanları ortadan kaldırmak veya onları uzaklaştırmak doğru görünmemektedir. Zaten böyle bir davranış sıkıntılı bir harekettir. O halde tek çare Ateş'in ifadesiyle şudur: "...aynı gemide gidiyoruz. Batarsak aynı gemide batarız ve amacımız bu gemiyi batırmak değil yüzdürmek olmalı. Hoşgörü bunun için gerekli." (Ateş, 2000: 53).

Yukarıda ifade edilenlere bakıldığı zaman görülecektir ki, insan kendisinden farklı düşünenlere karşı ister istemez hoşgürsüz olabilmektedir. Bundan ötürü bu hoşgürsüzlüğün sebeplerine temas edilmesi yerinde olacaktır. Hoşgürsüzlüğün temel sebeplerinden biri ve en önemlisi bilgisizlik ve önyargıdır. Çünkü insan bilmediğinin düşmanıdır. Ayrıca, bilgi insanın düşünce ufuklarını açar ve insanı kendiliğinden hoşgörüye götürür. Bundan ötürü, bilge insan, kendisinden farklı din, kültür, inanç veya mezhep sahibi olan kişiyi zorla ikna etmeyi düşünmemelidir.

Hoşgürsüzlük bazen toplumdaki hızlı yapısal değişiklikten de kaynaklanmaktadır. Birbirlerinden çok farklı duygu, düşünce ve kültür seviyelerine sahip olan birey ve gruplar -birbirlerini hiç görmedikleri halde aniden- birlikte yaşamak durumunda kalmış olabilirler. Böyle bir ortamda yaşayıp da hoşgürsüz olanlar, belli bir sınırdan ilerisine bakmayı kabul etmeyip kendini yine kendi benliği

içerisinde hapsedmeyi isteyen, bundan ötürü bu bağlamda kendine karşı bir mücadele isteği duymayan genel insan karakterinin bir ürünüdür (Gürsoy, 1991:18). Hoşgörüsüzlüğün başka bir sebebi de, her ferdin, her grubun ya da her toplumun gelecek için hayal ettiği, yaşanılacak bir hayat tarzının kendisinin istediği format ve içerikte düzenlenmesini talep etmesidir (Usta, 2005: 105). Böyle bir talep, farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesi için gerekli olan ortak payda da buluşma çözümünü zedelemektedir. Ayrıca insanların özeleştirisi ve otokontrolden uzak kalmaları ve hataları genellikle başkalarında görüp sürekli karşıdakileri eleştirmelerini de hoşgörüsüzlüğün diğer sebepleri arasında sayabiliriz (Keskin, 1997: 19; Yiğit, 2005: 29). Ayrıca hoşgörüsüzlük inanç sağlamlığından değil, inanç zayıflığı ve şüpheden yani güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hoşgörüsüz bir insan da, genellikle düşünüldüğünün aksine, sağlam inançları olan biri değil zayıf ve çürük inançları olan, kendine ve inandıklarına tam güvenemeyen biridir (Arslan, 1999: 49). Bunun yanı sıra bazı zamanlar her fert kendi doğrularının evrenselliğini öne sürmüş, farklı doğrular karşısına getirildiğinde de o doğruları kendi kanaatlerine göre fişlemiş ve bununla yetinmeyip kendine göre kötü veya buna benzer olumsuz sıfatlarla nitelmiştir. Bazı zamanlar da ise, bir yanda mutlak kötüler, diğer yanda ise mutlak iyiler düşünülerek, aşılamaz surlar ardına saklanılmış, dışarıda olanların da iyi, güzel, doğru gibi değerlerin varlığının inkâr edildiğini söyleyebiliriz (Gürsoy, 1991: 18). Hoşgörüsüzlüğün bir başka nedeni de, “etkisi altında kalınan toplumların, kültürlerinin, dolaylı, açık olmayan manipülasyonlarıdır.” (Usta, 2005: 106). Bazı durumlarda insanlar kendini medeni veya çağdaş göstererek, hoşgörüsüzlüğünü, saldırganlığını din, vatan, millet hatta demokrasi, laiklik, ilerencilik gibi meşru ve yüksek kavramların arkasına saklanıp istediğini yapmaya çalışmaktadır (Gürsoy, 1991: 18).

Şiddet de hoşgörüsüzlüğün önemli sebeplerinden biridir. Gerek psikolojik, gerek toplumsal ve gerekse başka bir şiddet türü olsun (ekonomik-siyasi, kültürel vb.) hiç kimsenin kendisinden farklı din, dil, düşünce, inanç, mezhep, etnik yapıya mensup olan birine karşı şiddet uygulamasının kabul edilemez bir durumdur. Bundan ötürü farklılıklara gösterilecek şiddet hoşgörü zeminini zedelemekle kalmayıp hoşgörüsüzlüğe, saldırganlığa, barış ve huzurun bozulmasına neden olacaktır (Balcıoğlu, 2001: 19-20).

Hoşgörüsüzlüğün nedenleri arasında söylenebilecek çok fazla şey bulunmakla birlikte, hoşgörü ortamını sağlayan sabır, merhamet, alay etmemek, lanet okumamak, adaletli olmak, suizanda bulunmamak, kusur araştırmamak vb. faktörlerin olumsuz tarafını sergilemenin de yine hoşgörüsüzlüğün sebepleri arasında yer almaktadır.

Hoşgörü-hoşgörüsüzlük sorunu ele alınırken farklı olanların varlığı dikkat çekmektedir. Yani, eğer bir toplumda farklı din, dil, ırk, düşünce vb. faktörler olmazsa hoşgörü veya hoşgörüsüzlükten bahsetmek mümkün olmayacaktır. O halde bu farklılıkların nedeninin de bilinmesi gereklidir. Kur'ân-ı Kerim'de bu durum şöyle açıklanmaktadır: “Biz sizi bir erkek ve dişiiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık...” (el-Hucurat, 13).

Hoşgörüsüzlüğün çözümünde takip edilecek yöntem, sorun neredeyse çözüm yeri de oradadır mantığıdır. Bundan ötürü mesela, dini hoşgörüsüzlüğün sebeplerini siyasi, etnik alanda; siyasi hoşgörüsüzlüğün sebeplerini de dini etnik alanda aramak hem mantıki olarak yanlıştır hem de çözümü yanıltıcıdır. Bundan ötürü, eğer bir hoşgörüsüzlük sorunu varsa ilk önce, sorunun alanının ve sebeplerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Daha sonra ise, bu incelemeler üzerinden çözümler üretilmesi daha sağlıklı sonuçların alınmasına da katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak; yukarıda ifade edilenlerin zaman zaman pratiğe geçirilemediği de gözlemlenmektedir. Bu durumun sadece diğer din mensupları için değil, Müslümanlar için de geçerlidir. İslam'ın barış, sevgi, adalet hoşgörü dini olmasına rağmen, Müslümanların bazen bu ilkelerden ayrıldıkları ve hoşgörüsüz davrandıkları olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bunun sebebinin ise, insanların dini inanç ve düşüncelerini ilk önce -sorgulamadan- aile ve çevresinden öğrenip bu inanç ve düşüncelerinin zamanla atalarının hep doğruyu söylediği şekle dönüşmesiyle meydana gelen bir gelenek inancından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Atalarından duyulan ve hiç düşünülmeden ve sorgulanmadan inanılan ve yaşanan bu din anlayışı gerçek olan dini yansıtmayabilir. Bu durum da bir dini taassuba dönüşür. Hele bu düşünce ve inançlara kibir, gurur, inat ve nefret gibi kötü tutum ve davranışlar eklenirse inanılan ve yaşanılmaya çalışılan bu dini inanç sistemi gerçek dinden uzaklaşır. Bundan ötürü körü körüne saplanılan bu çarkın içinden çıkmanın hem oldukça zor hem de istenmeyen bir durumdur. Bu dini inanca mensup olan kişi, hakikati ya

bilmemesinden ya da inat, kin, nefret ve kibrinden dolayı kabul etmez ve sadece kendi inançlarının doğru olduğunu, diğer din mensuplarının ya da kendi dini içindeki farklı düşünenlerin inançlarının hatalı ve yanlış olduğunu iddia eder ve o dini tutumuna sımsıkı sarılabilir. Böyle bir tutum da insanları hoşgörüsüzlüğe götürür. Bundan ötürü Müslümanlar arasında da zaman zaman görülen hoşgörüsüzlüğün sebebi dinin ilkelerinden değil, dinin ilkelerinin ya yanlış anlaşılmasından ya da yorum farklılığından kaynaklanmaktadır.

2. 6. SOSYAL BİLGİLER VE HOŞGÖRÜ EĞİTİMİ

Sosyal Bilgilerin tanımı yirminci yüzyıl boyunca birbirinden farklı birçok şekillerde ifade edilmiştir. Bu ders okullarda geçmişten günümüze verilmekle birlikte, Sosyal Bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu ya da olması gerektiği hususunda uzun süre bir uzlaşmaya varılamamıştır. İlk kez 1970 yılında James L. Barth ve Samuel Shermis, üzerinde geniş mutabakat sağlanan bir tanım bulmayı başarmış ise de, sosyal bilgiler eğitimcileri Soğuk Savaş'ın sona erişine kadar alana farklı yeni tanımlar getirmeyi sürdürmüştür (Öztürk, 2006: 24).

Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu fertler yetiştirmek amacıyla, sosyal bilim alanlarından seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1996). Hem bir Sosyal Bilim dalı, hem de Sosyal Bilimlerin uygulama alanı olarak eğitimin gelişmesi, Sosyal Bilimler ya da Sosyal Bilgiler öğretim alanını ortaya çıkarmıştır. Gerçekte Sosyal Bilgiler, eğitim alanının yarattığı bir kavram olarak bilinmektedir.

“Sosyal Bilgiler, kişinin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; hukuk sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, coğrafya, ekonomi, antropoloji, psikoloji ve felsefe gibi vatandaşlık bilgisi ile sosyal bilim konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da konu ile birleştirilmesini kapsayan, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecekte incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle meydana getirilmiş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005: 46).

Sosyal Bilgiler, Sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konular, bilgiler bütünü olarak ifade edilebilir. Sönmez, Sosyal Bilgileri, “Toplumsal gerçeklik payı ile kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun neticesinde elde edilen dirik bilgilerdir.” olarak ifade etmiştir. Sönmez, toplumsal gerçekliği; toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik, insanın yaşamında kullandığı mecburi olan, insanları daha mutlu, rahat, kolay yaşamasını ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan her türlü toplumsal kriterler olarak belirtmiştir (Sönmez, 1998: 3).

Kişilerin yaşamlarını konu alan Sosyal Bilgiler, kendimizi ve başkalarını daha iyi anlayabilmemizi sağlamaktadır. Sosyal Bilgilerin ne anlama geldiğini ifade etmek, tarih ya da coğrafya gibi bir disiplini ifade etmekten daha güçtür. Bunun nedeni Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Aynı zamanda Sosyal Bilgilerin diğerlerinden ayrılan bir özelliği de, vatandaşlık becerilerini kazandırmak ve bütüncül, disiplinler arası bir alan oluşturmasıdır (Doğanay, 2002: 16).

Sosyal Bilgiler, sosyal ve insanla ilgili olan bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2002: 20). Sosyal Bilgiler, vatandaşlık becerilerini geliştirmek için sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin birleştirilmiş çalışmasıdır. Çok disiplinli bir doğası olan Sosyal Bilgiler, insan davranışına odaklanır (Welton ve Mallan, 1999: 9).

Bütün bu tanımlamalardan yola çıkarak, Sosyal Bilgilerin kaynağının Sosyal Bilimlerden aldığı sonucuna varabiliriz. Tarih, Coğrafya, Hukuk, Sosyoloji, Antropoloji, Eğitim, Ekonomi, Felsefe gibi disiplinler Sosyal Bilgiler’in kapsamını oluşturmaktadır. İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler tüm bu derslerin birleştiği bir alandır (Sönmez, 1998: 9).

Sosyal Bilgiler, toplumsal değerlerin öğrencilere kazandırılmasında, öğrencilerin toplum ve problemleri hakkında bilgi sahibi olmalarında, sorumluluk sahibi fertler olarak yetişmelerinde, ulusal özellikleri kazanmalarında etkili olacak en önemli alandır. Sosyal Bilgiler adına yapılan tanımlamaların en dikkat çeken noktası, temel amaç olarak “etkin fertler yetiştirme”dir. Etkili vatandaş olmak, bir ülkede eğitim sisteminin genel amacı olmakla birlikte, okul programları içinde bu görev daha

çok Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılmaktadır. Vatandaşlık, devlet ve fert arasındaki ilişkilerden meydana gelmektedir. Bu ilişkiler doğal olarak hak ve sorumlulukların birlikte gerçekleştirilmesi için gereklidir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002: 17). Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş fertler olarak öğrencilerin, içinde yaşadığı topluma adapte olmalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirebilecek donanımları kazandırmayı amaç edinmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997). Sosyal Bilgiler bir taraftan, öğrencileri insancıl, mantıklı ve katılımcı fertler olarak yetiştirmeyi hedeflerken, diğer taraftan da karar verme ve bilgiye ulaşmalarını da amaç edinmektedir (Karnes ve Collins, 1997: 1).

Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; laik, demokratik, çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişebilmeleri için temel olan bilgiler verilir. Ayrıca öğrencilere, Atatürk'ün "Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarma" idealini gerçekleştirme bilinci kazandırılır (Sözer, 2008: 48). Bu sayede öğrenciler, haklara ve özgürlüklere saygılı, farklılıkları hoşgörü ile karşılayan, duyarlı bireyler olarak yetişeceklerdir.

Sosyal Bilgiler dersinin en temel amaçlarından biri, bireylere demokratik yaşamın gereği olan değerleri benimsetmektir. Hoşgörü, bu değerlerin en önemlilerindedir. Demokrasi ve hoşgörü, birbirinin nedeni ve sonucudur. Öğrenci demokratik bir ortamda hoşgörüyü bir ürün olarak kazanır ve bu ürünü başkalarıyla iyi ilişkiler kurmada bir araç olarak kullanır (Başaran, 1995: 55).

Sosyal Bilgiler dersi, bireye toplumsal çevresine etkin bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını ve kendinden farklı olanlara nasıl hoşgörü ile yaklaşacağını öğretmeyi amaçlar. Demokratik yaşamın değeri de ancak bu amacın gerçekleşmesiyle anlaşılabilir (Deveci, 2002: 5). Sosyal Bilgiler Programı, demokratik bir toplumda çocuklara çeşitli bilgi, beceri, değerler kazandırır. Bu sayede çocuklar, kendi yetenekleri doğrultusunda topluma katkı sağlarlar ve çocukların mutlu bir yaşam sürmeleri mümkün olur (Gültekin, 2008: 59).

Sosyal Bilgiler dersi toplumsal hayatla ilişkili olduğundan, öğrenci, içinde bulunduğu toplumsal hayatı yakından tanıma imkânı bulmaktadır (Deveci ve Çengelci, 2006: 140). Bu ders ile öğrencilerde, bireylere değer gösterme, empati kurma, farklı hayat biçimleri ve kültüre sahip kişilere saygı ve hoşgörü gösterme gibi

değerlerin gelişimi de sağlanmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin, ekonomi, kültür ve devlet gibi insan sistemleri ile ilgili görüş geliştirmelerine, sorun çözüme, insanların nasıl iletişim kurduklarını anlamalarına, eleştirel düşünebilme, yaratıcılık becerilerinin gelişimine, gelecek bilincinin oluşmasına yardımcı olmaktadır (Yılmaz, 2006: 103). Özetle, Sosyal Bilgiler dersi; çalışkan, özverili, araştırmacı, girişimci, erdemli, yurdunu ve ulusunu seven, görev ve sorumluluk sahibi, bilimsel düşünebilen, hoşgörülü ve demokrat, tutumlu, yardımsever ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, üretken yasalara uyan, insana ve çevreye saygılı vatandaşlar yetiştirilmesini sağlamaktadır (Otluoğlu, 2004: 295). Aynı zamanda toplum mühendisliği görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin yıkılan kültür ve değerleri iyileştirme gibi bir görevi bulunmaktadır (Bağcı, 2007: 41).

Hoşgörü için gerekli olan bilgi ve beceri, öğrenme ve öğretme ile inşa edilebilir. Bu bağlamda, eğitim ve hoşgörü arasında güçlü bir bağ olduğu söylenebilir. Bir eğitim kurumu olarak okul ve öğretmenler hoşgörünün gelişmesini sağlamak için hayati bir öneme sahiptirler.

Hoşgörü eğitimi ve demokrasi eğitimini verecek ve bunu çocuklara öğretecek olan öğretmenlerdir (Kavcar, 1995: 2). Öğretmenlerin, hoşgörüyü öğrencilerine benimsetmeleri ve öğrencilerinin hoşgörüyü davranış haline getirmelerini sağlamaları gerekmektedir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996: 354). Bunun için de öğretmenlerin, öncelikle kendilerinin hoşgörü değerini benimsemiş olmaları gerekir.

Toplumda çocuklar üzerinde en çok etkiye sahip olanlardan biri de öğretmenlerdir (Topuz, 1995: 31) ve hoşgörü eğitiminin gerçekleştirilebilmesi için, böyle bir eğitim yapabilecek nitelikte öğretmenlere ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin, hoşgörüyü içine alan bir dersin programlarının felsefi bilgisiyle oluşturulmaları gerekir (Kuçuradi, 1996: 28).

Öğretmenlerin ve öğrencilerin birbirilerine karşı hoşgörülü davranmaları durumunda, okulun ikliminin iyileşeceği, sonuç olarak da okulda etkililiğin ve verimin artacağı söylenebilir (Kepenekçi, 2004: 255). Daha iyi ve onurlu bir gelecek için, demokrasinin, işbirliğinin, birlikte ve barış içinde yaşamının anahtarı hoşgörü için eğitmektir (Dağlı, 1995: 45). Hoşgörü, demokrasi ortamı içinde gelişebilir

(Karataş, 1995: 20). Bu nedenle, öğretmenlerin demokratik bir sınıf ortamı oluşturması ve öğrencilere model olması gerekir.

Toplumsal değerlerin ve hoşgörünün öğretiminde Anadolu sonsuz bir kaynağa sahiptir. Bu kaynaktan yeterli derecede yararlanılması, yeniçağın Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre'nin sonsuz insan sevgisi ve hoşgörüsüyle tanıştırılması gerekmektedir. Bu kaynaktan verilecek hoşgörü eğitimi aynı zamanda kültürüne, değerlerine, milletine, bizi biz yapan değerlere bağlı bir neslin yetişmesine de temel oluşturacaktır.

2. 7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Büyükkaragöz ve Kesici (1996) tarafından kaleme alınan “Öğretmenlerin Hoşgörü Ve Demokratik Tutumları” adlı makalede, ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumlarının ne düzeyde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın genel amacının, öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumlarını bilişsel alanda belirleyebilmek olduğu ifade edilmiştir. Bu araştırmanın survey modeliyle yapıldığı görülmüştür. Büyükkaragöz tarafından geliştirilen "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği" 71 bayan, 322 erkek olmak üzere toplam 393 ilkökul öğretmenine uygulanmıştır.

Özdayı (1998)'nin “Eğitim Yöneticilerin Demokrasi ve Hoşgörü Tutumları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişki” adlı bildiride eğitim yöneticilerinin demokrasi ve hoşgörü tutumları ile liderlik davranışları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapıldığı görülmüştür. Demokrasinin temelinde var olan insan haklarına saygı göstermek demokrasinin başlıca görevlerinden biri olduğu gibi, eğitimin temel ilkesi olan fırsat eşitliğini sağlamak da demokratik yönetimin başlıca sorumluluklarındandır. Bu sorumluluğu üstlenmiş olan okul yöneticileri eğitimin ve öğretimin planlanan hedeflere ulaşmasında ne ölçüde demokratik ve hoşgörülü davranmaktadırlar? Araştırmanın bu soru üzerinde odaklandığı görülmüştür.

Kuyurtar (2000)'ın yapmış olduğu “Ortaçağ İslam düşüncesinde hoşgörü” adlı yayımlanmamış doktora tezinde 3 bölüm halinde ortaçağda İslam düşüncesinde hoşgörü kavramını açıklamıştır. Araştırmacı çalışmanın birinci bölümünde dinsel hoşgörüyle neyi kast edildiğini ortaya koymak için genel olarak hoşgörü, özel

olarak da dinsel hoşgörü kavramını inceleyerek, sık sık kendisiyle karıştırılan “saygı”, ”kabul”, “özgürlük” vb. kavramlar arasındaki farklılıkları göstermeye çalışmıştır. İkinci bölümde ise İslam’ın temel kaynakları kabul edilen, başında İslam/İslami sıfatı olan herhangi bir hareketin, düşüncenin, öğretinin doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine başvurduğu Kur’an’ı ve Muhammed’in uygulamalarını dinsel hoşgörü kavramı çerçevesinde inceleyerek; bu bölümdeki incelemeyi, filozofların görüşlerinin İslam’a uygun olup olmadığını veya ne ölçüde İslam’a uygun olduğunu doğrudan doğruya sorgulamak amacıyla yapmamıştır. Ancak filozoflar görüşlerini, İslam dininin belirlediği İslam toplumunun bir ferdi, birer “Müslüman” düşünür olarak geliştirmiş. Bu bakımdan araştırmacı söz konusu toplumun asli belirleyici unsurları olan temel kaynaklarını incelemeyi gerekli görmüştür. Üçüncü ve son bölümde ise felâsife geleneğini dinsel hoşgörü kavramı çerçevesinde inceleyerek, bu bölümde filozofları, özellikle onların felsefe ye dinin uyum içinde olduğuna ilişkin iddialarını, ortaya koydukları siyasal öğretilerinden hareketle değerlendirmiştir.

Arslan (2000)’in tarafından hazırlanan “Beşeri ve Siyasi Yönleriyle Hz. Peygamber (sav.)’in Hoşgörüsü” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Hz. Peygamber (sav.)’in beşeri yönden hoşgörüsünü, ashabı ile ilişkilerinde hoşgörüsünü, gayr-ı Müslümlerle olan ilişkilerinde hoşgörüsünün yanı sıra, askeri ve diplomatik alanlardaki hoşgörüsünü savaş alanındaki tutumu, esirlere yapılan muamelede hoşgörüsü ve diplomatik münasebetlerdeki hoşgörüsünü belirtmiştir.

Aslan (2002)’in yapmış olduğu “Kur’an ve Hoşgörü” adlı yayımlanmamış doktora tezinde, üç bölüm halinde konu açıklanmaya çalışılmıştır. Giriş kısmında konunun önemi, amacı ve araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. "Hoşgörünün Kavramsal Çerçevesi" adını taşıyan birinci bölümde hoşgörünün tanımı geniş bir şekilde ele alınmıştır. Burada ilk önce hoşgörünün genel bir tanımına yer verilmiş olup; ikinci olarak başta tolerans olmak üzere, hoşgörü ile eş anlamlı olan kavramlardan bazılarının analizi yapılarak, hoşgörünün ne anlama geldiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümün ikinci kısmında, hoşgörünün Kur ‘ani boyutuna geçildiğinden; bu noktada, Kur’an’a göre hoşgörü ve Kur ‘ani çerçevede hoşgörünün kavramsal boyutuna işaret edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, "Kur’an’da Hoşgörünün Esasları" kısmında hoşgörünün daha çok teorik yönü üzerinde durulduğu görülmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, hoşgörünün

Kur'an'daki pratik yansımaları örnekler verilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. "Kur'an'da Hoşgörünün Tezahürleri" başlığı altında hoşgörünün inanç, ibadet, düşünce ve ifade etme ile davranış boyutları örneklerle açıklanma yoluna gidilmiştir.

Gözübüyük (2002) tarafından hazırlanan "Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışmasında, hoşgörü kavramına sivil toplum kuruluşları düzeyinde bakılmaya çalışılmıştır. Ayrıca; Türkiye'de demokrasiye hoşgörü kültürüyle eğitimi yaygınlaştırma konusunda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine dikkat çekmekle demokratik bir toplum yapısı için gereklilik arz eden sivil toplum kuruluşlarının bireylerin toplumsal yaşamın bazı yönlerine katılımını hangi düzeyde gerçekleştirdiklerini açıklanmıştır.

Arslan (2003)'ün "Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması" adlı çalışmada Türk halkı arasındaki yaygın inanış ve uygulamaların ifadesi olan popüler dini tutumları ölçmek amacıyla bir ölçek geliştirilmesi amacıyla hazırlandığı görülmüştür. Popüler dindarlık ölçeği (PDÖ), din sosyologları, dinler tarihçileri ve halk arasındaki yaygın inanışları ve halkın manevi folklorunu araştıran araştırmacıların görüşlerine dayanılarak geliştirilmiştir. Ölçeğin, Türk toplumunun geniş halk kitlelerinde yaygın olan ve halkın yaşam tarzı ve kültürü ile fonksiyonel bir biçimde bütünleşen popüler dini eğilimlerinin tespiti, bunların genel dini tutumları içerisindeki yeri konusunda açıklayıcı bir araç olarak kullanılabileceği düşünüldüğü görülmüştür.

Özdemir (2004)'ün yapmış olduğu "Ortadoğu Kökenli Dinlerde Hoşgörü (Hz. Yusuf Örneği)" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam ekseninde hoşgörü anlayışı verilmeye çalışılmıştır. İlahi dinlerde hoşgörü anlayışı verilirken, üç dinin ortak ögesi olduğu düşünülen Hz. Yusuf'un hoşgörüsü örneklerle verilmiştir.

Töyer (2004) tarafından hazırlanan "Türklerdeki Hoşgörünün Dini Temelleri" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışması, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Türk adı, Türk soyu, Türklerin anayurdu, göçleri, Türklerin kültürel ve idari yapıları ile ahlaki özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde İslamiyet'ten önce Türklerdeki dini yapı ele alınmış ve İslamiyet'ten önce kurulmuş olan Türk devletlerindeki hoşgörü anlayışının dini temelleri incelenmiştir. İkinci

bölümde ise, Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleri ve İslamiyet’ten sonra kurulan Türk devletlerindeki hoşgörü anlayışının dini temelleri incelenmeye çalışılmıştır.

Hemşinli (2007)’nin yapmış olduğu “Din ve Hoşgörü: İmkân ve Sınırlılıklar – İslâm Dini Örneği” adlı yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışması giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde amaç ve yöntemle dair bilgiler verilmiştir. Din ve hoşgörü adlı birinci bölümde kavramsal çerçeve verilmiştir. İmkân ve sınırlılıklar adlı ikinci bölümde ise hoşgörü zeminini sağlayan unsurlar ele alınıp, ayet ve hadislerden örneklerle tartışılmıştır. İslam ve hoşgörü adını taşıyan üçüncü bölümde İslam’ın hoşgörüsü, Hz. Peygamberin (sav.) hayatından örnekler verilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Cirhinlioğlu ve Ok (2011) tarafından kaleme alınan “Kadınlar Mı Yoksa Erkekler Mi Daha Dindar?” adlı makalede, Hristiyan Batı geleneğinde yapılan görgül çalışmalarda elde edilen “kadınların erkeklerden daha dindar” olduğu şeklindeki bulguların Türkiye’de de geçerli olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla ağırlıklı olarak üniversite öğrencilerinden oluşan, farklı örneklerle yapılmış 11 ayrı araştırmanın veri tabanlarında yer alan sonuçların incelendiği görülmüştür.

Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından yazılan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi” çalışmasında, İlköğretim çağındaki çocukları etkin ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedef alan Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programı, çocukları toplumsal yaşama hazırladığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programında yer alan değerleri bireylere kazandırmanın hedeflendiği ifade edilmiştir. Betimsel nitelikte yapılan bu çalışma ile Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan hoşgörü, vatanseverlik, kültürel değerler, saygı, çevre ve doğa, sorumluluk ve bilimsel tutum gibi değerlere ilişkin İlköğretim öğrencilerinin tutumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Durualp ve Durualp (2012) tarafından kaleme alınan “İlköğretim II. Kademe Öğrenim Gören Öğrencilerin Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlarının İncelenmesi” adlı makalede ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin evrensel değerlere yönelik tutumlarının belirlenmesinin amaçlandığı görülmüştür. Dürüstlük, çalışkanlık, yiğitlik, hoşgörü, yardımseverlik, namus, sadakat, dayanışma gibi değerlerin, toplumsal değerler olduğu ifade edilmiştir.

Önger (2013) tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Hoşgörü (Eskişehir Odunpazarı İlçesi Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tutum ve Görüşleri) adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinin amacı; sosyal bilgiler eğitiminde hoşgörüyü öğretmenlerin algılarına göre araştırmak. Bu amaç doğrultusunda, evrenini Eskişehir ili devlet okullarında eğitim veren öğretmenler arasından örnekleme yöntemi ile seçilen 103 öğretmene anket uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS 18.0 programına girilerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin cinsiyet, yaş, yöneticilik yapma durumları ve meslekteki hizmet sürelerine göre hoşgörü algısı tutum ölçeğine katılma dereceleri arasında farklılık bulunmuştur. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde hoşgörü kavramı ve hoşgörünün Sosyal Bilgiler öğretimindeki yerinden bahsedilmiştir. Sonraki bölümlerde ise, öğretmenlerin hoşgörü algısını ölçmeye yönelik nicel araştırma yöntemi, bulguları ve değerlendirmelerini içerdiği görülmektedir.

Türe (2014)’in yapmış olduğu, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hoşgörü Algısı ve Hoşgörü Eğitimine Bakışı” adlı yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışmasının amacının, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısını ve hoşgörü eğitimine bakış açıları ile derslerinde gerçekleştirdikleri uygulamaları belirlemeye yönelik olduğu görülmüştür. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hoşgörüyü; düşünce, değer, inanç ve davranışlara saygı duymak, cinsiyet, ırk ve gelişim özellikleri gibi farklılıkları kabul etmek, hataları kabul etmek, insana değer vermek ve nesnel olmak olarak tanımladıkları sonucunun ortaya çıktığı görülebilir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hoşgörünün sınırlarını, bireylere ve ülkeye zarar verme olarak vurguladıkları görülmüştür. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, hoşgörü ve hoşgörü eğitimini geliştirmeye yönelik olarak; hoşgörü eğitimine küçük yaşta başlanmasını, öğretim programlarına ve ders kitaplarına hoşgörüye yönelik eklemeler yapılmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca aile, öğretmen ve öğrenciye seminer düzenlenmesini, öğretmenlerin demokratik davranış model olmasını ve derslerinde hoşgörüye yer vermesini, ailenin bilinçli davranmasını ve çocuğuna örnek olmasını, yazılı ve görsel basında kamu spotları ve filmlerin kullanılmasını önerdikleri görülmüştür.

Tahiroğlu (2014)’un “Hoşgörülü Ve Demokratik Bir Sınıf Toplumu Uygulaması” adlı çalışmada, hoşgörülü ve demokratik bir sınıf toplumu oluşturulmasına katkı sağlamak için geliştirilen “Duygu, Düşüncelere Saygı ve

Hoşgörü” ve “Demokratik Bir Sınıf Toplumu” adlı etkinliklerin, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerine ve demokratik tutumlarına etkisinin belirlenmesinin amaçlandığı görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre, “Duygu, Düşüncelere Saygı ve Hoşgörü” ve “Demokratik Bir Sınıf Toplumu” adlı etkinlikler, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve hoşgörü eğilimleri üzerinde olumlu bir etki gösterdiği ifade edilmiştir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama teknikleri ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur. Veri toplama aracındaki sorular ve araştırmamızın amacı, çalışma grubu gibi bilgilerin tanımlanması ile araştırmamızın kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır. Kısaca bu bölümde, araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilerek araştırma süreci özetlenmeye çalışılmıştır.

3. 1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Gerçekleştirilen eğitim araştırmalarında genellikle seçilen bir grubun belirli bir konu hakkındaki tutum, inanç ve görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla tarama modeline yer verildiğinden (McMillan ve Schumacher, 2006: 25) bu araştırmada da temel araştırma deseni olarak betimsel tarama (survey) modeli esas alınmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan durum, kişi ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaktadır (Karasar, 2014: 77).

Nicel araştırma içerisinde yer alan araştırma yönteminde sıklıkla kullanılan veri toplama araçlarından birisi olan 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu çalışmada çalışma grubu içinde yer alan SBÖA'nın dinsel hoşgörü ölçeğine göre dinsel hoşgörü algı düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada on iki uzman görüşü alınmıştır.

3. 2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Gönüllülük esas alınarak yürütülen çalışmada 255 öğretmen adayı katılım sağlamıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından 118'i erkek, 137'si ise kız öğrencidir.

Tablo 1: SBÖA'nın demografik özelliklerine ilişkin istatistiki bilgiler.

DEĞİŞKEN	SAYI	YÜZDE
	(n)	(%)
CİNSİYET		
KADIN	137	53,7
ERKEK	118	46,3
	255	100
SINIF DÜZEYİ		
1.Sınıf	75	29,4
2.Sınıf	71	27,8
3.Sınıf	65	25,5
4.Sınıf	42	16,5
4+.Sınıf	2	0,8
	255	100
MEZUN OLUNAN LİSE TÜRÜ		
Anadolu Lisesi	90	35,3
Meslek Lisesi	34	13,3
İmam Hatip Lisesi	8	3,1
Düz Lise	101	39,6
Fen Lisesi	6	2,4
Özel Lise	2	0,8
Diğer	14	5,5
	255	100
Medeni Durum		
Evli	4	1,6
Bekâr	251	98,4
	255	100

Tablo 1'e bakıldığı zaman, katılımcıların 137'si kadın, 118'i erkek öğretmen adaylarından oluşmaktadır. İlgili çalışmaya katılan katılımcıların sayısı olarak kadın lehine daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların sınıf düzeyi incelendiğinde ise; 1. Sınıfta 75, 2. Sınıfta 71, 3. Sınıftan 65, 4. Sınıftan 42, 4 ve üzeri sınıftan 2 öğretmen adayı ilgili araştırmaya gönüllülük esasına dayalı olarak katılım sağlamıştır. Bu bağlamda, katılımcıların sınıf düzeylerine bakıldığında, 4 ve üzeri olanların sayısı olarak az olması ilgili bölümde öğrenim gören öğretmen adaylarının normal öğrenim süresinde mezun olma sayısının daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Araştırmaya katılan katılımcıların, ortaöğretimden mezun olunan lise türü incelendiğinde; Anadolu lisesinden 90, meslek lisesinden 34, imam hatip lisesinden 8, düz liseden 101, fen lisesinden 6, özel liseden 2 ve diğer liselerden 14 kişinin mezun olduğu görülmüştür. İlgili veriler ışığında katılımcıların düz lise türünden mezuniyet sayıları ile özel liseden mezuniyet sayıları karşılaştırıldığında, katılımcıların sosyo-ekonomik durumları hakkında bir bilgi verebilmektedir. İlgili araştırmada medeni duruma ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların 241'i bekâr, 4'ü ise evlidir. Bu da bizlere katılımcıların medeni durum ortalamalarının bekâr olma düzeyinde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3. 3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket süreci; anket sorularının hazırlanması, anketin ulaştırılacağı katılımcıların belirlenmesi, anketlerin ulaştırılması, anketlerin toplanması, anketlerden elde edilen verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması aşamalarından oluşmuştur. Anket katılımcıları gönüllülük esasına göre belirlenmiştir.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve "Dinsel Hoşgörü Ölçeği" kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda SBÖA'nın; cinsiyet, sınıf düzeyi, mezun olunan okul türü, yaş, medeni durum, dini inanç değişkenleri bulunmaktadır. Kişisel bilgi formunda yer alan dini inanç ve yaş değişkenleri değerlendirmeye alınmamıştır. "Dinsel Hoşgörü Ölçeği" öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algı düzeylerini belirlemeye yönelik ilk aşamada 76 maddeden oluşturulmuştur. İlgili alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda, 76 maddeden uygun olmayanlar çıkarılmıştır. 76 maddeden oluşan ölçek, son durumda

24 madde olarak kullanılmıştır. Maddeleri oluşturan ifadelerin uygunluğu konusunda 3 Türkçe Eğitimi Uzmanı, 2 Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı, 4 Sosyal Bilgiler Eğitimi Uzmanı ve 2 Dinler Tarihi Uzman'ından oluşan 12 kişilik bir uzman kadrosundan görüş alınmıştır. Bu maddelerin değerlendirilmesi için “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” ifadelerinden oluşan beş basamaklı Likert tipi ölçeğe yer verilmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayı (Cronbach Alpha) değeri ise .72 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”nda; cinsiyet, sınıf düzeyi, ortaöğretimde mezun olunan okul türü ve medeni durum değişkenlerine yer verilmiştir

3. 4. VERİLERİN ANALİZİ

Tarama modeli esas alınarak yürütülen bu çalışmada, SBÖA'nın dinsel hoşgörü algı puanları betimsel istatistik uygulamaları ile tespit edilmiştir. SBÖA'nın veri toplama aracındaki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanlarının hesaplanmasında şu aralıklar temel alınmıştır: Kesinlikle Katılmıyorum ($1.00 < \bar{x} \leq 1.80$), Katılmıyorum ($1.80 < \bar{x} \leq 2.60$), Kararsızım ($2.60 < \bar{x} \leq 3.40$), Katılıyorum ($3.40 < \bar{x} \leq 4.0$), Kesinlikle Katılıyorum ($4.20 < \bar{x} \leq 5.00$). Katılımcıların dinsel hoşgörü ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet ve medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği ilişkisiz örneklem için t-testi ile belirlenmiştir. Katılımcıların dinsel hoşgörü ölçeğinden aldıkları puanların sınıf ve ortaöğretimde mezun olunan okul türü değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterme durumları ise ilişkisiz örneklem için tek faktörlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile tespit edilmiştir. Söz konusu istatistiksel işlemler SPSS paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada anlamlılık düzeyi olarak $p < .05$ kabul edilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde dinsel hoşgörü algı düzeylerini belirlemede kullanılan ölçeğe ait genel madde düzeyleri ve her maddeye katılımcıların vermiş olduğu yanıtların sayısal değerleri ile ilgili araştırmanın alt amaçlarında verilen sorulara cevap aramak için katılımcıların kişisel bilgilerinin ve dinsel hoşgörü düzeylerinin analiz sonuçlarına ve bu sonuçlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Ölçeğindeki Maddelere İlişkin Görüşleri

Tablo 2: SBÖA'nın dinsel hoşgörü ölçeğindeki maddelere ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması.

Madde No	Madde	N	\bar{x}	Düzyey
1	Dinlerin temel inanç esaslarının eleştirilmemesi gerektiği kanısındayım.	255	3.70	Katılıyorum
2	Farklı inanıştan biriyle evlenmede sakınca görmem.	255	2.81	Kararsızım
3	Başka ülkeye yerleşmemde o ülkede yaygın olan dinin farklı olması vereceğim kararı etkilemez.	255	2.81	Kararsızım
4	Farklı dinden biriyle aynı evi paylaşmakta sakınca görmem (ev arkadaşlığı).	255	3.36	Kararsızım
5	Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duyarım.	255	4.43	Kesinlikle Katılıyorum
6	Seçimlerde oy vermeyi düşündüğüm adayın dini inanışı benim için önemlidir.	255	3.18	Kararsızım
7	Arkadaş seçiminde dini inanç benim için önemlidir.	255	2.79	Kararsızım
8	Dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların dinler arası hoşgörüye katkı sağladığı kanısındayım.	255	4.21	Kesinlikle Katılıyorum

9	Farklı dinden birinin, benim dinime saygı göstermesini beklerim.	255	4.67	Kesinlikle Katılıyorum
10	Farklı dine mensup insanların, aynı mabette inançları doğrultusunda ibadet etmelerini yadırgamam.	255	3.64	Katılıyorum
11	İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanlar benim dinime mensup değilse pek önemsemem.	255	1.73	Kesinlikle Katılmıyorum
12	İnsanların, din ve inançlara saygı duyması gerektiği kanısındayım.	255	4.56	Kesinlikle Katılıyorum
13	Din adına yapılan savaşları (haçlı seferleri gibi) doğru bulmam.	255	3.18	Kararsızım
14	Ülkemizdeki farklı dinlerin ve inanışların, misyonerlik faaliyetleri yapmalarına saygı duyarım.	255	2.49	Katılmıyorum
15	Farklı din ve inançlara mensup insanlara, devletin eşit mesafede yaklaşması gerektiği kanısındayım.	255	4.24	Kesinlikle Katılıyorum
16	Ülkemizdeki farklı dinlere ait eski mabetlerin tadilatının yapılmasını hoş görürüm.	255	4.24	Kesinlikle Katılıyorum
17	Farklı dini inanca sahip kişilerin kamuya açık toplantılar düzenleyerek fikirlerini açıklamalarına saygı duyarım.	255	4.03	Katılıyorum
18	Bireylerin, çevresindeki farklı din ve inançlardan insanların cenaze merasimine katılmasında sakınca görmem.	255	3.97	Katılıyorum
19	Hiçbir din ve inanışa mensup olmayan insanlara saygı duyarım.	255	3.84	Katılıyorum
20	Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duymam.	255	2.59	Katılmıyorum
21	Müslüman bir erkeğin farklı dinden biriyle evlenmesini hoş görürüm.	255	3.49	Katılıyorum
22	Uzun yolculuk sırasında üzerinde farklı bir dini simge taşıyan biriyle yan yana oturmaktan rahatsız olmam.	255	3.74	Katılıyorum
23	Antisemitist (Yahudi karşıtlığı) faaliyetleri desteklemem.	255	3.60	Katılıyorum
24	Hıristiyanlıktaki ve Yahudilikteki kutsal günlerin, ülkemizde resmi tatil olarak kabul edilmesinde sakınca görmem.	255	2.69	Kararsızım
Toplam		255	3.53	Katılıyorum

SBÖA'nın veri toplama aracındaki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanlarının hesaplanmasında şu aralıklar temel alınmıştır: Kesinlikle Katılmıyorum ($1.00 < \bar{x} \leq 1.80$), Katılmıyorum ($1.80 < \bar{x} \leq 2.60$), Kararsızım ($2.60 < \bar{x} \leq 3.40$), Katılıyorum ($3.40 < \bar{x} \leq 4.20$), Kesinlikle Katılıyorum ($4.20 < \bar{x} \leq 5.00$). Tablo'da "Dinsel Hoşgörü Ölçeği"ne verilen cevaplara ilişkin genel aritmetik ortalama puanları incelendiğinde, öğretmen adaylarının "Katılıyorum" (Yüksek) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Tablo 2'deki analiz sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü puan ortalamalarının en düşük ($\bar{x} = 1.73$) olduğu maddenin "İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanlar benim dinime mensup değilse pek önemsemem." maddesi (11. Madde) olduğu tespit edilmiştir. Dinsel hoşgörü ölçek puan ortalamasının en yüksek olduğu maddenin ($\bar{x} = 4.67$) ise "Farklı dinden birinin, benim dinime saygı göstermesini beklerim." (9. Madde) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

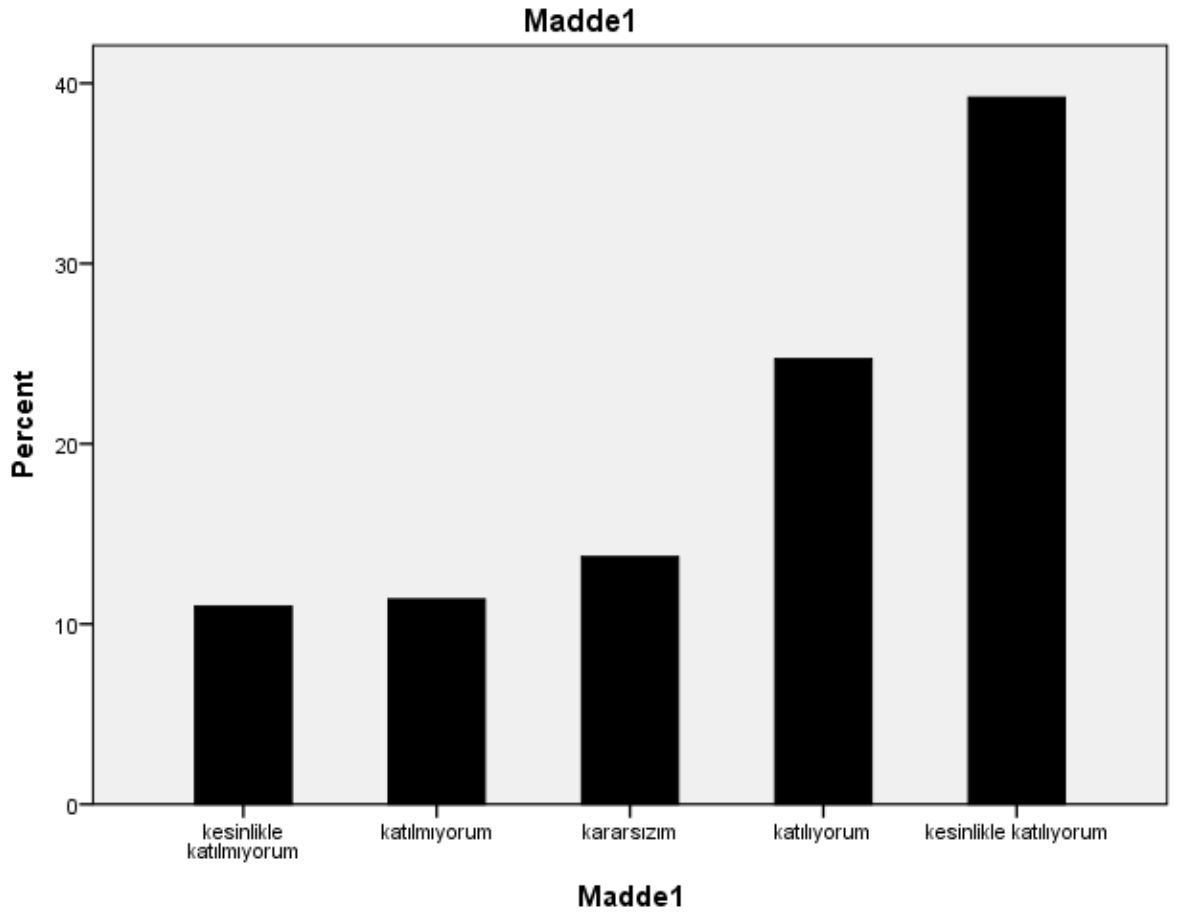
4. 2. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 1'e İlişkin Görüşleri

Tablo 3: Madde 1 (Dinlerin Temel İnanç Esaslarının Eleştirilmemesi Gerektiği Kanısındayım)'e ilişkin istatistiki bilgiler tablosu.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	28	11,0	11,0	11,0
Katılmıyorum	29	11,4	11,4	22,4
Kararsızım	35	13,7	13,7	36,1
Katılıyorum	63	24,7	24,7	60,8
Kesinlikle Katılıyorum	100	39,2	39,2	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 3 incelendiğinde, madde 1'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %11(28)'i kesinlikle katılmıyorum, %11,4(29)'ü katılmıyorum, %13,7(35)'si kararsızım, %24,7(63)'si katılıyorum ve %39,2 (100)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcılar Dinlerin temel inanç esaslarının eleştirilmemesi gerektiğini belirterek, dinlerin temel inanç esaslarının eleştiriye kapalı olduğu konusunda fikir belirttikleri görülmektedir. Katılımcılar dinin temel inanç esasların kutsal olması ve bir dinin temel yapı taşları olduğunu düşündüklerinden dolayı böyle bir yanıt verdikleri söylenebilir.

Grafik 1: DHÖ Madde 1'e ait yüzdeler çubuk grafik tablosu

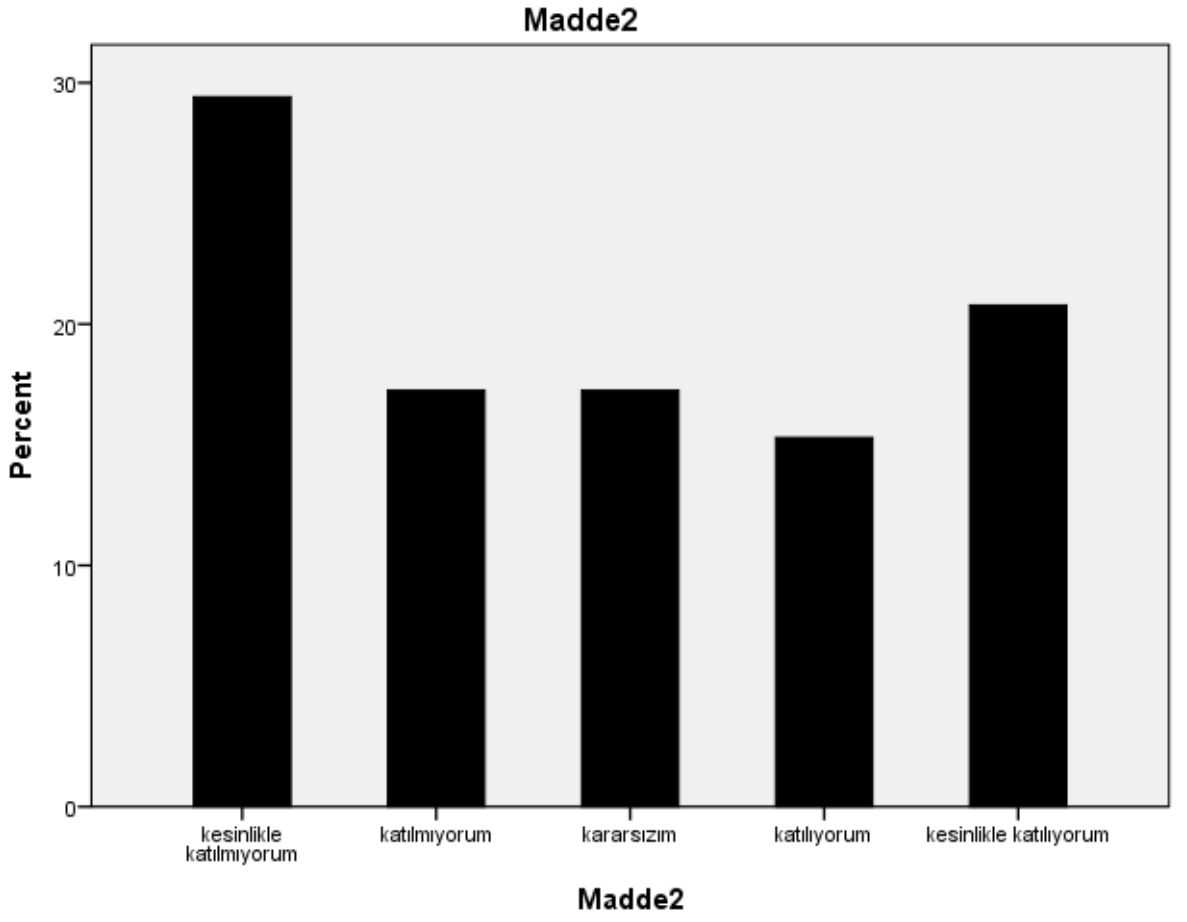
4. 3. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 2'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 4: Madde 2 (Farklı inandıktan biriyle evlenmede sakınca görmem)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	75	29,4	29,4	29,4
Katılmıyorum	44	17,3	17,3	46,7
Kararsızım	44	17,3	17,3	63,9
Katılıyorum	39	15,3	15,3	79,2
Kesinlikle Katılıyorum	53	20,8	20,8	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 4'e bakıldığı zaman, madde 2'ye 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %29,4(75)'ü kesinlikle katılmıyorum, %17,3(44)'ü katılmıyorum, %17,3(44)'ü kararsızım, %15,3(39)'ü katılıyorum ve %20,8(53)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların genel olarak farklı inandıktan biriyle evlenme konusunda çoğunluk olarak kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermelerine karşın tablonun genelinde ise farklı inançta biriyle evlenme konusunda katılımcıların kesin bir düşünceye sahip olmadıkları görülmektedir. Genel madde dağılımındaki frekans değerleri incelendiği zaman, genel maddelere verilen yanıtların değerleri birbirine yakınlık gösterdiğinden ötürü böyle bir yorum yapılabilir.

Grafik 2: DHÖ Madde 2'ye ait yüzelik çubuk grafik tablosu

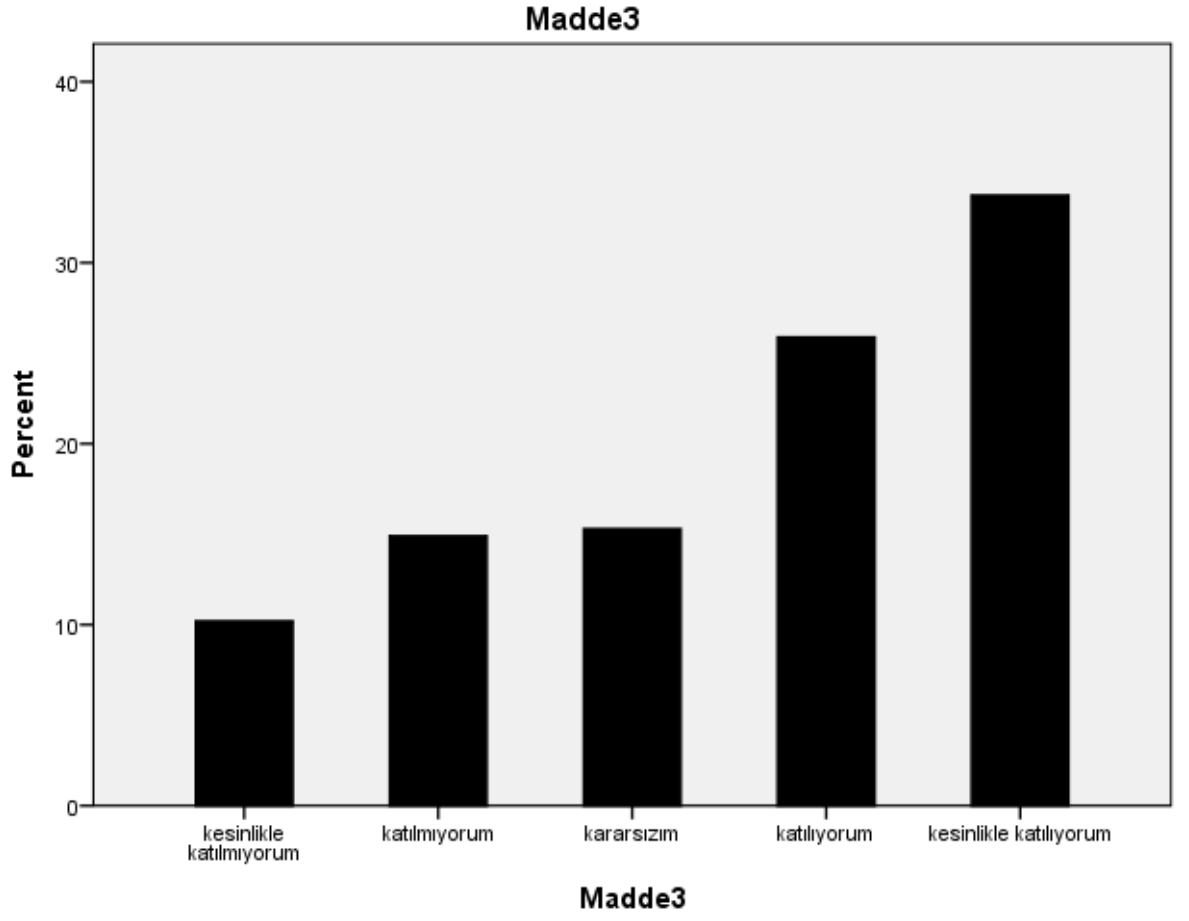
4. 4. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 3'e İlişkin Görüşleri

Tablo 5: Madde 3 (Başka ülkeye yerleşmemde o ülkede yaygın olan dinin farklı olması vereceğim kararı etkilemez)'e ilişkin istatistikî bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	26	10,2	10,2	10,2
Katılmıyorum	38	14,9	14,9	25,1
Kararsızım	39	15,3	15,3	40,4
Katılıyorum	66	25,9	25,9	66,3
Kesinlikle Katılıyorum	86	33,7	33,7	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 5 incelendiği zaman, madde 3'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %10,2(26)'si kesinlikle katılmıyorum, %14,9(38)'u katılmıyorum, %15,3(39)'ü kararsızım, %25,8(66)'i katılıyorum ve %33,7(86)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili madde incelendiği zaman katılımcıların farklı bir ülkeye yerleşme konusunda ilgili ülkede bulunan yaygın olan din farkının alacakları karar üzerinde bir etki yaratmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yaşanılan yüzyılda dünyanın birçok yerinde insanların inançlarını buldukları ortamlarda yaşamaları veya ilgili dini vecibelerini yerine getirmede herhangi bir mekâna bağlı bulunmamalarından ötürü böyle bir sonuç ortaya çıkmış olabilir.

Grafik 3: DHÖ Madde 3'e ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

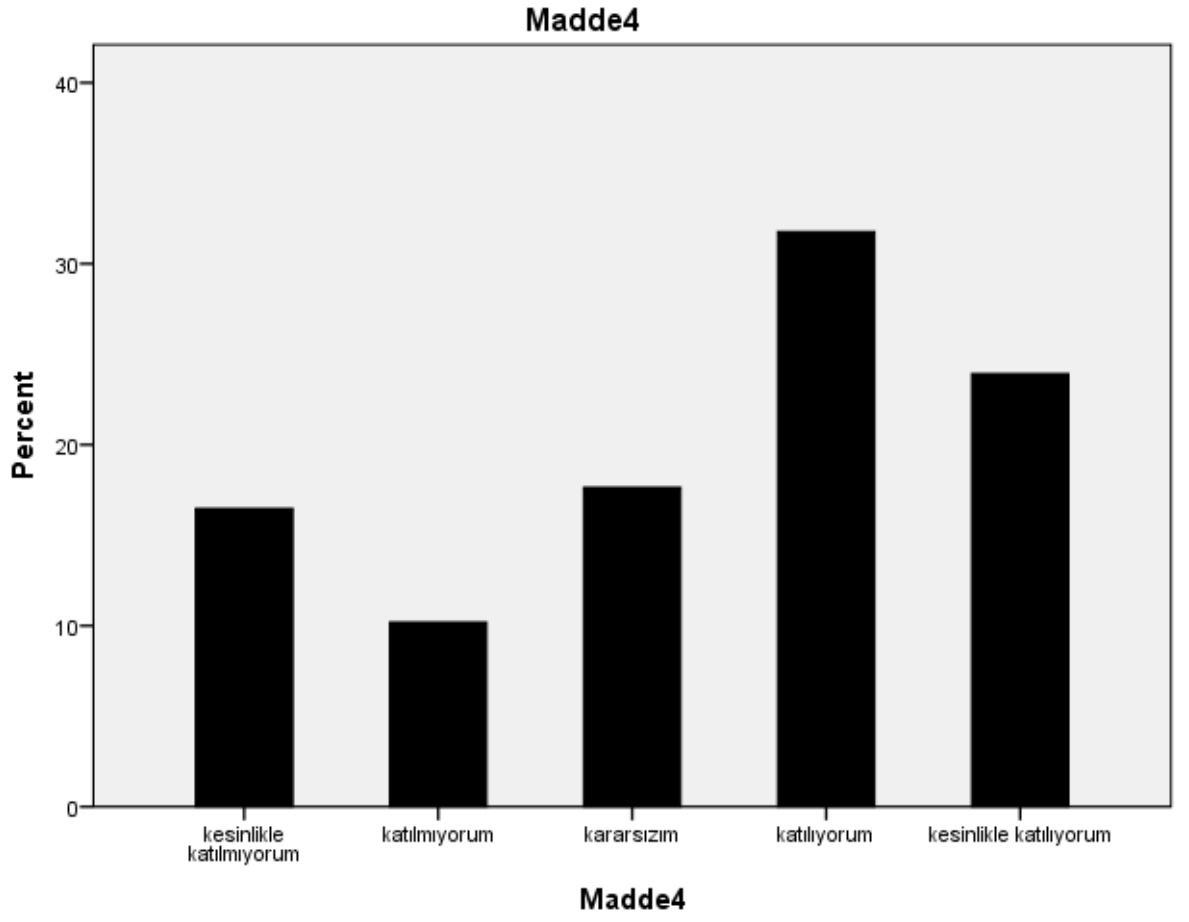
4. 5. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 4'e İlişkin Görüşleri

Tablo 6: Madde 4 (Farklı dinden biriyle aynı evi paylaşmakta sakınca görmem (ev arkadaşlığı)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	42	16,5	16,5	16,5
Katılmıyorum	26	10,2	10,2	26,7
Kararsızım	45	17,6	17,6	44,3
Katılıyorum	81	31,8	31,8	76,1
Kesinlikle Katılıyorum	61	23,9	23,9	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 6'ya baktığımızda, madde 4'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %16,5(42)'i kesinlikle katılmıyorum, %10,2(26)'si katılmıyorum, %17,6(45)'sı kararsızım, %31,8(81)'i katılıyorum ve %23,9(61)'u kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların farklı dinden biriyle aynı evi paylaşma konusuna sıcak baktıkları görülmektedir. Farklı inançların meydana getirdiği ibadetlerin bireysel bir şekilde yürütülmesinden ötürü katılımcıların farklı dinden biriyle aynı evi paylaşma konusuna sıcak baktıkları şeklinde yorum yapılabilir.

Grafik 4: DHÖ Madde 4'e ait yüzelik çubuk grafik tablosu

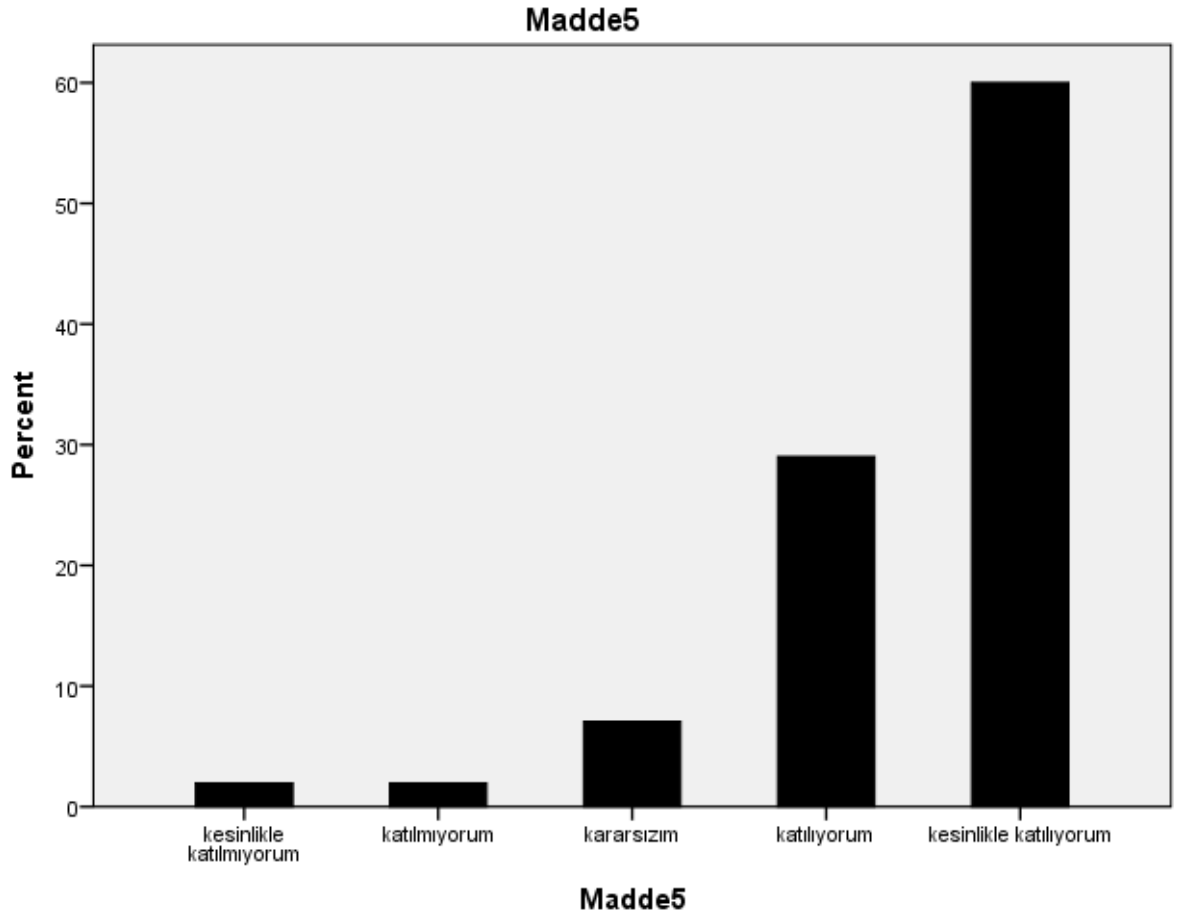
4. 6. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 5'e İlişkin Görüşleri

Tablo 7: Madde 5 (Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duyarım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	5	2,0	2,0	3,9
Kararsızım	18	7,1	7,1	11,0
Katılıyorum	74	29,0	29,0	40,0
Kesinlikle Katılıyorum	153	60,0	60,0	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 7'ye baktığımız zaman, madde 5'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %2(5)'si kesinlikle katılmıyorum, %2(5)'si katılmıyorum, %18(7,1)'i Kararsızım, %29(74)'u katılıyorum ve %60(153)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili araştırma maddesine ilişkin yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların yarıdan fazlasının farklı inançlara mensup insanların inançları doğrultusunda yaşama konusunda yoğun bir hoşgörüyü sahip oldukları görülmektedir.

Grafik 5: DHÖ Madde 5'e ait yüzelik çubuk grafik tablosu

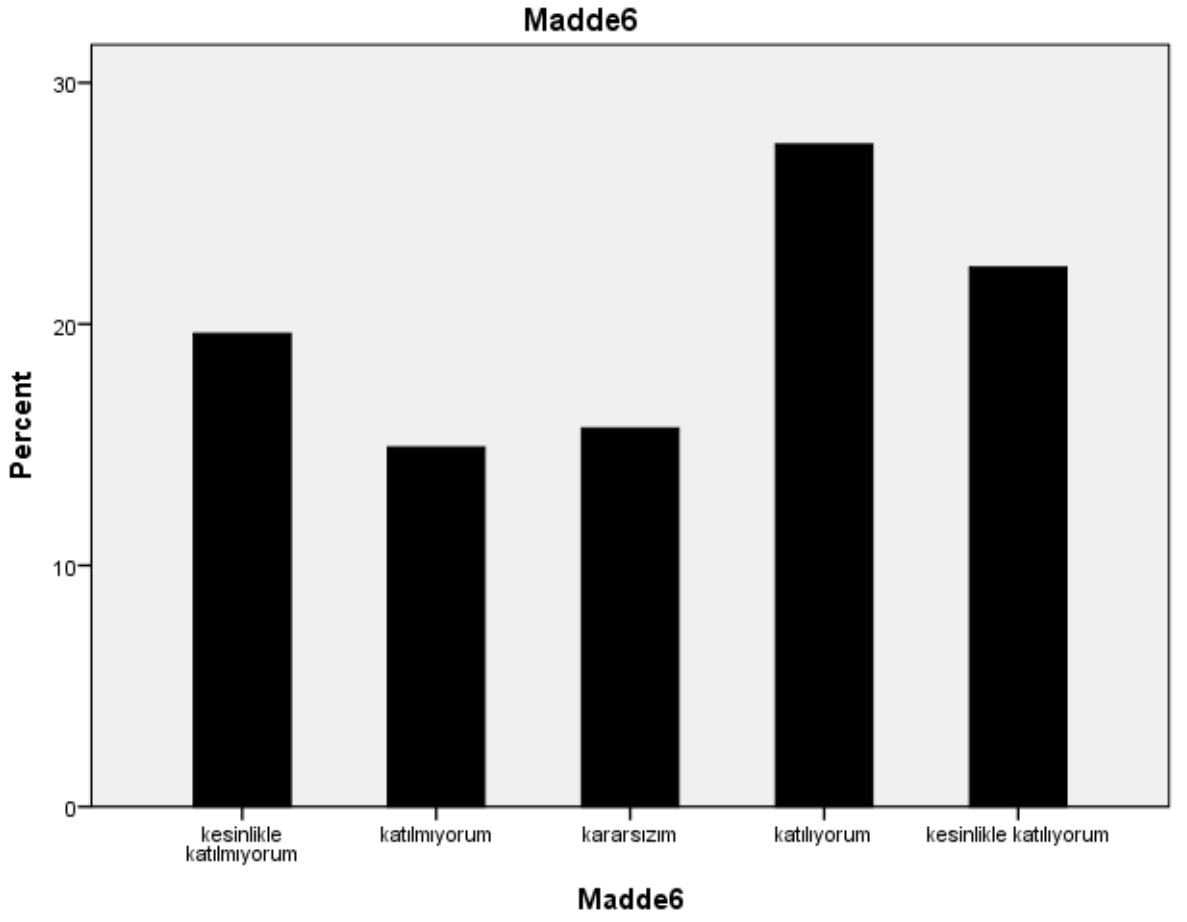
4. 7. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 6'ya İlişkin Görüşleri

Tablo 8: Madde 6 (Seçimlerde oy vermeyi düşündüğüm adayın dini inanışı benim için önemlidir)'ya ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	Birikimli
	(n)	(%)	Yüzdelik	Yüzdelik
Kesinlikle Katılmıyorum	50	19,6	19,6	19,6
Katılmıyorum	38	14,9	14,9	34,5
Kararsızım	40	15,7	15,7	50,2
Katılıyorum	70	27,5	27,5	77,6
Kesinlikle Katılıyorum	57	22,4	22,4	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 8 incelendiği zaman, madde 6'ya 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %19,6(50)'sı kesinlikle katılmıyorum, %14,9(38)'u katılmıyorum, %15,7(40)'si kararsızım, %27,5(70)'i katılıyorum ve %22,4(57)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların ilgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların siyasi düşüncelerinde din olgusunun önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Grafik 6: DHÖ Madde 6'ya ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

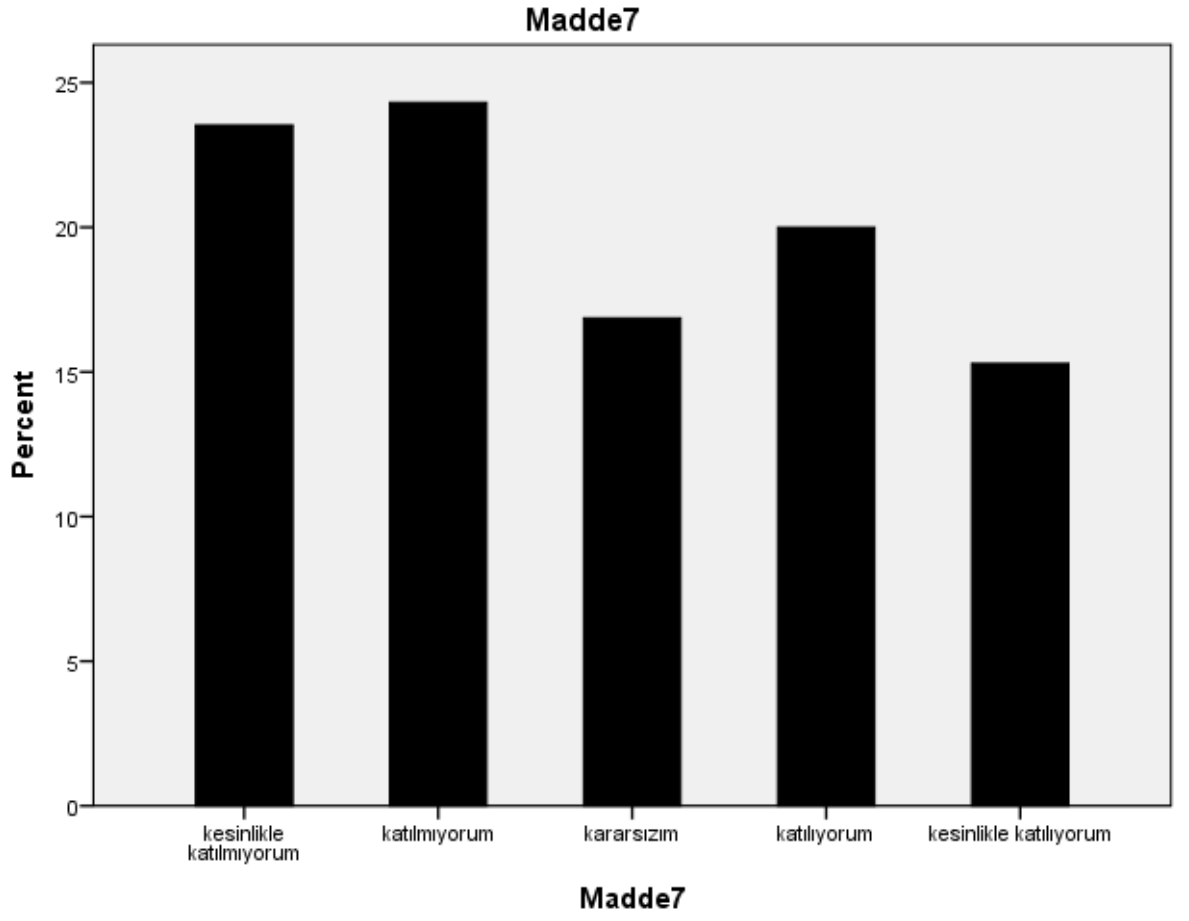
4. 8. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 7'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 9: Madde 7 (Arkadaş seçiminde dini inanç benim için önemlidir)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	60	23,5	23,5	23,5
Katılmıyorum	62	24,3	24,3	47,8
Kararsızım	43	16,9	16,9	64,7
Katılıyorum	51	20,0	20,0	84,7
Kesinlikle Katılıyorum	39	15,3	15,3	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 9 incelendiğinde, madde 7'ye 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %23,5(60)'i kesinlikle katılmıyorum, %24,3(62)'ü katılmıyorum, %16,9(43)'ü kararsızım, %20(51)'si katılıyorum ve %15,3(39)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların ilgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların arkadaş edinmede ilk kural olarak arkadaş edinecekleri insanın dini inancı olmadığı görülmektedir. Dini inanışta insanların tercihlerinde özgür olmasından dolayı ilgili maddeye verilen yanıtın ortaya çıktığı şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 7: DHÖ Madde 7'ye ait yüzelik çubuk grafik tablosu

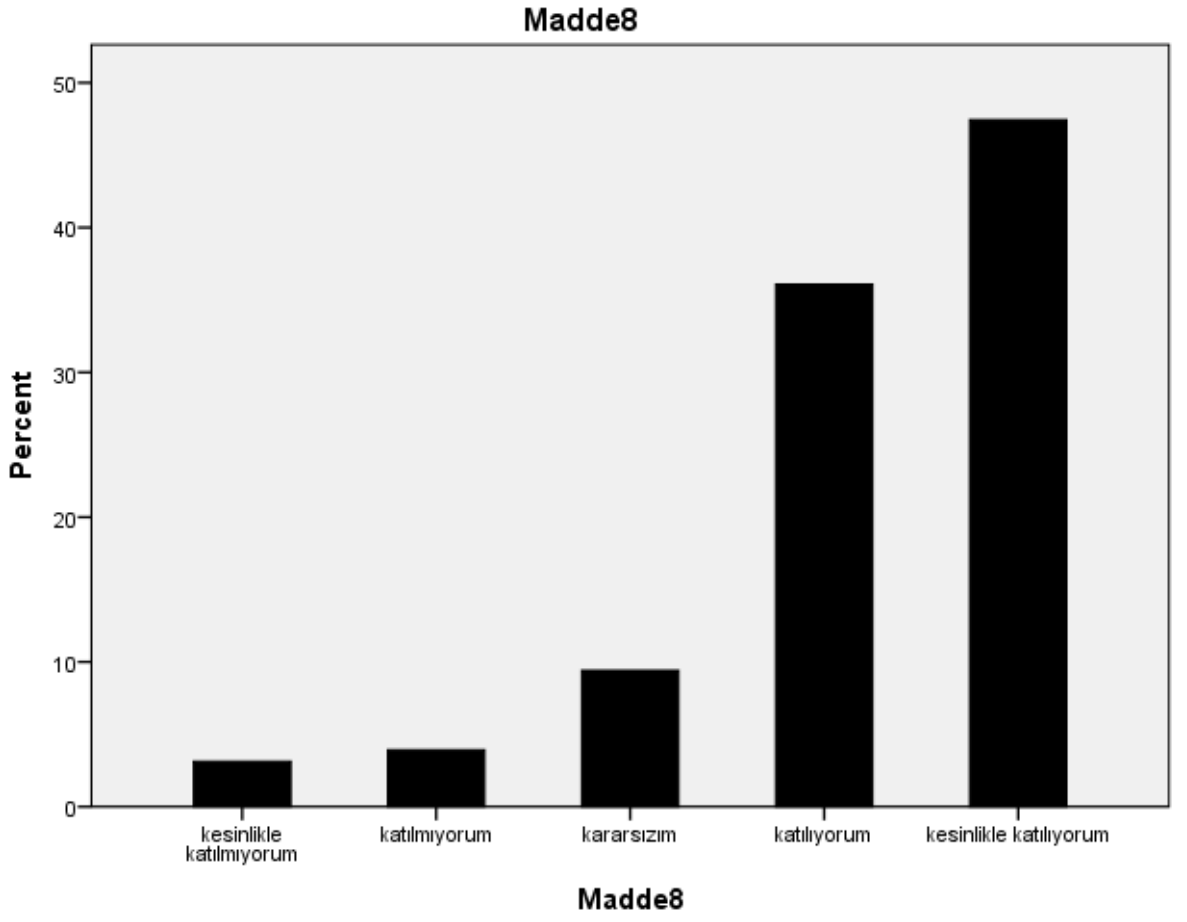
4. 9. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 8'e İlişkin Görüşleri

Tablo 10: Madde 8 (Dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların dinler arası hoşgörüye katkı sağladığı kanısındayım)'e ilişkin istatistiksel bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,1	3,1	3,1
Katılmıyorum	10	3,9	3,9	7,1
Kararsızım	24	9,4	9,4	16,5
Katılıyorum	92	36,1	36,1	52,5
Kesinlikle Katılıyorum	121	47,5	47,5	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 10 incelendiği zaman, madde 8'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %3,1(8)'i kesinlikle katılmıyorum, %3,9(10)'u katılmıyorum, %9,4(24)'ü kararsızım, %36,1(92)'i katılıyorum ve %47,5(121)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların ilgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların dinler arası hoşgörüye katkı sağladığı konusunda yoğun fikir sağladığı görülmektedir. Söz konusu maddeye verilen yanıtlar doğrultusunda dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların insanların ilgili farklı dine kendini yakın hissetmesini ve onu kabullenme konusunda kolaylık sağlayan unsur olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 8: DHÖ Madde 8'e ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

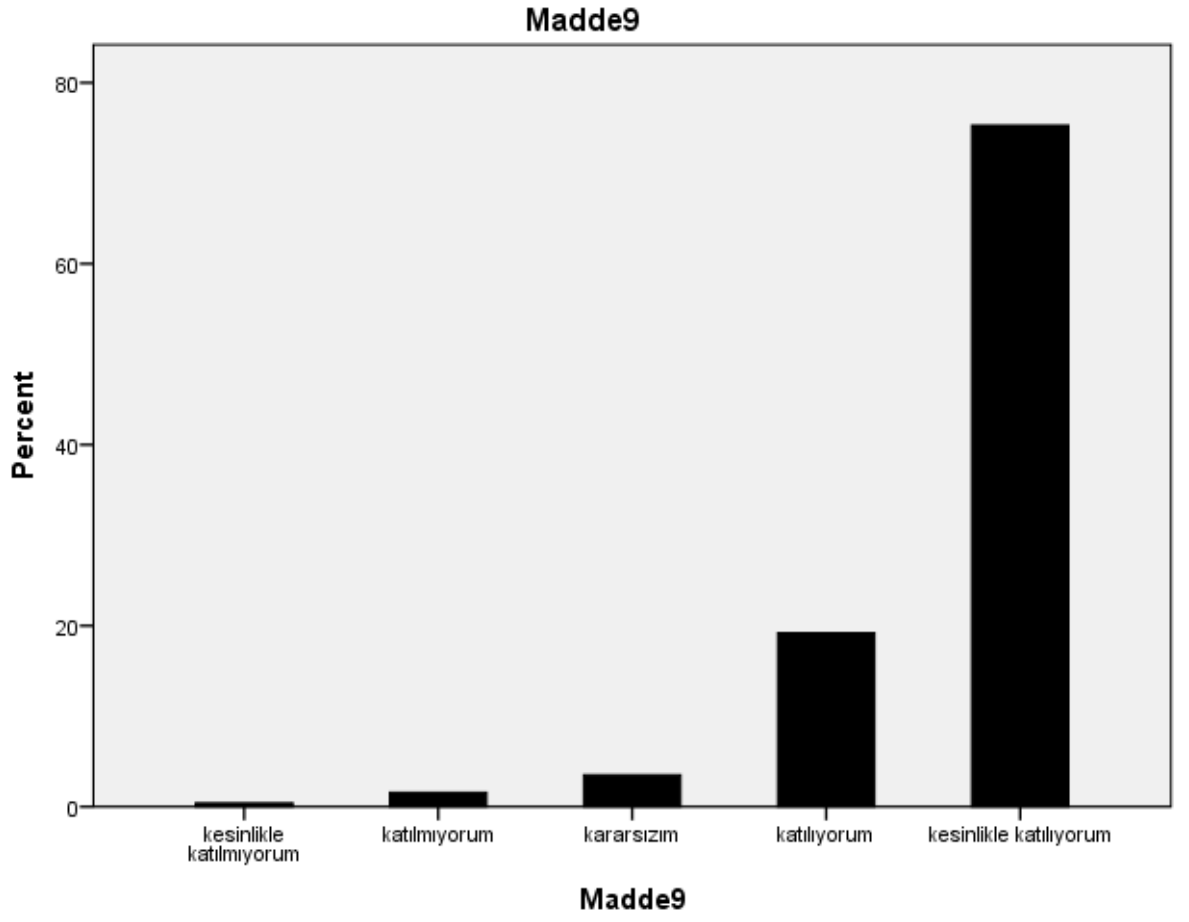
4. 10. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 9'a İlişkin Görüşleri

Tablo 11: Madde 9 (Farklı dinden birinin, benim dinime saygı göstermesini beklerim)'a ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,4	0,4	0,4
Katılmıyorum	4	1,6	1,6	2,0
Kararsızım	9	3,5	3,5	5,5
Katılıyorum	49	19,2	19,2	24,7
Kesinlikle Katılıyorum	192	75,3	75,3	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 11'ye baktığımızda, madde 9'a 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %0,4(1)'ü kesinlikle katılmıyorum, %1,6(4)'sü katılmıyorum, %3,5(9)'i kararsızım, %19,2(49)'si katılıyorum ve %75,3(192)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcılar hangi dine mensup olursa olsun insanların kendi dinine saygı göstermesini beklemektedir şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 9: DHÖ Madde 9'a ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

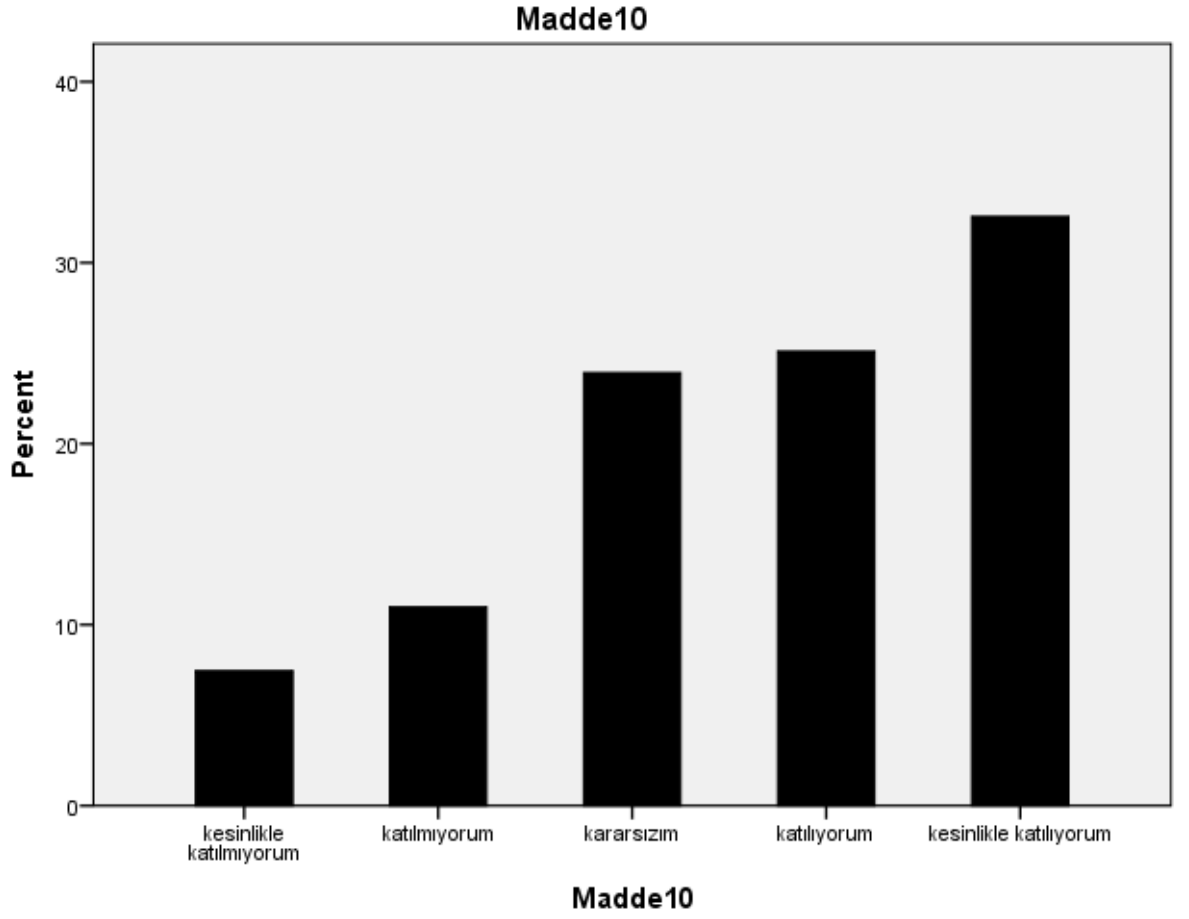
4. 11. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 10'a İlişkin Görüşleri

Tablo 12: Madde 10 (Farklı dine mensup insanların, aynı mabette inançları doğrultusunda ibadet etmelerini yadırgamam)'a ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	19	7,5	7,5	7,5
Katılmıyorum	28	11,0	11,0	18,4
Kararsızım	61	23,9	23,9	42,4
Katılıyorum	64	25,1	25,1	67,5
Kesinlikle Katılıyorum	83	32,5	32,5	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 12 incelendiği takdirde, madde 10'a 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %7,5(19)'i kesinlikle katılmıyorum, %11(28)'ri katılmıyorum, %23,9(61)'u kararsızım, %25,1(64)'i katılıyorum ve %32,5(83)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Farklı dine mensup insanların, aynı mabette inançları doğrultusunda ibadet etmelerini yadırgamama konusunda katılımcıların bu durumdan herhangi bir rahatsızlık duymadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 10: DHÖ Madde 10'a ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

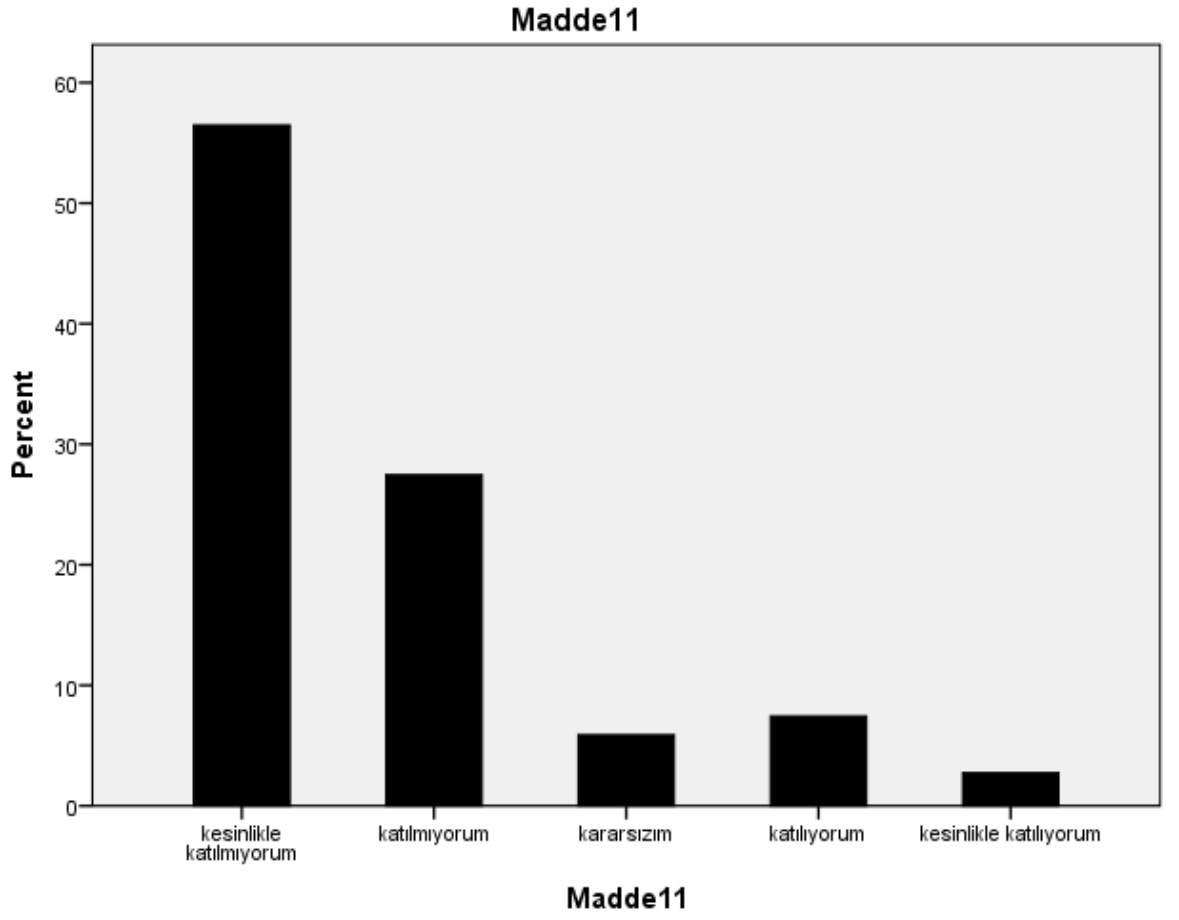
4. 12. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 11'e İlişkin Görüşleri

Tablo 13: Madde 11 (İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanlar benim dinime mensup değilse pek önemsemem)'e ilişkin istatistikî bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	144	56,5	56,5	56,5
Katılmıyorum	70	27,5	27,5	83,9
Kararsızım	15	5,9	5,9	89,8
Katılıyorum	19	7,5	7,5	97,3
Kesinlikle Katılıyorum	7	2,7	2,7	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 13 incelendiğinde, madde 11'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %56,5(144)'i kesinlikle katılmıyorum, %27,5(70)'i katılmıyorum, %5,9(15)'u kararsızım, %7,5(19)'i katılıyorum ve %2,7(7)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcıların çoğunlukla kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanların hangi dine mensup olursa olsun ortak din anlayışından ziyade ortak insanlık değerlerinin katılımcılar için daha önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 11: DHÖ Madde 11'e ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

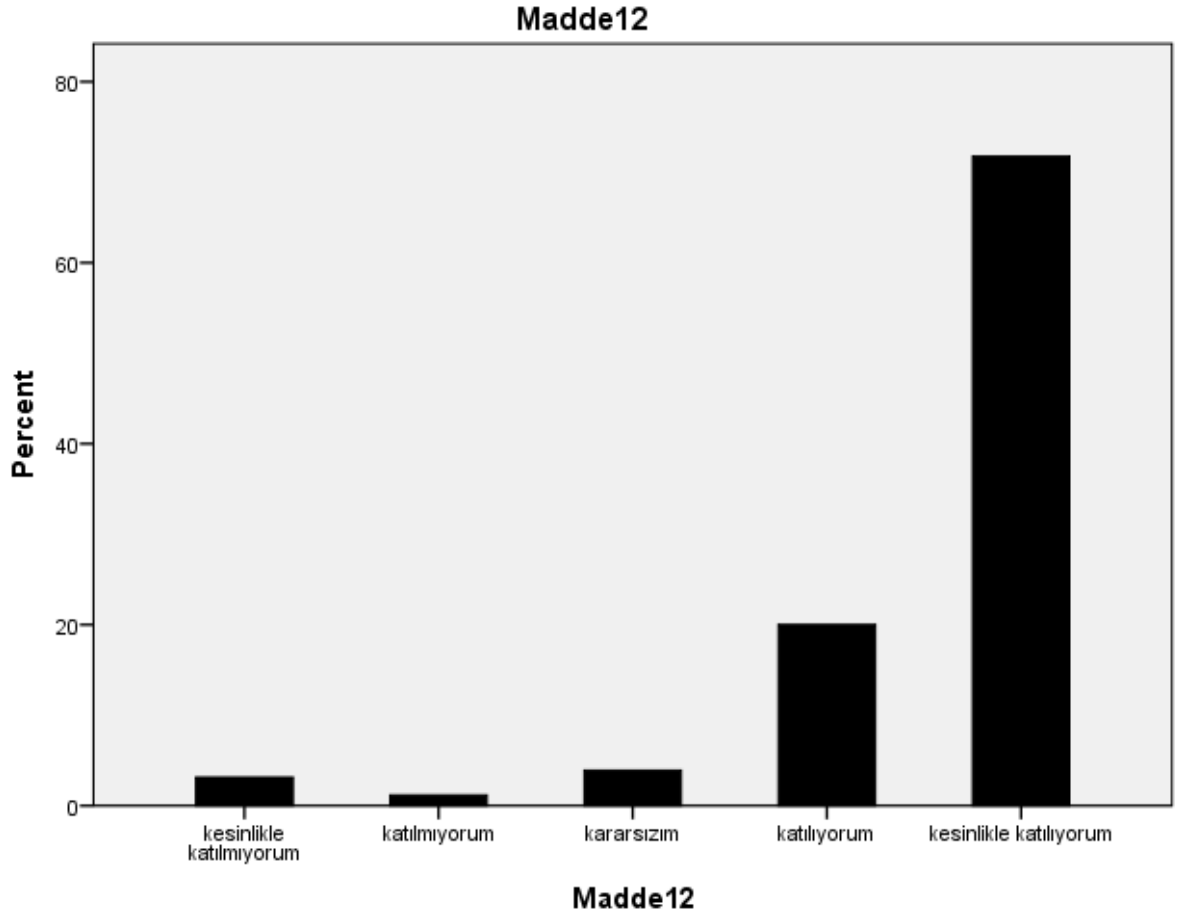
4. 13. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 12'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 14: Madde 12 (İnsanların, din ve inançlara saygı duyması gerektiği kanısındayım)'ye ilişkin istatistikî bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,1	3,1	3,1
Katılmıyorum	3	1,2	1,2	4,3
Kararsızım	10	3,9	3,9	8,2
Katılıyorum	51	20,0	20,0	28,2
Kesinlikle Katılıyorum	183	71,8	71,8	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 14'e baktığımızda, madde 12'ye 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %3,1(8)'i kesinlikle katılmıyorum, %1,2(3)'si katılmıyorum, %3,9(10)'u kararsızım, %20(51)'si katılıyorum ve %71,8(183)'zi kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların İnsanların, din ve inançlara saygı duyması gerekliliği konusunda yoğun görüş belirttikleri görülmektedir.

Grafik 12: DHÖ Madde 12'ye ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

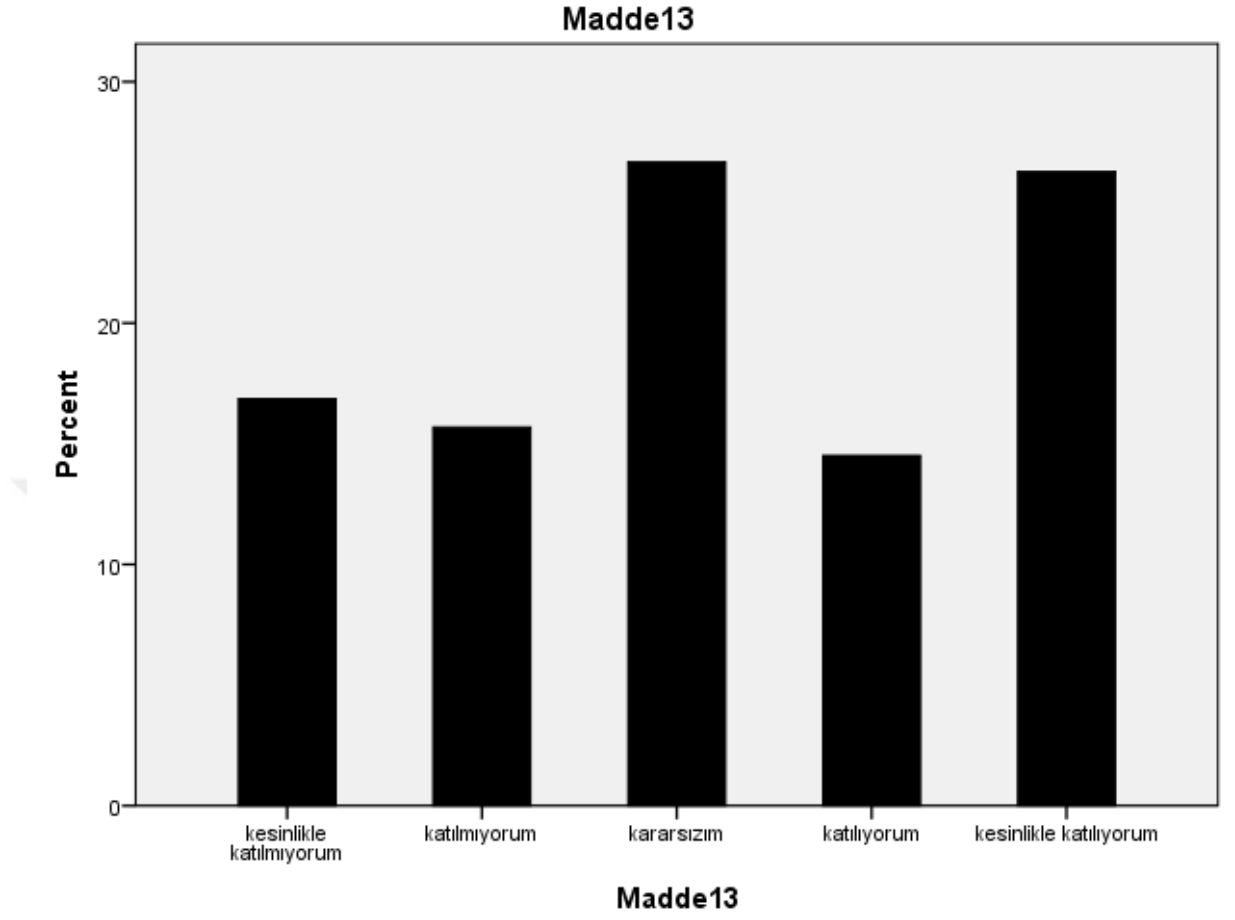
4. 14. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 13'e İlişkin Görüşleri

Tablo 15: Madde 13 (Din adına yapılan savaşları (haçlı seferleri gibi) doğru bulmam)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	43	16,9	16,9	16,9
Katılmıyorum	40	15,7	15,7	32,5
Kararsızım	68	26,7	26,7	59,2
Katılıyorum	37	14,5	14,5	73,7
Kesinlikle Katılıyorum	67	26,3	26,3	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 15 incelendiği zaman, madde 13'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %16,9(43)'ü kesinlikle katılmıyorum, %15,7(40)'si katılmıyorum, %26,7(68)'si kararsızım, %14,5(37)'i katılıyorum ve %26,3(67)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kararsızım şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların din adına yapılan savaşların doğruluğu konusunda net bir düşünceye sahip olmadıkları görülmektedir. Bireysel olarak din adına yapılan savaşlarda bireylerin sahip olduğu din anlayışının ağır basmasından ötürü böyle bir sonuç ortaya çıkmış olabilir.

Grafik 13: DHÖ Madde 13'e ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

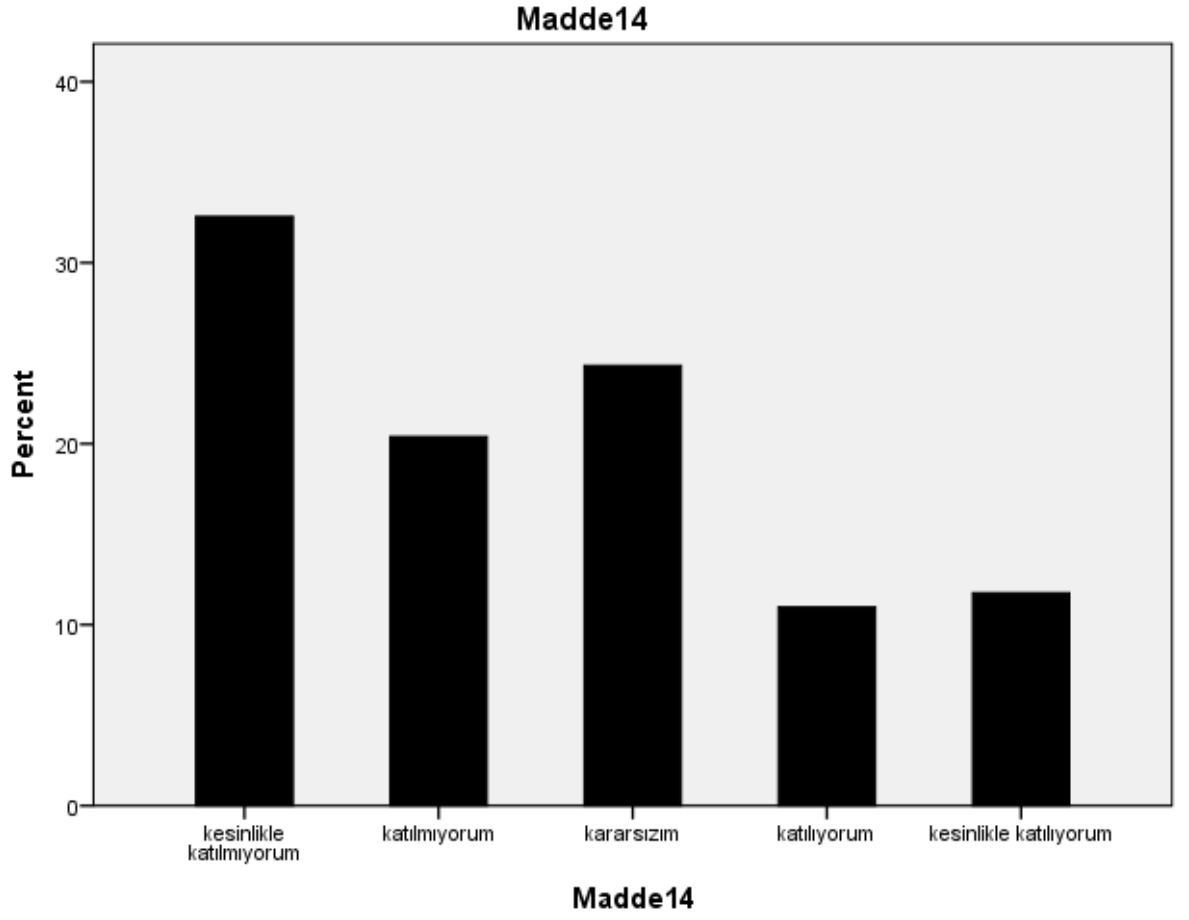
4. 15. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 14'e İlişkin Görüşleri

Tablo 16: Madde 14 (Ülkemizdeki farklı dinlerin ve inanışların, misyonerlik faaliyetleri yapmalarına saygı duyarım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	83	32,5	32,5	32,5
Katılmıyorum	52	20,4	20,4	52,9
Kararsızım	62	24,3	24,3	77,3
Katılıyorum	28	11,0	11,0	88,2
Kesinlikle Katılıyorum	30	11,8	11,8	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 16'ya baktığımızda, madde 14'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %32,5(83)'i kesinlikle katılmıyorum, %20,4(52)'ü katılmıyorum, %24,3(62)'ü kararsızım, %11(28)'i katılıyorum ve %11,8(30)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların ülkemizde farklı dinlerin ve inanışların ülkemizde misyonerlik faaliyeti yapılmasına saygı duymadıkları görülmektedir. Ülkemizde yapılan herhangi bir misyonerlik faaliyetlerin kabul görmeyeceği ve toplum tarafından hoş karşılanmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 14: DHÖ Madde 14'e ait yüzelik çubuk grafik tablosu

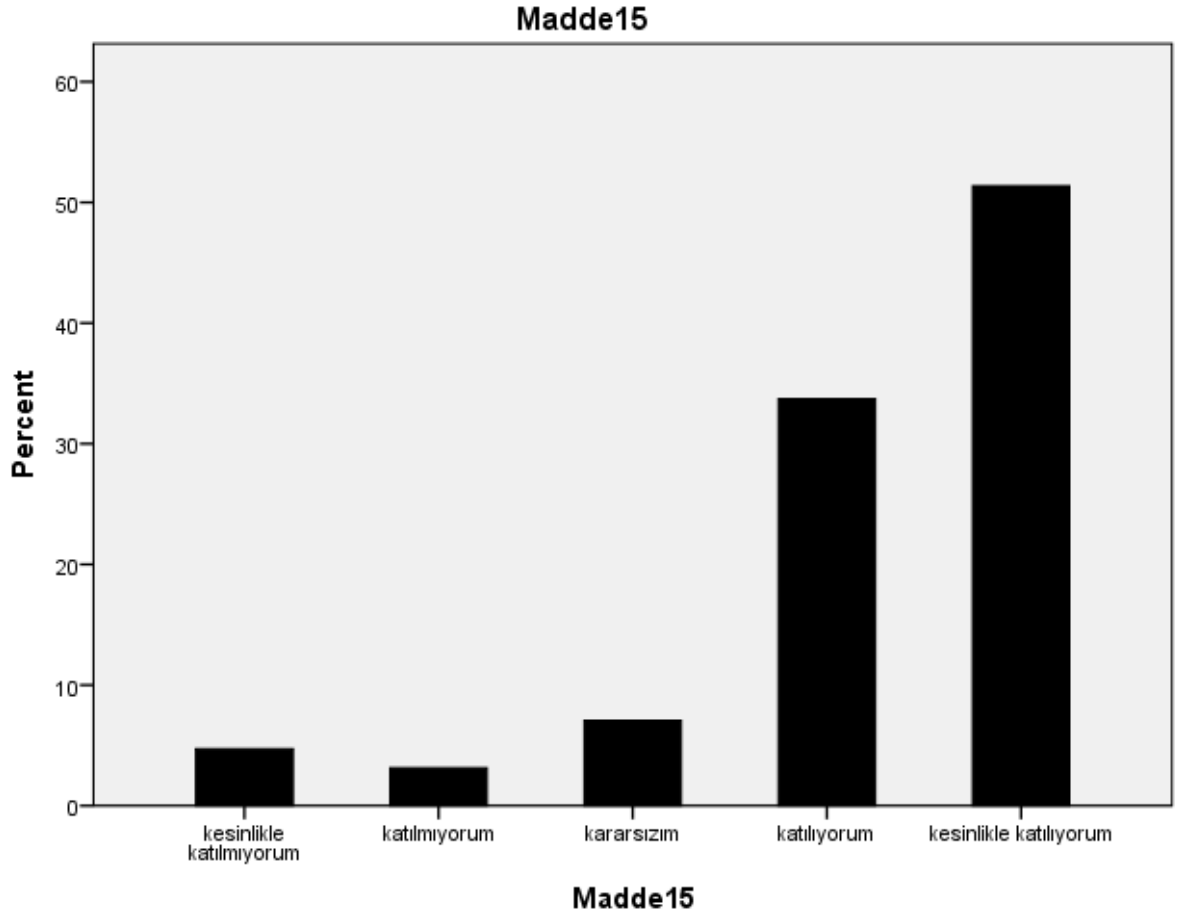
4. 16. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 15'e İlişkin Görüşleri

Tablo 17: Madde 15 (Farklı din ve inançlara mensup insanlara, devletin eşit mesafede yaklaşması gerektiği kanısındayım)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	12	4,7	4,7	4,7
Katılmıyorum	8	3,1	3,1	7,8
Kararsızım	18	7,1	7,1	14,9
Katılıyorum	86	33,7	33,7	48,6
Kesinlikle Katılıyorum	131	51,4	51,4	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 17 incelendiği takdirde, madde 15'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %4,7(12)'si kesinlikle katılmıyorum, %3,1(8)'i katılmıyorum, %7,1(18)'i kararsızım, %33,7(86)'si katılıyorum ve %51,4(131)'ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcılar ilgili madde kapsamında devletin farklı din ve inançta olan insanlara eşit mesafede olması gerektiği konusunda görüş belirttiği görülmektedir.

Grafik 15: DHÖ Madde 15'e ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

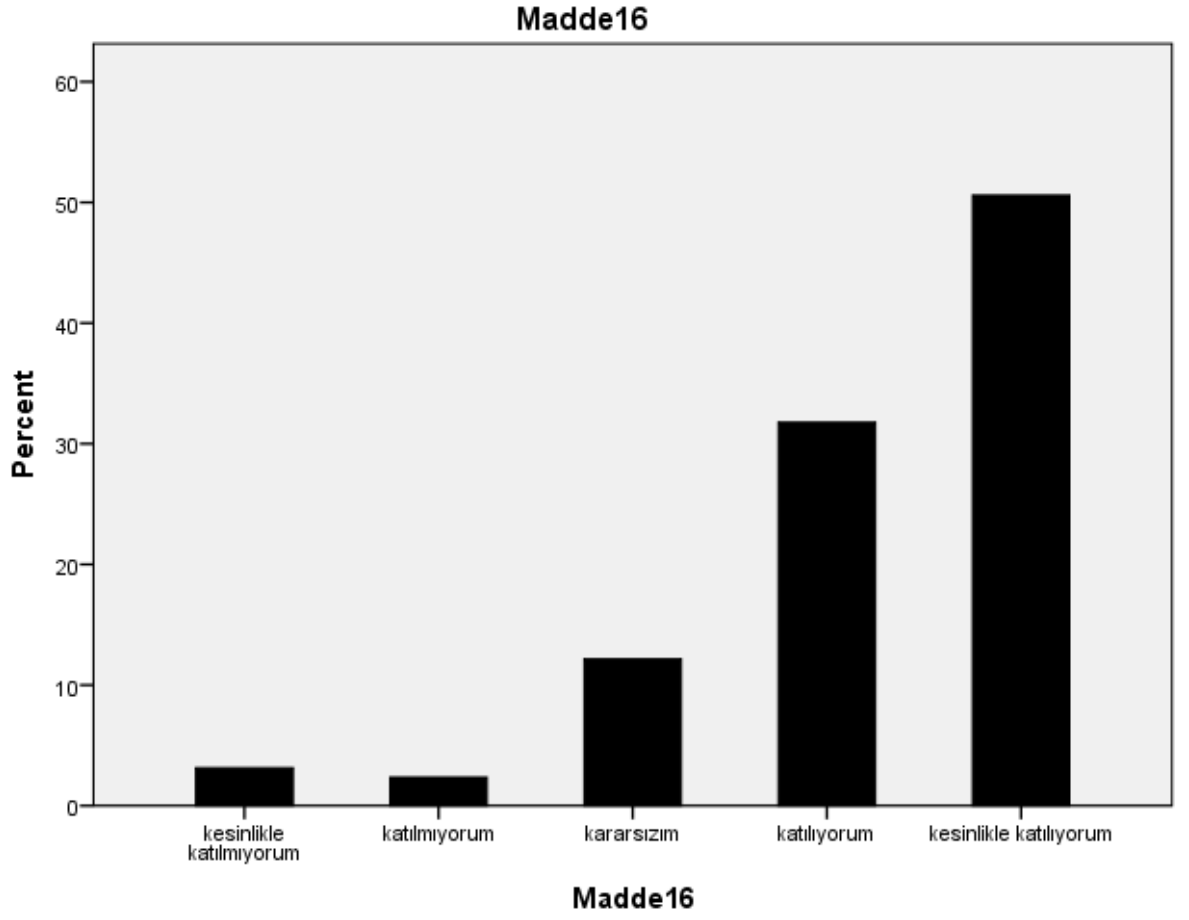
4. 17. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 16'ya İlişkin Görüşleri

Tablo 18: Madde 16 (Ülkemizdeki farklı dinlere ait eski mabetlerin tadilatının yapılmasını hoş görürüm)'ya ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,1	3,1	3,1
Katılmıyorum	6	2,4	2,4	5,5
Kararsızım	31	12,2	12,2	17,6
Katılıyorum	81	31,8	31,8	49,4
Kesinlikle Katılıyorum	129	50,6	50,6	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 18'e bakıldığında, madde 16'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %4,7(12)'si kesinlikle katılmıyorum, %3,1(8)'i katılmıyorum, %12,2(31)'si kararsızım, %31,8(81)'i katılıyorum ve %50,6(129)'sı kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların ülkemizde bulunan farklı dinlere ait mabetlerin tadilatının yapılmasına sıcak baktıkları görülmektedir.

Grafik 16: DHÖ Madde 16'ya ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

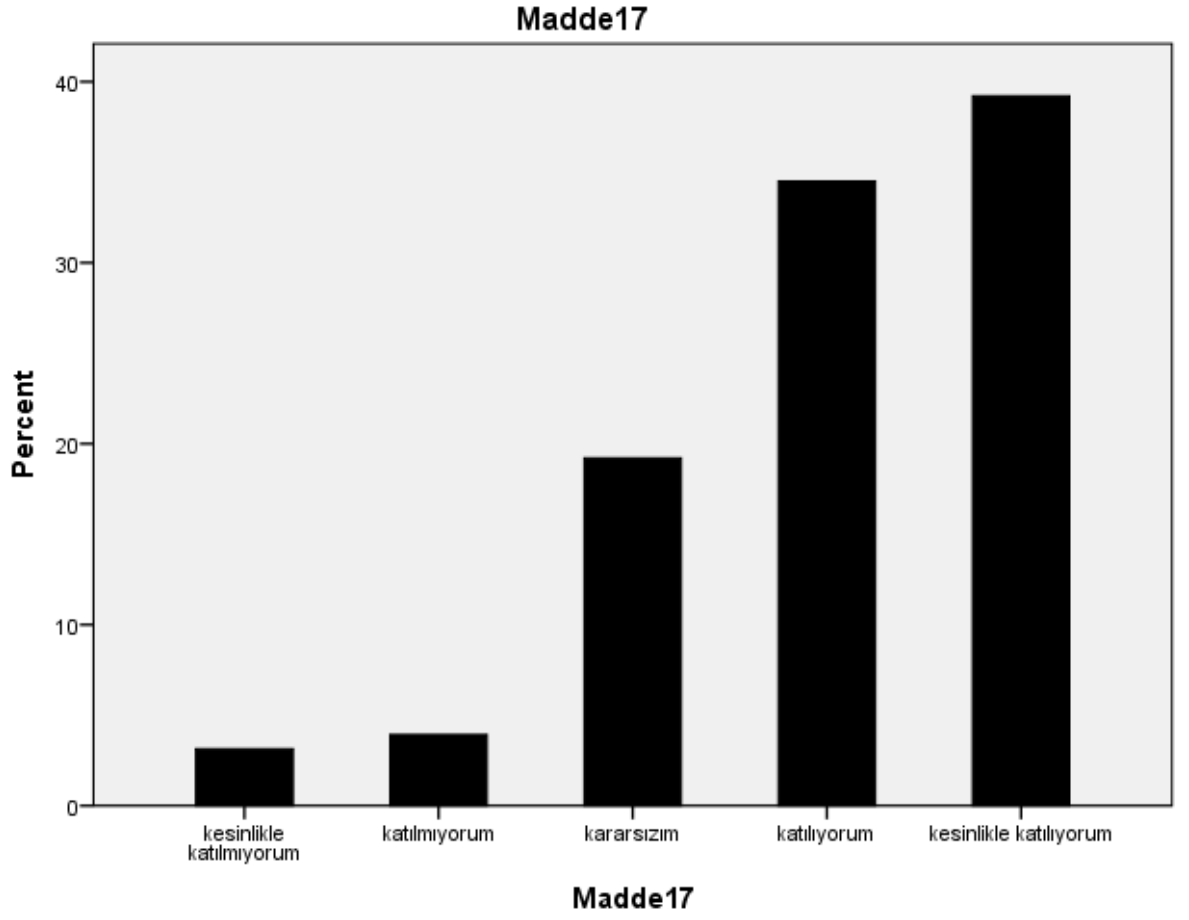
4. 18. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 17'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 19: Madde 17 (Farklı dini inanca sahip kişilerin kamuya açık toplantılar düzenleyerek fikirlerini açıklamalarına saygı duyarım)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdelik	Birikimli Yüzdelik
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,1	3,1	3,1
Katılmıyorum	10	3,9	3,9	7,1
Kararsızım	49	19,2	19,2	26,3
Katılıyorum	88	34,5	34,5	60,8
Kesinlikle Katılıyorum	100	39,2	39,2	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 19 incelendiğinde, madde 17'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %3,1(8)'i kesinlikle katılmıyorum, %3,9(10)'u katılmıyorum, %19,2(49)'si kararsızım, %34,5(88)'i katılıyorum ve %39,2(100)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman katılımcıların farklı dine mensup kişilerin kamuya açık alanda toplantılar yaparak fikirlerini açıklamalarına saygı duydukları görülmektedir. Dini hoşgörüye ek olarak bireysel haklara saygı duyma adına katılımcıların ilgili maddeye yanıt verdikleri şeklinde yorum yapılabilir.

Grafik 17: DHÖ Madde 17'ye ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

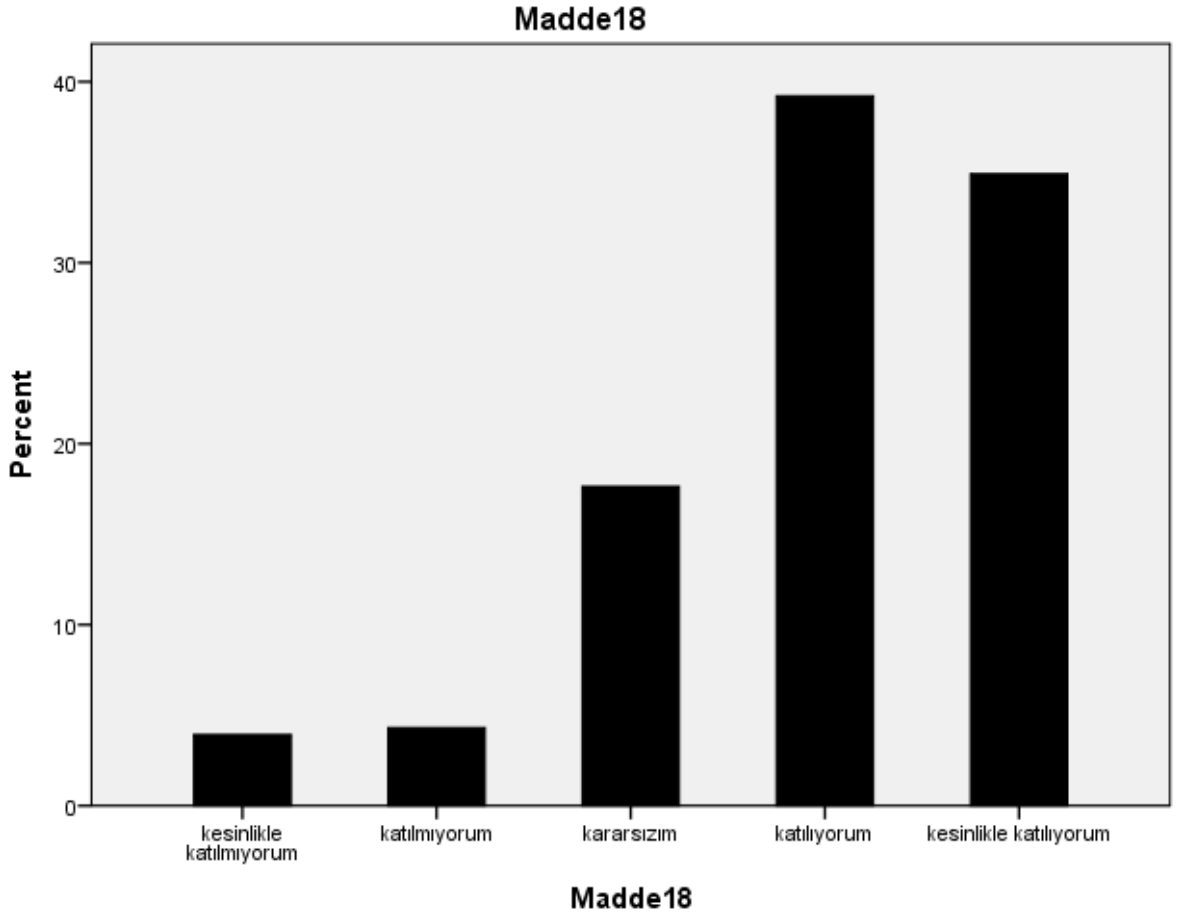
4. 19. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 18'e İlişkin Görüşleri

Tablo 20: Madde 18 (Bireylerin, çevresindeki farklı din ve inançlardan insanların cenaze merasimine katılmasında sakınca görmem)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	10	3,9	3,9	3,9
Katılmıyorum	11	4,3	4,3	8,2
Kararsızım	45	17,6	17,6	25,9
Katılıyorum	100	39,2	39,2	65,1
Kesinlikle Katılıyorum	89	34,9	34,9	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 20 incelendiği takdirde, madde 18'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %3,9(10)'u kesinlikle katılmıyorum, %4,3(11)'ü katılmıyorum, %17,6(45)'si kararsızım, %39,2(100)'si katılıyorum ve %34,9(89)'u kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların bireylerin, çevresindeki farklı din ve inançlardan insanların cenaze merasimine katılmasında sakınca görmedikleri görülmektedir.

Grafik 18: DHÖ Madde 18'e ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

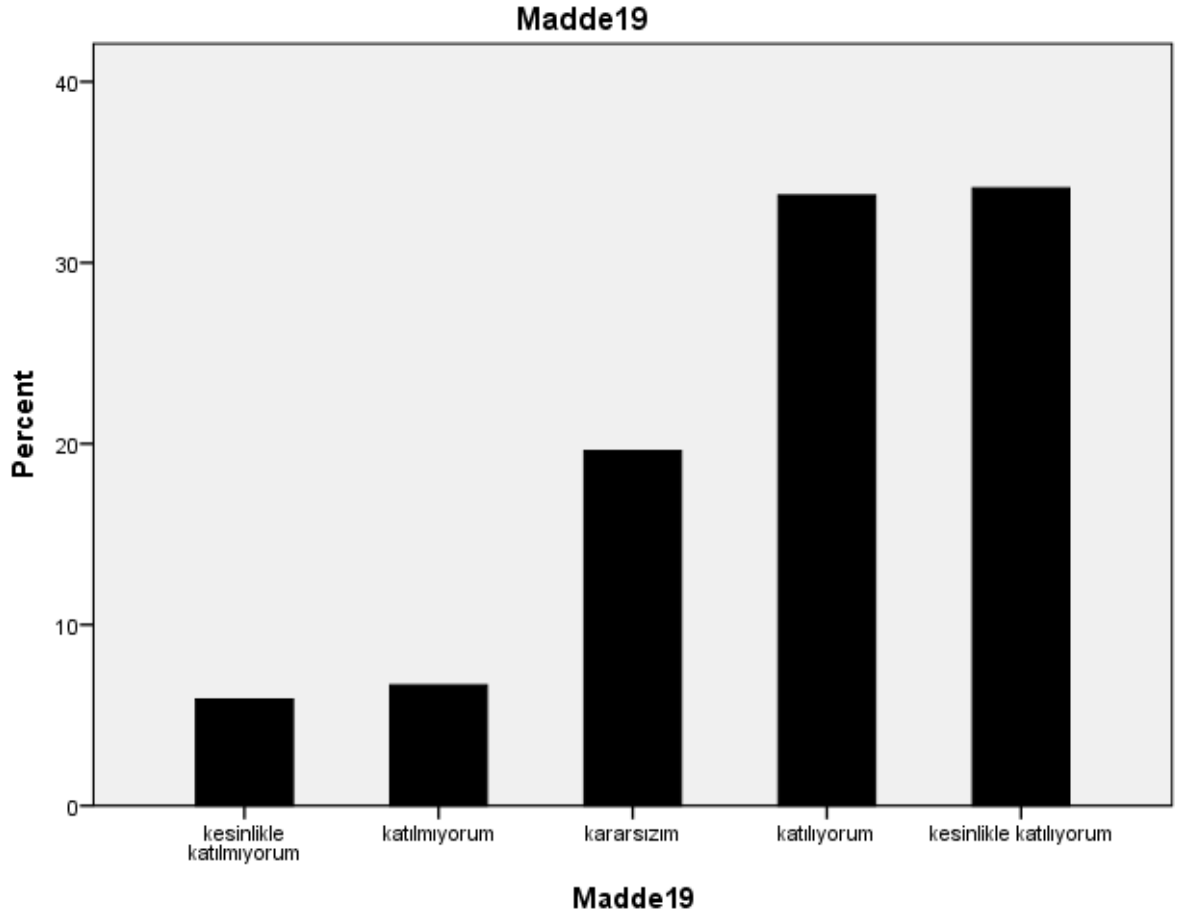
4. 20. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 19'a İlişkin Görüşleri

Tablo 21: Madde 19 (Hiçbir din ve inanışa mensup olmayan insanlara saygı duyarım)'a ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	15	5,9	5,9	5,9
Katılmıyorum	17	6,7	6,7	12,5
Kararsızım	50	19,6	19,6	32,2
Katılıyorum	86	33,7	33,7	65,9
Kesinlikle Katılıyorum	87	34,1	34,1	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 21'ye baktığımızda, madde 19'a 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %5,9(15)'u kesinlikle katılmıyorum, %6,7(17)'si katılmıyorum, %19,6(50)'sı kararsızım, %33,7(86)'si katılıyorum ve %34,1(87)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği takdirde katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların ilgili maddeye vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda hiçbir din ve inanışa mensup olmayan insanlara saygı duyulduğu görülmektedir.

Grafik 19: DHÖ Madde 19'a ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

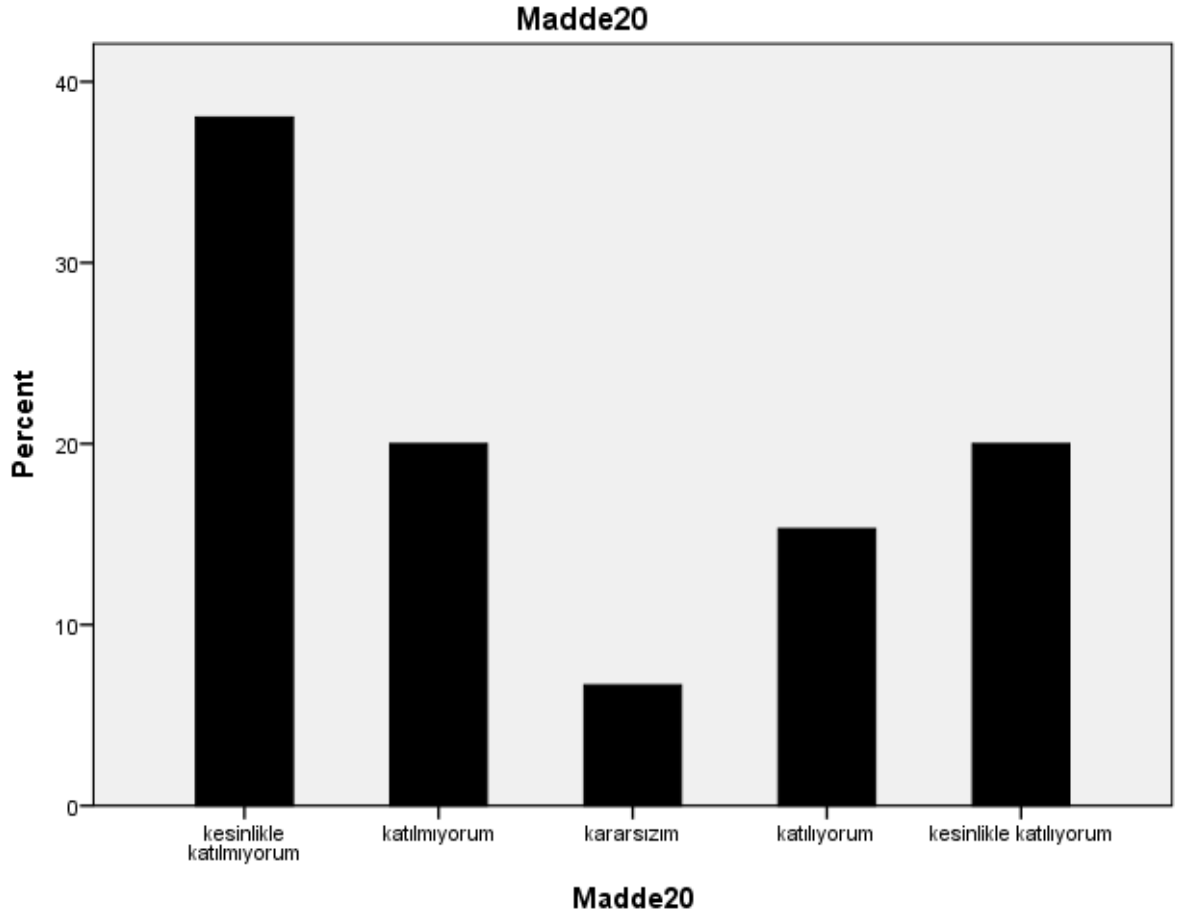
4. 21. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 20'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 22: Madde 20 (Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duymam)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	97	38,0	38,0	38,0
Katılmıyorum	51	20,0	20,0	58,0
Kararsızım	17	6,7	6,7	64,7
Katılıyorum	39	15,3	15,3	80,0
Kesinlikle Katılıyorum	51	20,0	20,0	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 22'ye bakıldığında, madde 20'ye 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %38(97)'i kesinlikle katılmıyorum, %20(51)'si katılmıyorum, %6,7(17)'si kararsızım, %15,3(39)'ü katılıyorum ve %20(51)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiğinde katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların ilgili maddeye vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duyulduğu görülmektedir.

Grafik 20: DHÖ Madde 20'ye ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

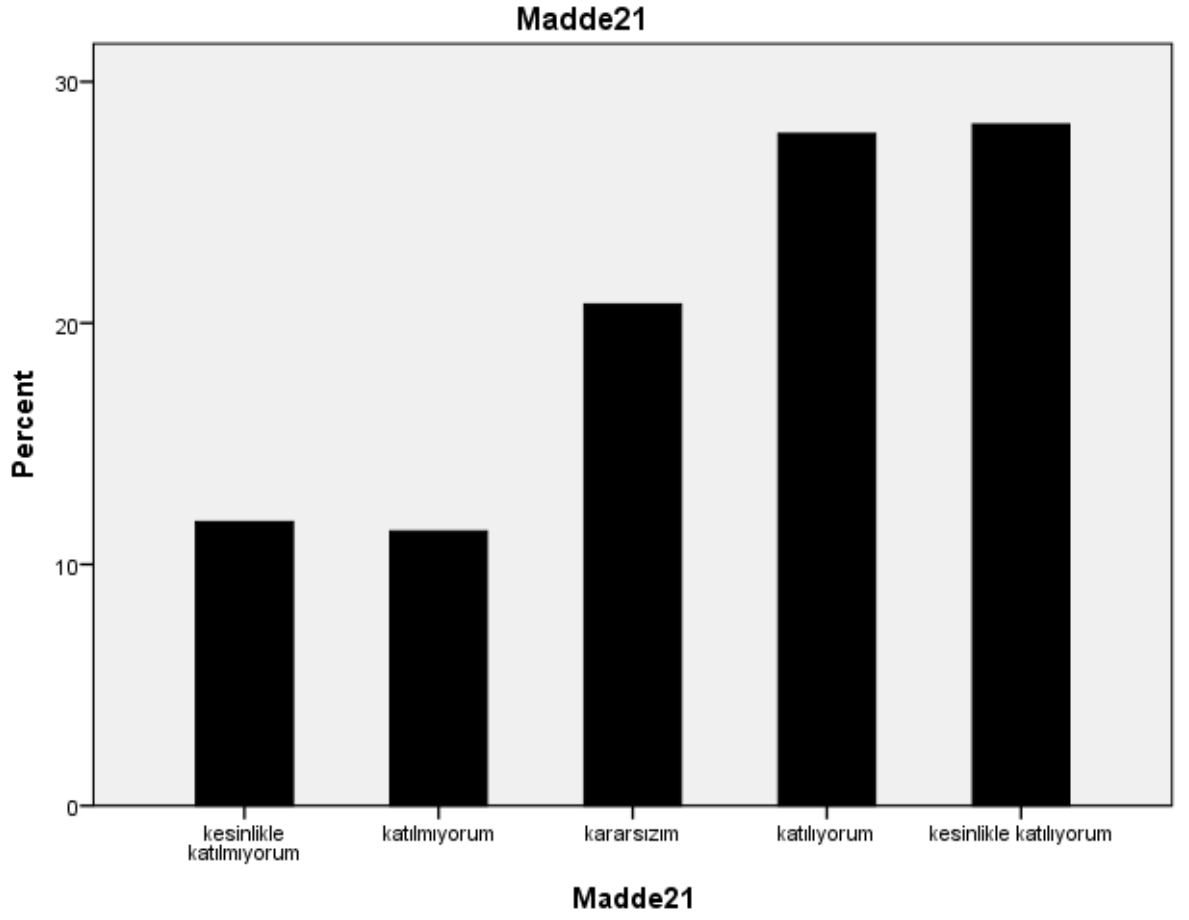
4. 22. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 21'e İlişkin Görüşleri

Tablo 23: Madde 21 (Müslüman bir erkeğin farklı dinden biriyle evlenmesini hoş görürüm)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	30	11,8	11,8	11,8
Katılmıyorum	29	11,4	11,4	23,1
Kararsızım	53	20,8	20,8	43,9
Katılıyorum	71	27,8	27,8	71,8
Kesinlikle Katılıyorum	72	28,2	28,2	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 23 incelendiğinde, madde 21'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %11,8(30)'i kesinlikle katılmıyorum, %11,4(29)'ü katılmıyorum, %20,8(53)'i kararsızım, %27,8(71)'i katılıyorum ve %28,2(72)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevaba bakıldığı zaman katılımcılar çoğunlukta katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği takdirde katılımcıların Müslüman bir erkeğin farklı dinden biriyle evlenmesini hoş karşıladığı ve bundan herhangi bir sorun görmediği şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 21: DHÖ Madde 21'ye ait yüzdelik çubuk grafik tablosu

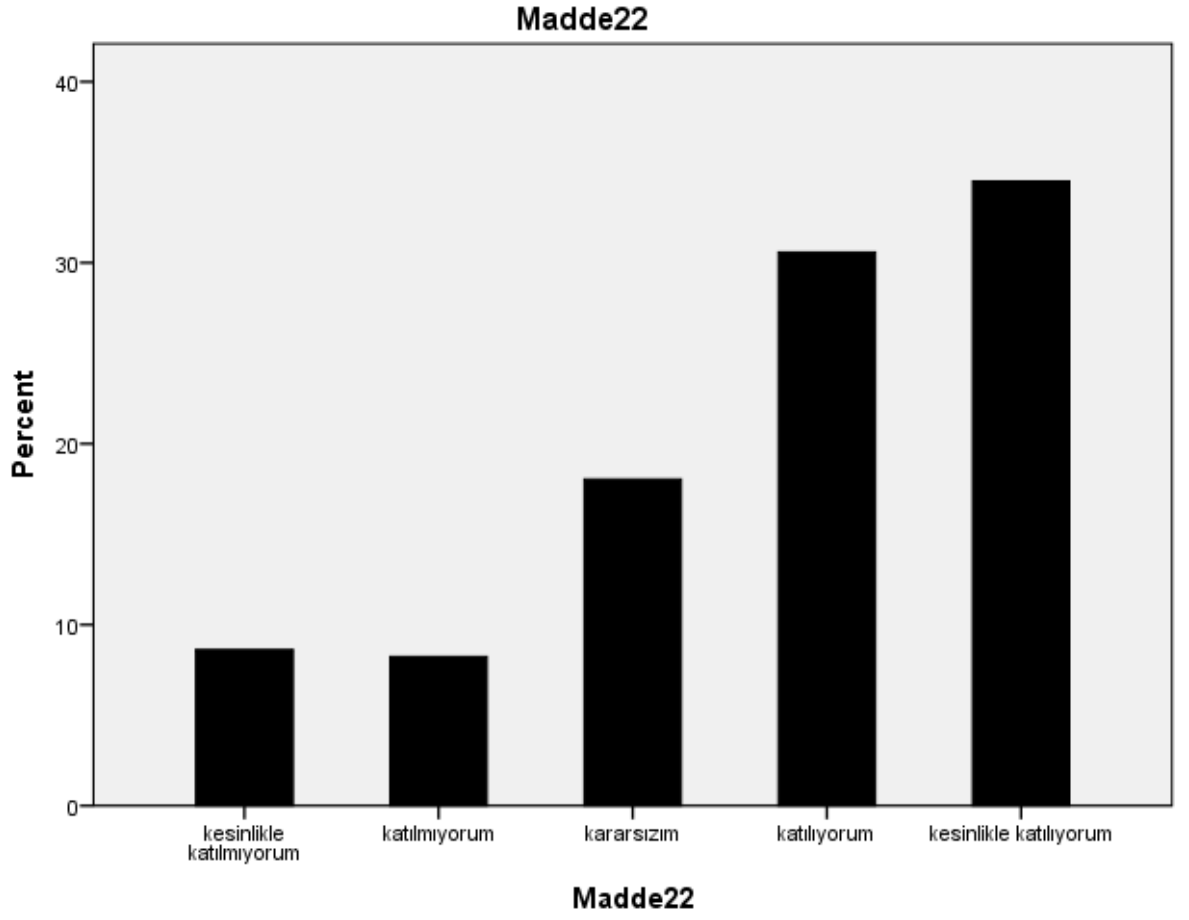
4. 23. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 22'ye İlişkin Görüşleri

Tablo 24: Madde 22 (Uzun yolculuk sırasında üzerinde farklı bir dini simge taşıyan biriyle yan yana oturmaktan rahatsız olmam)'ye ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	22	8,6	8,6	8,6
Katılmıyorum	21	8,2	8,2	16,9
Kararsızım	46	18,0	18,0	34,9
Katılıyorum	78	30,6	30,6	65,5
Kesinlikle Katılıyorum	88	34,5	34,5	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 24 incelendiği zaman, madde 22'ye 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %8,6(22)'si kesinlikle katılmıyorum, %8,2(21)'si katılmıyorum, %18(46)'zi kararsızım, %30,6(78)'si katılıyorum ve %34,5(88)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların uzun bir yolculuk sırasında üzerinde farklı dini bir sembol taşıyan biriyle yan yana seyahat etmekten rahatsızlık duymadığı şeklinde yanıt verdiği görülmektedir.

Grafik 22: DHÖ Madde 22'ye ait yüzdeler çubuk grafik tablosu

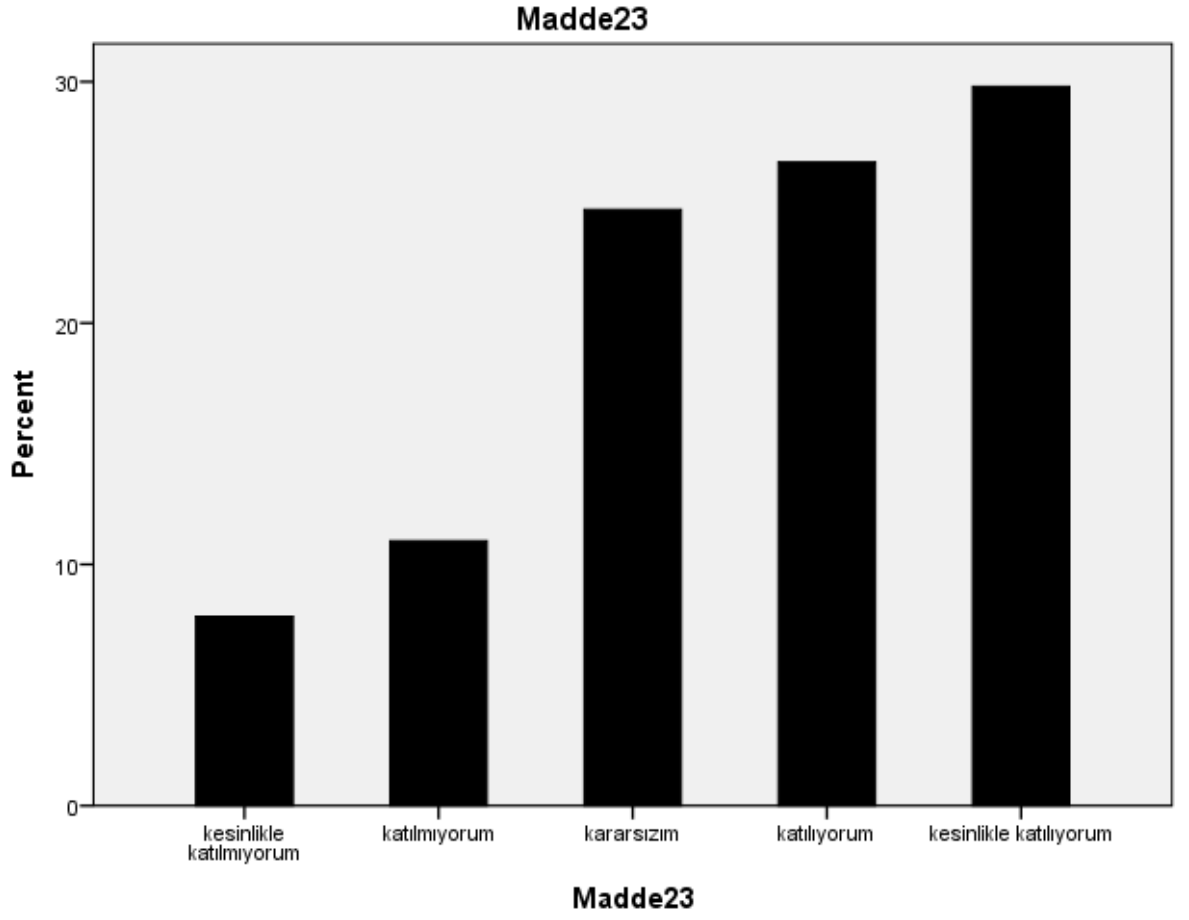
4. 24. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 23'e İlişkin Görüşleri

Tablo 25: Madde 23 (Antisemitist (Yahudi karşıtlığı) faaliyetleri desteklemem)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdelik	Birikimli Yüzdelik
Kesinlikle Katılmıyorum	20	7,8	7,8	7,8
Katılmıyorum	28	11,0	11,0	18,8
Kararsızım	63	24,7	24,7	43,5
Katılıyorum	68	26,7	26,7	70,2
Kesinlikle Katılıyorum	76	29,8	29,8	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 25'e baktığımızda, madde 23'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %7,8(20)'i kesinlikle katılmıyorum, %11(28)'i katılmıyorum, %24,7(63)'si kararsızım, %26,7(68)'si katılıyorum ve %29,8(76)'i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman, katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği takdirde katılımcıların Antisemitist (Yahudi karşıtlığı) faaliyetleri desteklemedikleri görülmektedir.

Grafik 23: DHÖ Madde 23'ye ait yüzdeler çubuk grafik tablosu

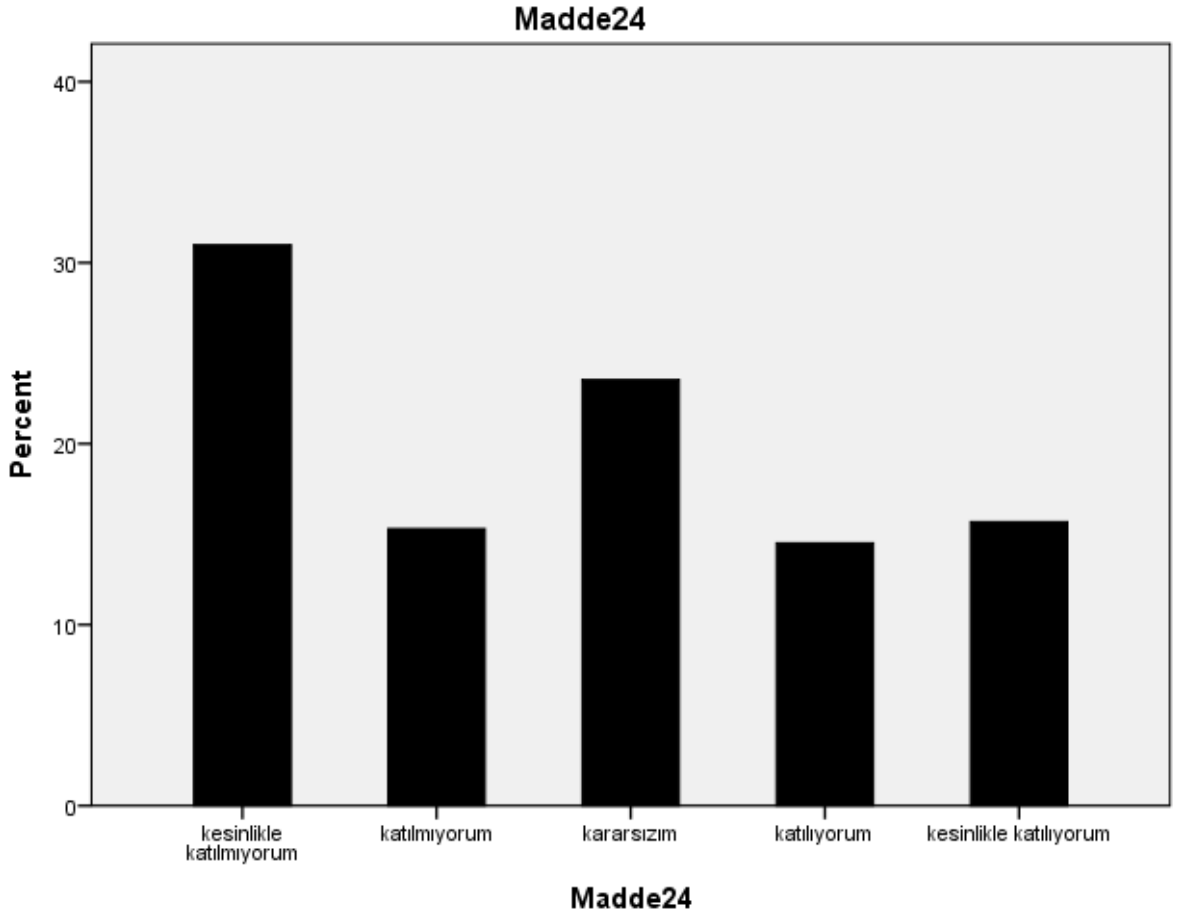
4. 25. SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçeği Madde 24'e İlişkin Görüşleri

Tablo 26: Madde 24 (Hıristiyanlıktaki ve Yahudilikteki kutsal günlerin, ülkemizde resmi tatil olarak kabul edilmesinde sakınca görmem)'e ilişkin istatistiki bilgiler.

	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzdeler	Birikimli Yüzdeler
Kesinlikle Katılmıyorum	79	31,0	31,0	31,0
Katılmıyorum	39	15,3	15,3	46,3
Kararsızım	60	23,5	23,5	69,8
Katılıyorum	37	14,5	14,5	84,3
Kesinlikle Katılıyorum	40	15,7	15,7	100,0
Toplam	255	100,0	100,0	

Tablo 26 incelendiğinde, madde 24'e 255 katılımcı cevap vermiş olup katılımcıların %31(79)'i kesinlikle katılmıyorum, %15,3(39)'ü katılmıyorum, %23,5(60)'i kararsızım, %14,5(37)'i katılıyorum ve %15,7(40)'si kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. İlgili maddeye verilen cevap incelendiği zaman katılımcılar çoğunlukta kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. İlgili maddeye verilen yanıtlar incelendiği zaman, katılımcıların Hıristiyanlıktaki ve Yahudilikteki kutsal günlerin, ülkemizde resmi tatil olarak kabul edilmesini kabul etmedikleri ve bu maddeye hoşgörü ile yaklaşmadıkları görülmektedir.

Grafik 24: DHÖ Madde 24'e ait yüzdelerik çubuk grafik tablosu

4. 26. SBÖA'nın Cinsiyet Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 27: SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{x}	s	sd	t	p
Kadın	137	84.17	10.35	253	.926	.355
Erkek	118	85.44	11.59			

Tablo 27 incelendiğinde, SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. [$t_{(252)}=.355$; $p>.05$]. Elde edilen bu bulgu, SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Dinsel hoşgörünün bir cinsiyetten ziyade, bireyin kişisel gelişimi ve hayata bakış açısı ile orantılıdır. Dinsel hoşgörü dinin insanlara vermiş olduğu bir hoşgörü anlayışından ziyade insanların farklı din olgularına karşı göstermiş olduğu anlayıştır. Bu bağlamda SBÖA'nın dinsel hoşgörü kavramına cinsiyet yönünden herhangi bir farklılık göstermedikleri görülmektedir.

4. 27. SBÖA'nın Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 28: SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları

Değişken		N	\bar{x}	Ss
Sınıf	1-) 1.Sınıf	75	85.41	11.41
	2-) 2. Sınıf	71	86.55	10.35
	3-) 3. Sınıf	65	80.46	10.55
	4-) 4. Sınıf	42	87.19	9.90
	5-) 4+. Sınıf	2	85.00	19.80
	Toplam	255	84.76	10.94

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Farkın Kaynağı (Scheffe)
Gruplar Arası	1708.531	4	427.133	3.724	.006	2-3
Gruplar İçi	28674.394	250	114.698			2-3 4-3 4-3
Toplam	30382.925	254				

*p<.05

Tablo 28'e gösterilen veriler ışığında, SBÖA'nın öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri ile dinsel hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F_{(4-250)}=.006$, $p<.05$]. Araştırmanın bu bulgusu sonucunda, SBÖA'nın dinsel hoşgörü algıları ile sınıf değişkeni arasında bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir. SBÖA'nın öğrenim gördükleri sınıf düzeyinde, 2. Sınıfta öğrenim görmekte olan

SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeyleri 3.sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Yine öğrenim görülen sınıf düzeyinde 4.sınıfta öğrenim görmekte olan SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeylerinin 3.sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

4. 28. SBÖA'nın Ortaöğretimden Mezun Olunan Lise Türüne İlişkin Bulgular

Tablo 29: SBÖA'nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Mezun Olunan Lise Türü Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları

Değişken		N	\bar{X}	Ss	
Ortaöğretimden Mezun Olunan Lise Türü	Anadolu Lisesi	90	83.74	10.71	
	Meslek Lisesi	34	83.26	8.55	
	İmam Hatip Lisesi	8	77.88	7.61	
	Düz Lise	101	85.93	11.70	
	Fen Lisesi	6	92.33	6.12	
	Özel Lise	2	86.00	9.90	
	Diğer	14	86.93	13.23	
	Toplam	255	84.76	10.94	
Varyansın Kaynağı					
	KT	sd	KO	F	p
Gruplar Arası	1099.534	6	183.256	1.552	.162
Gruplar İçi	29283.392	248	118.078		
Toplam	30382.925	254			

Tablo 29’de gösterilen veriler ışığında, SBÖA’nın ortaöğretimde mezun oldukları lise türü ile dinsel hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [$F_{(6-248)}=.162, p>.05$].

4. 29. SBÖA’nın Medeni Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 30: SBÖA’nın Dinsel Hoşgörü Ölçek Ortalamalarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

Medeni Durum	n	\bar{x}	s	sd	t	p
Evli	4	88.25	6.85	253	.643	.521
Bekar	251	84.70	10.99			

Tablo 30 incelendiği takdirde, SBÖA’nın dinsel hoşgörü düzeyleri ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. [$t_{(253)}=.521; p>.05$]. Elde edilen bu bulgu, SBÖA’nın dinsel hoşgörü düzeyleri ile medeni durum değişkeni arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesinin hedeflendiği araştırmada istatistiksel olarak elde edilen veriler yorumlanmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

SBÖA'nın genel olarak dinsel hoşgörü algılarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre yapılan incelemede SBÖA'nın dinsel hoşgörü algılarının, öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Önger (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin hoşgörü algısı tutum ölçeğine ilişkin katılım düzeyleri cinsiyetlere göre ($p=0,047 < 0,05$ olduğundan) farklılık gösterdiği belirlenmiş olup, yapmış olduğumuz çalışmada elde edilen sonuçla çelişmektedir.

Sınıf düzeyi değişkenlerinin SBÖA'nın dinsel hoşgörü algılarına etkisi incelendiğinde, bu değişkenler ile dinsel hoşgörü algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf düzeyinde, 2. Sınıfta öğrenim görmekte olan SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeyleri 3. sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Yine öğrenim görülen sınıf düzeyinde 4. sınıfta öğrenim görmekte olan SBÖA'nın dinsel hoşgörü düzeylerinin 3. sınıfta öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaöğretimden mezun olunan lise türü değişkenine göre yapılan incelemede SBÖA'nın dinsel hoşgörü algılarının, öğretmen adaylarının mezun olunan lise türüne göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda bireylerin hangi lise türünden mezun olursa olsun, dinsel hoşgörü algısında bir değişiklik meydana getirmediği şeklinde yorumlanabilir.

SBÖA'nın dinsel hoşgörü algıları ile medeni durum değişkeni açısından yapılan incelemede, dinsel hoşgörü algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bu durum Önger (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Bireylerin evli ya da bekâr oluşlarının dinsel hoşgörü algıları üzerinde bir etki meydana getirmediği, dinsel hoşgörünün bireyin hayata bakış açısı, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durum, çevre, aile vb. gibi çeşitli durumlardan etkilenebileceği şeklinde açıklanabilir.

İnsanın sosyal bir varlık olduğu düşünüldüğünde; toplumsal yaşamın gerekliliği ve önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Kimi zaman (belki de çoğu zaman) toplumun en küçük yapısı olduğu varsayılan ailede; aile bireylerini oluşturan bireyler arasında bile hoşgörüsüzlük örnekleri görülebilir. Eşlerin bireysel farklılıkları görmezden geldiği, kardeşlerin birbirlerini kıskanıp rakip olarak görmeleri, alınacak ortak kararlarda aile ferlerine danışılmaması, aile bireylerinin birbirlerinin fikirlerine saygı göstermemesi, ev içerisinde ortak kullanım alanlarının başkalarının hassasiyeti dikkate alınmadan kullanılması, televizyon kumandasına hükmetme mücadelesi, ev içerisindeki işbirliğindeki aksaklıklar, farklı futbol takımlarının tutulması sonucu ortaya çıkan olumsuz durumlar ailelerde görülebilecek durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda da tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük baş gösterebilir.

Hoşgörüsüzlük durumu bireyden yaşadığı topluma geçebilir. Toplumsal yaşam karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda verdiğimiz aile örneğindeki durumlar daha da çeşitlenip karmaşık bir hale dönüşebilir. Siyasal görüş ayrılıkları, beğeniler, zevkler, hobiler, fobiler, kişilik özellikleri, ırksal-dinsel farklılıklar, cinsiyet farklılığı, ekonomik durum, eğitim-kültür seviyeleri, dünya görüşleri, zihinsel yeterlilik-yetersizlik, bedensel yeterlilik-yetersizlik, dilsel farklılıklar, mezhep çeşitliliği gibi durumlar toplumsal farklılıklarımız olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli olanın farklılıkların çatışmaya veya hoşgörüsüzlüğe dönüşmemesi; tam aksine ahenkli bir mozaik gibi toplumsal yaşamın uyumlu bir parçası haline gelmesidir.

Günümüz dünyasında gördüğümüz hoşgörüsüzlük örneklerinin sonuçlarının çok acı bir şekilde karşımıza çıktığı görülebilir. Çalışmamızın ikinci bölümünde vermeye çalıştığımız "Charlie Hebdo Karikatürleri ve Saldırısı" bunun en açık örneği olarak verilebilir. Bu örnek olaydaki bakış açılarının ne kadar farklı olduğunu çalışmamızın ilgili bölümünde vermiştik. Kısa bir hatırlatma yaparsak; Charlie Hebdo

karikatürleri ve sonrasında gerçekleşen saldırı olayına verilen tepkilerin; düşünce özgürlüğü, dine saldırı, cesaret-kahramanlık, kutsal değerleri aşağılama, ödüllendirilmesi gereken olay, batılı değerlerin yansınması, Müslümanlara saygısızlık, dini aşağılama gibi çok çeşitlilik arz ettiği görülebilir. Burada yapılması gerekenin veya en ideal durumun; hiç kimsenin başka dinin kutsal değerlerini aşağılamaması, alay konusu yapmaması, mizah unsuru olarak kışkırtıcı bir şekilde sunmaması gerektiğidir. Bunun yapılmaması sonucunda ortaya çıkan ve on iki kişinin ölümüyle sonuçlanan durumun da kabul edilebilir bir tarafı yoktur. Size göre yanlış olan bir durumu başka bir yanlışla düzeltmeyi seçme yoluna girmeniz olayı daha da karışık ve telafisi güç bir hale getirebilir. Kısacası; iki yanlıştan bir doğru çıkmaz.

Toplumsal yaşam kültürünün uzun süreli tecrübelerin sonucunda oluştuğu bilinmektedir. Bazen bu tecrübelerin sancılı-ölümcül sonuçlar sonrasında ortaya çıktığı görülebilir. Tıpkı geçmişteki Almanya'nın ikiye ayrılması-birleşmesi, Haçlı seferlerindeki dinsel faktör sonucu tahribat, coğrafi keşiflerdeki katliamlar, II. Dünya savaşındaki Yahudi soykırımı, batılı devletlerin Afrika kıtasındaki katliamları gibi olayların dünya tarihinde derin izler bıraktığı görülebilir.

Hoşgörüsüzlükle mücadele etmek veya hoşgörüyü bireysel, toplumsal, ulusal, evrensel hayata egemen kılmak için şu önerilerde bulunabiliriz:

- ✓ Birey olarak farklı kültürleri tanıtıcı kitap-yayınlar takip edilebilir.
- ✓ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eğitiminde hoşgörüyü yönelik çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Ulusal düzeydeki eğitim kurumlarında özellikle Sosyal Bilgiler eğitiminde hoşgörü ile ilgili düzenli olarak resim-şiiir-kompozisyon yarışması, tez, panel, münazara, konferans gibi çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Uluslararası düzeyde birlikte yaşama kültürüne katkı sağlama adına çeşitli panayır, festivaller, sergiler, sportif yarışmalar yapılabilir.
- ✓ Ulusal ve uluslararası düzeyde eğitimin bütün seviyelerinde, eğitim kurumlarında farklı kültürlerdeki öğrencilerle karşılıklı olarak geziler düzenlenebilir.

- ✓ Öğretmenlere yönelik olarak seminer döneminde hoşgörü eğitimi içerikli hizmet içi eğitim gerçekleştirilebilir.
- ✓ Farklılıklara saygı konusunda sivil toplum kuruluşlarının ulusal ve uluslararası alanda bireyleri eğitici-bilgilendirici çalışmalar yapması sağlanabilir.
- ✓ Hoşgörüye dair farkındalığı artırmak için sınıflarda ve öğretmenler odasında çeşitli görseller (afiş, fotoğraf, grafik) asılabilir.
- ✓ Hoşgörüyü özendirici televizyon dizileri-programları yapılabilir.
- ✓ Çocuklara yönelik farklı kültürleri tanıtıcı çizgi filmler yapılabilir.
- ✓ Ülkemizde her yıl 23 Nisan gibi etkinliklerde, dış ülkelerden gelen çocukların, başka ülkelerde de buna benzer organizasyonlar kapsamında bir araya gelmeleri sağlanabilir.
- ✓ Dünyanın değişik yerlerindeki resmi olarak dini temsil eden kişilerin hoşgörüyü özendirici vaaz, sohbet, bildiri, konuşma, konferans düzenlemeleri sağlanabilir.
- ✓ Dünyada kutsal kabul edilen mekânların her türlü saldırı ve işgallere karşı korunması teminat altına alınabilir.
- ✓ Dünya genelinde ders kitaplarında var olan her türlü inançları aşağılayıcı, ırkçı, toplumları ayrıştıran bölücü, kışkırtıcı ifadeler ve bölümler çıkartılabilir.
- ✓ Doğal afetlerdeki yardımlaşma kültürü daha da artırılabilir.
- ✓ MEB'e bağlı eğitim kurumlarında seçmeli "hoşgörü" dersi konulabilir. Bu dersi Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vermeleri sağlanabilir.
- ✓ Evrensel barışa katkı sağlamak adına dünyaca tanınmış yazarların hoşgörüyle ilgili yayın yapmaları sağlanabilir.
- ✓ Beyazperdede ödüllü yönetmenlerin hoşgörü temalı film çekmeleri teşvik edilebilir.
- ✓ Cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal duyarlılığı sağlayıcı çalışmalar yapılabilir.

- ✓ Toplumda kin, nefret, hakaret, kutsal değerlere saldırı, ırkçılık gibi duyguları körükleyenlere ağır yasal yaptırımlar uygulanabilir.
- ✓ Toplumun mimarları olduğu düşünülen ebeveynler ve öğretmenlerin hoşgörüyü özendirici çalışmalar yapmalarını teşvik edilebilir.
- ✓ Türk ve İslam kültüründeki tasavvufi algıların ön plana çıkartılarak Mevlana, Ahmet Yesevi, Yunus Emre ve Hacı Bektaşî Veli gibi kişilerin düşüncelerinin ön plana çıkartılarak, toplumsal hoşgörü yaygınlaştırılabilir.

Yukarıda ifade edilenleri özetleyip, kısaca şunu diyebiliriz; bu konuda öğretmenlere özellikle sosyal bilgiler öğretmenlerine büyük görev düşmektedir. Öncelikle bireysel olarak hoşgörüyü içselleştirmemiz ve akabinde bunu toplumsal yaşama yansıtmanız gerekmektedir. Tabi ki bu ben ve öteki arasındaki karşılıklı hoşgörü ve saygı anlayışı ile doğru orantılı olmalıdır. Aksi halde bir tarafın hoşgörü ve saygı ile davranması toplumsal hoşgörüyü beraberinde getirmez. Dahası bir taraf mazlum konumuna düşebilir.

Elif okuduk ötürü,

Pazar eyledik götürü.

Yaratılanı hoş gördük,

Yaratandan ötürü.

Yunus Emre

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Felsefi terimler sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aktaş-Yasa, A. (1996). A. Selçuklularında müslim-gayri müslim ilişkileri, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 8(23), 419-438
- Aristoteles (1983). *Politika*, (çev. Mete Tunçay), İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Arslan, A. (1999). *İslam, demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Arslan, İ. (2000). *Beşeri ve siyasi yönleriyle Hz. Peygamber (S.A.V)'in hoşgörüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, M. (2003). Popüler dindarlık ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3(1), 97-116.
- Aslan, Ö. (2002). *Kur'ân ve hoşgörü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Atalay, Y. (2008). Felsefi acıdan tolerans ve hoşgörü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Ateş, T. (2000). Hoşgörü ve Cumhuriyet.
- Awan, M. (1993). İslâm Açısından İnanç Toplumu ve Dünya Düzeni. *İbrahimi Dinlerin Diyalogu*.
- Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü* (5.baskı). Konya: Nüve Kültür Merkezi.
- Bağcı, İ. (2007). Emile ve Çocuğun Sosyal Eğitimi., İ. Ata ve B. Bağcı (Editörler). *Eğitim klasikleri incelemeleri*. Ankara. Pegem Yayıncılık.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*, İstanbul: Bilge Yayınları.
- Barth, James L. Demirtaş A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*, YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.
- Başaran, İ. E. (1995). Hoşgörü ve eğitim. Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı, 47-57, Ankara.
- Başcı, V. (1996). Taassup ve hoşgörü. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*, Erzurum.
- Bilhan, S. (1996). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

- Bolay, S. H. (1997). *Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü*. Akçağ yay., İstanbul.
- Bolay, S. H. (1999). *Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Brzezinski, Z. (1996). *Kontrolden çıkmış dünya*, (çev. H. Menemencioglu). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Büyükkaragöz, S., ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları, *Eğitim Yönetimi* 2(3), 353-365.
- Cevizci, A. (2000). *Paradigma felsefe terimleri sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Cirhinlioğlu, F. G., ve Ok, Ü. (2011). Kadınlar mı yoksa erkekler mi daha dindar?. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3(1), 121-141.
- Cunbur, M. (1996). Anadolu'ya hoşgörüye dayalı birlik getirenler, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 8(22), 159-172
- Çiftçi, O. (2000). *Kültür ve demokrasi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dağlı, R. Ç. (1995). Eğitimde hoşgörü. Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı, 39-47, Ankara.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Deveci, H. ve Çengelci, T. (2006). Sosyal bilgiler dersinde duygusal zekânın geliştirilmesi, *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Milli Eğitim Basımevi, Van.
- Doğan, İ. (1995). *Sosyoloji*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, (Editörler: Öztürk, C. Dilek, D.) Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Durualp, E., ve Durualp, E. (2012). İlköğretim II. kademedeki öğrenim gören öğrencilerin evrensel değerlere ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi - Journal of Theoretical Educational Science*, 5(4), 484-499.
- Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*, Alkım Yayınları, İstanbul.

- Erkal, M. (1992). Sosyal bütünleşmede hoşgörünün yeri. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 10 (22), 151-158
- Esed, M. (2002). *Kur'ân mesajı, meal tefsir (5. Baskı)*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N., ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8(1), 95-134.
- Gözübüyük, M. (2002). *Türkiye'de demokrasi ve hoşgörü kültür ve eğitiminin yaygınlaştırılmasında sivil toplum kuruluşlarının yeri ve önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güler, İ. (1998). *Din İslâm ve şeriat*. İslamiyet, c 1.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretim programı., Ş. Yaşar (Ed.). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları, ss.57-78.
- Güner, A. O. (1995). *Türk kültüründe hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresinde Sunuldu, Ankara.
- Gürsoy, K. (1991). Felsefe ve hoşgörü.
- Hançerlioğlu, O (1996). Felsefe sözlüğü, geliştirilmiş ve genişletilmiş yeni basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). Felsefe ansiklopedisi, kavramlar ve akımlar, C. II, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hatipoğlu, M. S. (1995) Hoşgörü açısından Müslümanlar ve ehli kitap, *Uluslararası Hoşgörü Kongresi*, Ankara: Bil-Kav Yayınları
- Hemşinli, H. (2007). *Din ve hoşgörü: imkân ve sınırlılıklar İslam dini örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 26.Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, E. (1995). Açılış konuşması. *Uluslararası Hoşgörü Kongresi*, 10-12 Haziran, Antalya

- Karnes, M., Collins D. (1997). Using Cooperative Learning Strategies To Improve Literacy Skills in Social Studies, Reading & Writing Quarterly. Jan-Mar, 13(1). Database: Academic Search Premier.
- Kavcar, C. (1995). “Açılış Konuşması” Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı, 1-5, Ankara.
- Kepenekçi, K. Y. (2004). Sınıf öğretmenlerine göre hoşgörü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 38, 250-265.
- Keskin, Y. Z. (1997). *Nebevi hoşgörü*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1996). Hoşgörü: kavramı ve sınırları., B. Onur (Editör). *Hoşgörü ve eğitim*. Ankara. Türk Eğitim Derneği Yayınları, ss. 18-29.
- Kuyurtar, M. (2000). *Ortaçağ İslam düşüncesinde hoşgörü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lewis, B. (1996). *İslam Dünyasında Yahudiler*. İmge Kitabevi.
- Life Time English (2004). *Büyük İngilizce – Türkçe, Türkçe-İngilizce Sözlük*, Ankara: Alfa Yayınları
- Locke, J. (1998). *Hoşgörü üstüne bir mektup*, (çev. M. Yürüşen), Ankara: Liberte Yayınları.
- McMillan, H., ve J. Schumacher, S. (2006). Research in education evidence-based inquiry. 6th Edition, Boston: Allynand Bacon Inc.
- MEB, (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim program ve kılavuzu (4. ve 5. sınıflar), Ankara.
- Mermer, A. (1997). Toplumsal barışın ilk şartı: İnanca saygı. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, 57.
- Michel, T. (1992). *Hıristiyan tanrı bilimine*. İstanbul: Giriş.
- Mümtaz, T.(1972). *Kültür değişimleri (2. Baskı)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- O’donnell, F. (1995). *Hoşgörü: Dünyada çeşitliliğe saygı duymak*, Uluslararası Hoşgörü Kongresinde sunuldu.

- Otluoğlu, R. (2004). Sosyal bilgiler izlencesine (programına) bir bakış. toplumsallaşma, kimlik ve kişilik, *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Önger, S. (2013). *Sosyal bilgiler eğitiminde hoşgörü (Eskişehir Odunpazarı ilçesi sosyal bilgiler öğretmenlerinin tutum ve görüşleri)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Özcan, H. (1997). *Epistemolojik Açından İman (2. Basım)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Özdayı, N. (1998). Eğitim yöneticilerinin demokrasi ve hoşgörü tutumları ile liderlik özellikleri arasındaki ilişki. *M Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 10, 221-235.
- Özdemir, A. (2004). Ortadoğu kökenli dinlerde hoşgörü (Hz. Yusuf örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özdemir, M. (2000), Avrupa'da dünden bugüne Müslüman imajı ve bazı fiili neticeleri, *İslamî Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 74-177.
- Öztürk, C. (2006). *İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,
- Öztürk, C., Otluoğlu R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 15, 173-182.
- Saraç, T. (1985). *Büyük Fransızca- Türkçe Sözlük*, İstanbul: Adam yayınları.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş, Sever, R. (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Nobel Akademi Yayıncılık, ss. 1-23
- Seyyar, A. (2003). Ahlak terimleri (Ansiklopedik sözlük), İstanbul: Beta Yayınları.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretmen El Kitabı*, Ankara: Anı Yayıncılık, Ankara.

- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, ss.41-55.
- Tahiroğlu, M. (2014). Hoşgörülü ve demokratik bir sınıf toplumu uygulaması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17). 87-110.
- TDK (2000). *Okul sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- TDK (2015).
<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comibts&arama=kelime&guid=TDK.GT.S.554a1a3d989a62.92820055> adresinden 12 Haziran 2015'de alınmıştır.
- TDK (2016).
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5793cc2c8800d3.66242662 adresinden 23 Temmuz 2016'da alınmıştır.
- TDK (2016).
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5793cc2c8800d3.66242662 adresinden 23 Temmuz 2016'da alınmıştır.
- Thomas, M. (1992). *Hıristiyan tanrı bilimine giriş*, İstanbul: Ohan Basımevi Yayınevi.
- Tillich, P. (2000). *Din felsefesi*, (çev. Z. Özcan). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Topuz, H. (1995). *Günümüzde hoşgörü*, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara: Masaüstü Yayıncılık.
- Töyer, T. (2004). *Türklerdeki hoşgörünün dini temelleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Turhan, M. (1972). *Kültür değişimleri*. İstanbul Yayınevi.
- Tümer, G (1987). Çeşitli yönleriyle din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 213-267
- Tümer, G. (1994). Din. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9, 312-320.
- Tümer, G. ve Küçük, A. (1993) *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Türe, H. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı ve hoşgörü eğitimi*ne bakışı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Usta, N. (2005). Aklın kullanımı hoşgörü ve toplumsal barış, *E.A.Ü.İ.F. Dergisi*, 15.
- Walzer, M. (1998). *Hoşgörü üstüne*, (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Welton, D. and. Mallan, J.T. (1999). *Children and their world: strategies for teaching social studies*. (Sixth Edition). New York: Houghton Mifflin Company.
- Yılmaz, M. (2006). Psikoloji., İ. Demircioğlu (Editör). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara. Pegem Yayınları.
- Yılmaz, M. N. (2005) <http://www.hurriyet.com.tr/musluman-imaji-darbeleniyor-mu-341661> adresinden 12 Ağustos 2005'de alınmıştır.
- Yiğit, Y. (2005). *Model şahsiyet olarak Hz. Peygamber ve hoşgörü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Sahaf
- Yürüşen, M. (1996). *Liberal bir değer olarak ahlaki ve siyasi hoşgörü*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Yürüşen, M. (1998). *Liberal bir değer olarak ahlaki ve siyasi hoşgörü*, Ankara.

İnternet Adresi

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comibts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.554a1a3d989a62.92820055> (Erişim Tarihi : 01.05.2015)

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu ve Dinsel Hoşgörü Ölçeği

Değerli Arkadaşlar,

Aşağıda sizlere cevaplamanız için Bölüm-1’de **Kişisel Bilgi Formu** ve Bölüm-2’de **Dinsel Hoşgörü Ölçeği** verilmiştir. Sizden istenilen, Bölüm-1’deki ilgili kutucukları doğru şekilde doldurmanız ve Bölüm-2’de yer alan her bir ifadeyi dikkatle okuyup karşısındaki kutucuğu kendi görüşleriniz doğrultusunda **(X)** işaretlemenizdir. Elde edilen veriler akademik bir çalışma için kullanılacaktır. Başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Çalışmamıza katılım tamamen **gönüllülük** esasına dayalı olup; ölçeğin herhangi bir yerine adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtması için samimi fikirlerinizi belirtmeniz oldukça önemlidir.

Katkılarınız için teşekkürler...

Ahmet KILIÇ
Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

BÖLÜM-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek
2) Sınıfınız: ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 4+
3) Ortaöğretimden mezun olduğunuz okul: ☐ Anadolu Lisesi ☐ Meslek Lisesi ☐ İmam Hatip Lisesi ☐ Düz Lise ☐ Fen Lisesi ☐ Özel Lise ☐ Diğer
4) Medeni durumunuz: ☐ Evli ☐ Bekâr
5) Yaşınız:
6) Kendinizi hangi dine ve dini anlayışa (inanca) ait hissediyorsunuz? Lütfen belirtiniz (İslamiyet, Hristiyanlık vb. / Sünni, Alevi vb.):

BÖLÜM 2: DİNSEL HOŞGÖRÜ ÖLÇEĞİ

MADDELER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Dinlerin temel inanç esaslarının eleştirilmemesi gerektiği kanısındayım.					
2. Farklı inanıştan biriyle evlenmede sakınca görmem.					
3. Başka ülkeye yerleşmemde o ülkede yaygın olan dinin farklı olması vereceğim kararı etkilemez.					
4. Farklı dinden biriyle aynı evi paylaşmakta sakınca görmem (ev arkadaşlığı).					
5. Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duyarım.					
6. Seçimlerde oy vermeyi düşündüğüm adayın dini inanışı benim için önemlidir.					
7. Arkadaş seçiminde dini inanç benim için önemlidir.					

MADDELER		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
8.	Dinler arasındaki ortak anlayış ve uygulamaların dinler arası hoşgörüyü katkı sağladığı kanısındayım.					
9.	Farklı dinden birinin, benim dinime saygı göstermesini beklerim.					
10.	Farklı dine mensup insanların, aynı mabette inançları doğrultusunda ibadet etmelerini yadırgamam.					
11.	İnançlarından dolayı kötü muameleye maruz kalan insanlar benim dinime mensup değilse pek önemsemem.					
12.	İnsanların, din ve inançlara saygı duyması gerektiği kanısındayım.					
13.	Din adına yapılan savaşları (haçlı seferleri gibi) doğru bulmam.					
14.	Ülkemizdeki farklı dinlerin ve inanışların, misyonerlik faaliyetleri yapmalarına saygı duyarım.					
15.	Farklı din ve inançlara mensup insanlara, devletin eşit mesafede yaklaşması gerektiği kanısındayım.					
16.	Ülkemizdeki farklı dinlere ait eski mabetlerin tadilatının yapılmasını hoş görürüm.					
17.	Farklı dini inanca sahip kişilerin kamuya açık toplantılar düzenleyerek fikirlerini açıklamalarına saygı duyarım.					
18.	Bireylerin, çevresindeki farklı din ve inançlardan insanların cenaze merasimine katılmasında sakınca görmem.					
19.	Hiçbir din ve inanışa mensup olmayan insanlara saygı duyarım.					
20.	Farklı din ve inançlara mensup insanların, inançları doğrultusunda yaşamalarına saygı duymam.					
21.	Müslüman bir erkeğin farklı dinden biriyle evlenmesini hoş görürüm.					
22.	Uzun yolculuk sırasında üzerinde farklı bir dini simge taşıyan biriyle yan yana oturmaktan rahatsız olmam.					
23.	Antisemitist (Yahudi karşıtlığı) faaliyetleri desteklemem.					
24.	Hıristiyanlıktaki ve Yahudilikteki kutsal günlerin, ülkemizde resmi tatil olarak kabul edilmesinde sakınca görmem.					

Ek 2. Araştırma İzin Belgeleri

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

E-İmzalıdır

Sayı : 69972237-302.08.01-E.997
Konu : Araştırma İzni Ahmet KILIÇ

16/06/2016

EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 16.06.2016 tarihli ve 98862767-302.08.01-E.217 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı 143524041 numaralı öğrencisi Ahmet KILIÇ Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı" konulu tez çalışmasını Fakülteniz Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 1., 2., 3. ve 4. de okuyan öğretmen adaylarına uygulama isteği ile ilgili ilgide kayıtlı yazı ekte gönderilmiştir. Konu ile ilgili 21.06.2016 tarihine kadar Rektörlüğümüze bilgi verilmesi hususunda;

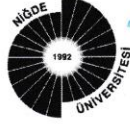
Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa BAYRAK
Rektör Yardımcısı

Ek:
1-İlgi yazı (9 sayfa)

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof.Dr.Mustafa BAYRAK tarafından 16.06.2016 tarihinde e-imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu:<http://eimza.nigde.edu.tr/eimza/default.aspx?Code=498C5D3FXA>

Niğde Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Başkanlığı Bor Yolu Üzeri Merkez Yerleşke NİĞDE
Telefon : (0388) 225 2708 Faks: 0 (388) 225 27 01 www.oidb@nigde.edu.tr

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 46810852-302.08.01-1425
Konu : Araştırma İzni-Ahmet KILIÇ

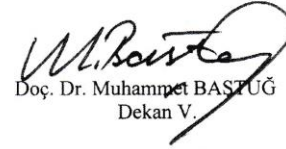
21.06.2016

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: 16.06.2016 tarih ve 69972237-302.08.01-E.997 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı 143524041 numaralı öğrencisi Ahmet KILIÇ'ın, Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı" konulu tez çalışmasını, Fakültemiz İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı 1., 2., 3. ve 4. sınıfta okuyan öğretmen adaylarına uygulama talebi Dekanlığımız tarafından uygun görülmektedir.

Gereğine ve bilgilerinize arz ederim.

Doç. Dr. Muhammet BASTUĞ
Dekan V.

Ek: Bölüm Başkanlığı Yazısı (2 sayfa)

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
İlköğretim Bölüm Başkanlığı

Sayı :93278009/302.08.01/448
Konu : Araştırma İzni Ahmet KILIÇ

21/06/2016

DEKANLIK MAKAMINA

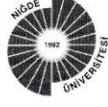
İlgi: Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 16/06/2016 tarih ve 69972237-302.08.01-E.997 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı 143524041 numaralı öğrencisi Ahmet KILIÇ'ın Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı" konulu tez çalışmasını Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı öğrencilerine uygulaması Bölüm Başkanlığımızca uygun görülmektedir.

Gereğine ve bilgilerinize arz ederim.

Doç. Dr. Emre ÜNAL
Bölüm Başkanı

EK:
1-ABD Yazısı.

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

E-İmzalıdır

Sayı : 69972237-302.08.01-E.1020
Konu : Araştırma İzni Ahmet KILIÇ

22/06/2016

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a)16.06.2016 tarihli ve 98862767-302.08.01-E.217 sayılı yazınız.
b)Eğitim Fakültesi Dekanlığının 21.06.2016 tarihli ve 46810852-302.08.01-1425 sayılı yazısı.

Enstitünüz İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı 143524041 numaralı öğrencisi Ahmet KILIÇ' ın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dinsel Hoşgörü Algısı" konulu tez çalışmasını Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı 1., 2., 3. ve 4. Sınıfta okuyan öğretmen adaylarına uygulamasının uygun görüldüğüne dair Eğitim Fakültesi Dekanlığının ilgi b)' de kayıtlı yazısı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa BAYRAK
Rektör Yardımcısı

Ek:
1-İlgi yazı (2 sayfa)

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof.Dr.Mustafa BAYRAK tarafından 22.06.2016 tarihinde e-inzalanmıştır.
Doğrulama Kodu:<http://eimza.nigde.edu.tr/eimza/default.aspx?Code=515F7BF3X5>

Niğde Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Başkanlığı Bor Yolu Üzeri Merkez Yerleşke NİĞDE
Telefon : (0388) 225 2708 Faks: 0 (388) 225 27 01 www.oidb@nigde.edu.tr

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı :98862767-302.08.01-232
Konu: Araştırma İzni

23/06/2016

Sayın Ahmet KILIÇ
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Niğde Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 22.06.2016 tarih ve 69972237-302.08.01-E.1020 sayılı yazısı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MUTLU
Müdür V.

EK: İlgili Yazı ve Ekleri (4 Sayfa)

Ek 3. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet KILIÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : Hatay/Reyhanlı- 1979
Medeni Durumu : Evli
İletişim bilgileri : ahmetkilic51@hotmail.com

EĞİTİM

1994-1997 : Antakya Lisesi
1998-2002 : AKÜ Uşak Eğitim Fak. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
2014-2017 : Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi
Programı

İŞ DENEYİMİ

2002-2005 : Niğde/Altunhisar Yeşilyurt Kasabası Sosyal Bilgiler
Öğretmeni
2005-2006 : Yozgat/Sorgun Gedikhasanlı Kasabası Sosyal Bilgiler
Öğretmeni
2006-2009 : Niğde/Altunhisar Çömlekçi Kasabası Sosyal Bilgiler
Öğretmeni
2009-2012 : Niğde/Bor Bahçeli Kasabası Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2012-2013	: Niğde/Merkez 5 Şubat Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni
2013-2014	: Niğde/Merkez Kemal Aydoğan Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni
2014-2015	: Niğde/Merkez Mevlana Ortaokulu Müdür Yardımcısı
2015-2016	: Niğde/Merkez Kemal Aydoğan Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni
2016-...	: Niğde/Merkez Akşemseddin Bilim ve Sanat Merkezi Müdür Yardımcısı

YABANCI DİL

İngilizce